

ELS REPTES DE L'ENSENYAMENT
DAVANT D'UN MÓN CADA COP
MÉS DIVERS I DESIGUAL

ROSA M. CAÑADELL
Desembre 1994

PRIMERA PART :

1. INTRODUCCIO

2. MARC TEORIC

I N D E X

I. INTRODUCCIO

1. Presentació	1
2. Agraïments.....	5
3. Hipòtesis de treball.....	7
4. Metodologia i mostra.....	9

II. MARC TEORIC

1. Escola i canvi social: Pedagogia crítica.....	13
2. Qüestions culturals.....	22
3. Racisme, xenofòbia i tensions interculturals.....	31
4. Models d'integració.....	42
5. Educació Intercultural.....	57

III. RESULTATS DE LES ENQUESTES

1. Alumnes de Secundària (1a. mostra)	63
2. Alumnes de Primària i Secundària (2a. mostra)	96
3. Anàlisi dels resultats.....	119

IV. AVALUACIO DEL SALO DE LA DIVERSITAT

1. Presentació del Saló.....	140
2. Valoració del Saló	144
3. Avaluació global	155

V. DIVERSITAT CULTURAL A L'ESCOLA

1. La presència de nens i nenes de cultures minoritàries.....	163
2. Cultura, discriminació i situació socio-econòmica.....	172
3. Programa d'Educació Compensatòria.....	178
4. Opinions i demandes dels col·lectius minoritaris.....	181

VI. CONCLUSIONS I PROPOSTES

1. Conclusions generals.....	185
2. Propostes	204

VII. ANNEXES

1. Enquestes alumnes Secundària (1ª mostra).....	218
2. Enquestes abans del Saló (2ª mostra).....	219
3. Presentació i activitats del Saló	220
4. Enquestes després del Saló..... (3ª. mostra)	221
5. Entrevistes mestres.....	222
6. Entrevistes Educació Compensatòria	223

VIII. BIBLIOGRAFIA

.....	225
-------	-----

I . INTRODUCCIO

1. PRESENTACIO

En els darrers anys estem assistint a una preocupació social creixent vers tots els temes relacionats amb la diversitat cultural i les relacions entre persones de diferents ètnies i/o cultures.

Les minories ètniques, els nous immigrants, la defensa de les diferents identitats culturals, les relacions entre cultures majoritàries i cultures minoritàries, són alguns dels elements d'aquesta preocupació.

D'altre banda, l'augment d'actituds xenòfobes i racistes, el ressorgiment de nacionalismes excluïents i de conflictes inter-ètnics a la societat actual, ha estimulat el debat i la recerca de solucions que permetin una convivència pacífica i no discriminatòria entre els diferents col·lectius que coexisteixen en una mateixa comunitat.

L'escola, com a agent de formació i socialització no pot restar al marge dels esdeveniments i preocupacions socials que ens envolten, i, per tant, cal plantejar-se quina ha de ser la nostra actitud com a ensenyants i formadors/es dels futurs ciutadans i ciutadanes.

Tot i que la diversitat cultural ja fa molt temps que és una realitat a la nostra societat, la presència dels nous immigrants i l'augment de l'escolarització de nens i nenes gitanos, en algunes escoles, ha obligat a buscar noves solucions per afrontar aquesta realitat quotidiana. El Programa d'Educació Compensatòria és una de les respostes institucionals a aquest fet, amb un seguit d'actuacions a les escoles que reben alumnes de minories ètniques, per tal d'ajudar a la normalització escolar d'aquests nens i nenes.

Les actuacions des del Programa de Compensatòria, així com les diferents propostes i pràctiques pedagògiques que s'estan implementant en algunes escoles, han contribuït a una reflexió sobre el que denominem "Educació Intercultural".

L'interculturalisme, però, és quelcom més que buscar solucions concretes davant la problemàtica que puguin presentar uns o unes alumnes d'una ètnia o cultura diferent.

L'educació intercultural implica una acció "global" dirigida a tots els nois i noies per tal de preparar-los per a viure en una societat multicultural i evitar els perills de l'etnocentrisme i la xenofòbia. I, d'altra banda, suposa una discussió sobre quin és el model d'integració que pensem és més correcte de cara a l'alumnat que pertany a cultures i ètnies diferents a la nostra, i quin tipus d'escola cal anar creant.

Per a tot això fa falta, primer que tot, tenir un coneixement de quina és la realitat a les nostres escoles, tant pel que fa al tractament dels/les alumnes minoritaris, com de la formació que reben tots i totes les alumnes respecte als temes relacionats amb la diversitat cultural.

Aquest treball pretén aportar alguns elements d'informació sobre el que pensen i opinen els nois i noies que estan actualment a l'escola, així com quines són les actituds i pràctiques pedagògiques de les diferents persones implicades amb l'educació de nens i nenes de cultures minoritàries.

L'objectiu del meu treball és fer una reflexió crítica sobre el paper de l'escola davant els nous problemes socials i, en especial, davant la diversitat cultural, en un intent de donar respostes alternatives a partir del coneixement de la realitat actual.

La meua hipòtesi és que les pràctiques macro-econòmiques i macro-polítiques generen valors i actituds que trascendeixen a la vida quotidiana i, que en aquests moments, estan abocant a un creixement de les actituds xenòfobes i racistes, dels enfrontaments ètnics i del ressorgiment d'un nacionalisme exclouent. Al mateix temps s'està generant un conformisme social, basat en la sensació d'impotència o d'incapacitat d'intervenció davant els esdeveniments, i que tot això està repercutint en els/les nostres joves.

Amb el meu treball tractaré d'esbrinar en quin grau l'escola reproduïx o enfronta aquests valors i com repercuteix això en les actituds dels/les alumnes.

El treball que presento és una recerca sobre les opinions d'una mostra àmplia de nois i noies que estan estudiant a les nostres escoles, sobre diferents temes: immigració, minories

ètniques, problemes actuals, valors i participació social, nacionalisme i identitat cultural. Les opinions d'aquests/es alumnes ens permetran tenir una idea del que pensen i diuen els joves estudiants i poder buscar-ne les causes.

Es tracta, bàsicament, de constatar uns fets (els resultats de les enquestes) i aventurar possibles interpretacions sobre els factors que han conformat aquestes opinions i actituds, i en especial, el paper de l'escola. L'objectiu és fer un petit diagnòstic dels/les alumnes que tenim a l'escola per tal de detectar el grau de tolerància o rebuig que manifesten i, a partir d'aquest apropament a les idees dels nois i noies, poder dissenyar i/o modificar les activitats escolars.

El treball recull també una experiència pedagògica, el Saló "Viu la Riquesa de la Diversitat", que es va fer a Barcelona, el març de 1994 i en el que van participar 32 escoles i 6 col·lectius de cultures minoritàries. L'avaluació d'aquesta experiència ens permet analitzar la incidència que poden tenir en els nois i noies aquest tipus d'activitats pedagògiques.

Per una altra banda, recull les conclusions del treball de camp fet a 9 escoles que tenen nens i nenes de minories ètniques, analitzant els principals problemes en què es troben aquests/es alumnes minoritaris, quines són les actuacions que s'estan fent al si d'aquestes escoles i quines són les dificultats i demandes dels/les mestres.

El treball consta de cinc parts:

. La primera part és una reflexió teòrica sobre: la pedagogia crítica i la situació actual de l'escola, les qüestions culturals, el racisme i la xenofòbia i les seves causes, els diferents model d'integració a l'escola dels nens i nenes de minories i la definició i defensa de la Interculturalitat com una manera de superar les discriminacions per raons de cultura i/o ètnia. La meua intenció és la d'oferir un marc teòric per abordar la relació entre l'escola i els problemes socials, en especial els que estan relacionats amb la intolerància i la discriminació.

. La segona part consta dels resultats de les enquestes fetes als nois i noies sobre diferents temes. Els resultats estan agrupats i analitzats per temes i també segons diferents variables: edat, sexe, origen cultural, mitjà socio-econòmic i nivell d'estudis. A partir de les opinions i actituds que manifesten a les enquestes, i de les comparacions entre els diferents grups (d'edat, sexe, etc.) intento analitzar els factors que poden haver incidit en la conformació d'aquestes opinions i esbrinar el paper de l'escola en la transmissió de valors i ideologia.

Sóc molt conscient de totes les limitacions que tenen aquest tipus d'enquestes i parteixo de la base que les opinions i actituds que manifesten els nois i noies no sempre corresponen exactament amb els comportaments reals. Malgrat tot, crec que és molt important conèixer el que diuen els/les alumnes ja que això ens pot donar una idea dels estereotips que han interioritzat, del grau d'informació que tenen, i les actituds que mostren.

D'altra banda, crec que les respostes que donen els nois i noies a les enquestes són també un reflex de l'ambient general en el que es mouen i del grau d'acceptació i/o rebuig que tenen algunes actituds.

. La tercera part és una avaluació de l'experiència pedagògica "Viu la riquesa de la diversitat".

Per això he analitzat les opinions dels nois i noies que van visitar el Saló sobre com veien ells/es mateixos l'experiència i quines coses els havia aportat. Igualment he recollit les valoracions dels/les mestres i la dels propis col·lectius que hi van participar. Finalment comparo les opinions dels nois i noies abans d'anar al Saló i després de la visita i d'haver treballat el tema a l'aula.

. La quarta part és una anàlisi del tractament de la diversitat cultural que es fa a les escoles que tenen nens i nenes de col·lectius minoritaris. Per això parteixo del treball de camps fet a 9 d'aquestes escoles, d'entrevistes amb directors/es, mestres d'Educació Compensatòria i mestres que tenen alumnes minoritaris a l'aula. L'objectiu és averiguar el tipus de dificultats en que es troben els/les alumnes minoritaris, els plantejaments i canvis que s'han fet a les escoles, l'actitud dels professorat i l'opinió dels propis col·lectius.

. Finalment, l'última part consta de les conclusions fetes a partir de les reflexions teòriques i els resultats de la recerca. Presento, també una sèrie de propostes que pretenen ser una aportació que ajudi a fer avançar l'escola cap a una educació intercultural i no discriminatòria.

2. AGRAIMENTS

Aquest estudi ha estat possible gràcies al finançament de la Fundació JAUME BOFILL, de Barcelona.

I seva realització gràcies a la generosa col.laboració de tot el professorat entrevistat i el que ha vehiculitzat les enquestes, així com als organitzadors/es del Saló "Viu la riquesa de la Diversitat". Aquestes persones han dedicat una part important del seu temps per tal que jo pogués recollir tota la informació.

Vull fer patent, també, la satisfacció que m'ha donat constatar el grau d'entusiasme i esforç que estan fent aquestes persones, des de diferents àmbits, per fer avançar la nostra escola cap una educació més oberta a la diversitat i per a formar als nois i noies en una actitud tolerant i anti-racista.

Voldria que aquest estudi servís per a donar a conèixer el treball i preocupacions de totes aquestes persones que, en la seva tasca quotidiana, estan fent aportacions de reflexió i acció molt importants per a millorar la formació dels nois i noies. I, al mateix temps, voldria que fos una aportació vàlida per a continuar avançant en la millora de l'ensenyament.

La meva participació en els grups d'Interculturalitat de ROSA SENSAT i de l'ICE de L'UAB, han estat també elements importants de reflexió i discussió que m'han ajudat a la realització d'aquest estudi.

La meva col.laboració amb les persones que van organitzar el Saló de la Diversitat, i les entrevistes amb els diferents col·lectius de minories ètniques/culturals m'han ajudat a aprofundir en el tema de les relacions entre cultures i la problemàtica de les minories.

La Llicència d'estudis, concedida pel Departament d'Ensenyament (Generalitat de Catalunya) durant el curs 93-94, m'ha permès fer un estudi exhaustiu sobre les minories ètniques a l'escola, el que ha enriquit, també, el contingut d'aquest treball.

El tractament informàtic de les enquestes, fet per Antoni Marin, ha estat una col.laboració molt important.

Finalment, les aportacions de la Professora DOLORES JULIANO (Universitat de Barcelona), i el recolzament personal i intel.lectual del meu company, JAMES PETRAS (Universitat de New York) han estat una valuosa ajuda.

3. HIPOTESIS DE TREBALL

---

1. Les pràctiques macro-econòmiques i macro-polítiques generen valors i actituds que trascendeixen a la vida quotidiana, conformant corrents ideològiques que es reflecteixen en les opinions i actituds dels/les joves.

2. La situació socio-econòmica actual està abocant a un creixement de les actituds xenòfobes i/o racistes i generant un conformisme social en una part important dels nois i noies. Al mateix temps, està sorgint una actitud de resistència i recerca de nous valors per part d'una minoria de joves que configuren els diferents moviments socials: anti-racistes, reivindicació del 0.7%, en contra del Servei Militar obligatori, Comitès de Solidaritat, etc.

3. L'escola pot acceptar o enfrontar els valors oficials i majoritaris, pot ser una escola reproductora o una escola emancipadora, i pot donar elements d'anàlisi i crítica que ajudin als/les joves a implicar-se en un projecte de canvi social. En tot cas, l'escola té una influència important en la configuració de valors i ideologia en els nostres joves.

4. Una educació emancipadora i anti-discriminatòria implica una presa de consciència per part de les persones implicades, de quins valors volem transmetre i quin tipus de societat volem ajudar a construir.

5. Una educació intercultural que:

1) Asseguri la igualtat d'oportunitats per als nens i nenes que pertanyen a minories ètniques i culturals,

2) proporcioni, al mateix temps, una educació tolerant i solidària per a tots els/les alumnes,

3) valori en positiu les diferents cultures i promoció-
relacions respectuoses vers els col·lectius minoritaris,

està relacionada amb:

- . Valoració-acceptació per part de la comunitat escolar d'"altres" codis culturals, costums i valors.

- . Capacitat de considerar les diferències com elements dinàmics, fugint de consideracions "essencialistes" de les cultures.

- . Grau de sensibilització i formació del professorat vers el tema de la diversitat cultural.

- . Incorporació-exclusió de la cultura pròpia de les minories als currículums escolars.

- . Currículum ocult: si es sub-estima o no els elements que serveixen de base a les diferents identitats culturals.

- . Grau d'etnocentrisme en els continguts escolars de totes les matèries.

- . Valors que es transmeten i que estimulen o no actituds crítiques vers la discriminació, la xenofòbia i el racisme.

- . Afinitat-desajust entre els codis lingüístics i les normes de la cultura escolar amb la cultura familiar dels alumnes minoritaris.

- . Expectatives, prejudicis o estereotips del professorat envers els/les alumnes de minories ètniques.

- . Capacitat de convertir en positives les aportacions dels/les alumnes de cultures diferents.

- . Grau de reconeixement per part de l'escola de coses apreses fora de l'àmbit escolar.

- . Aprofitament acadèmic de les capacitats i coneixements no lingüístics.

4. METODOLOGIA I MOSTRA

La recerca està feta a partir d'enquestes i entrevistes personals, així com d'un treball de camp participatiu.

Les mostres amb les que he treballat són relativament petites i, per tant, el meu treball és més qualitatiu que quantitatiu, el que implica que els resultats no són estadísticament generalitzables, sinó significatius dins d'un context concret, intentant que aquest sigui el més representatiu possible.

Les valoracions fetes a partir dels resultats de les enquestes no pretenen ser conclusions categòriques, sinó reflexions que obren nous camins de recerca i es converteixen en noves hipòtesis de treball més que en conclusions finals.

1. ENQUESTES ALUMNAT:

Hi han tres mostres diferents:

. Primera mostra: enquesta contestada per 337 alumnes de secundària, de 7 Instituts diferents: 3 de Batxillerat, 3 de Formació Professional i 1 d'IES, situats a Barcelona Ciutat (BUP i FP), a Vic (BUP i FP) i a l'Hospitalet del Llobregat (BUP, FP i IES).

La selecció d'aquesta mostra té l'objectiu d'abastar els diferents nivells de secundària i les diferents realitats territorials: capital, ciutat del cinturó industrial i comarques, amb una població també diferent: majoria d'immigrants de la resta de l'Estat (l'Hospitalet), majoria de persones nascudes a Catalunya (Vic) i una mica de tot a Barcelona.

L'objectiu de les enquestes és averiguar les opinions i actituds que manifesten els nois noies ver la immigració, la diversitat cultural, les minories ètniques, els problemes actuals, el nacionalisme i la identitat cultural.

. Segona mostra: enquesta contestada per 885 nois i noies de Primària i Secundària, alumnes de 24 escoles, 16 de Primària (6è i 7è d'EGB) i 8 de secundària (1er. i 2on de BUP i FP). Les escoles de la mostra són totes públiques menys una que és privada, i estan situades a diferents localitats catalanes: S. Boi, S. Pere de Ribes, Castellar del Vallés, Terrassa, Premià de Mar, l'Hospitalet, Lleida ciutat, Granollers, Esplugues, Barcelona Ciutat, Olesa, Gavà i Cornellà.

Aquestes escoles són les que van participar en el Saló de la Diversitat, el que em va permetre fer les enquestes i abarcar a moltes escoles. Els/les alumnes van contestar l'enquesta abans de que comencessin a parlar del tema a classe i abans de visitar el Saló.

Les enquestes tenen preguntes sobre el col·lectiu gitano, la immigració, les diferents minories ètniques, el nacionalisme i la identitat cultural.

. Tercera mostra: enquestes contestades per 383 nois i noies després d'haver visitat el Saló i d'haver treballat el tema a classe.

Hi han dos tipus d'enquestes: una valoració sobre la seva visita al Saló de la Diversitat i una enquesta amb temes similars a la que van fer abans, per tal de poder comparar-les.

També es van passar enquestes al professorat i es van acompanyar d'una reunió on es va fer una valoració conjunta del Saló de la Diversitat.

2. ESCOLES QUE TENEN ALUMNES MINORITARIS

He fet entrevistes amb les direccions d'aquestes escoles per tal de tenir-ne una visió global. També he fet entrevistes amb tutors/es, mestres d'educació compensatòria i mestres d'aula. He assistit a algunes classes per tal de poder observar la dinàmica dins l'aula i he recollit dades acadèmiques, d'aprenentatge i comportament dels i les alumnes minoritaris.

Les escoles estudiades són 9 en total: 3 de Premià de Mar, 3 d'Hospitalet, 1 de S. Adrià i 1 de Lleida. Totes elles són escoles públiques d'EGB. La raó d'estudiar aquest nivell educatiu és

perquè en ell es troba la major quantitat d'alumnes de minories ètniques o culturals.

La selecció de la mostra està feta per a cobrir realitats diferents:

. Nombre d'alumnes minoritaris i característiques culturals dels mateixos. En aquest sentit la mostra cobreix dos tipus d'escoles ben diferenciats:

- Tres escoles amb majoria d'alumnes gitanos (de 60 a 85 %)
- Sis escoles amb majoria d'alumnes autòctons i amb un percentatge petit (de 3.8 % a 11.3%) d'alumnes que pertanyen a diferents cultures minoritàries (magribins, centre-africans, llatino-americanos, asiàtics, gitanos)

3. PROFESSORAT QUE TE ALUMNES MINORITARIS A L'AULA

El nombre de professorat entrevistat i/o enquestat és un total de 34, i pertanyen tant a les escoles estudiades com a altres de les mateixes zones.

Tots/es les mestres tenen alumnes a la seva classe que pertanyen a alguna minoria ètnica i/o cultural. Cap d'aquests/es mestres treballa en una escola de majoria gitana. Els nivells que imparteixen són des de P.3 fins a 8è. d'EGB.

L'objectiu de les enquestes és el d'averiguar les activitats específiques que fan els i les mestres davant la diversitat culturals dels seus alumnes, els problemes i dificultats en que es troben i les demandes que fan.

4. ENTREVISTES A COL·LECTIUS MINORITARIS

He fet entrevistes i/o enquestes amb quatre Associacions representatives de diferents col·lectius de minories ètniques: Federació d'Associacions gitanes i Associació d'Ensenyants amb gitanos; JAMEIAT ESSALAM (magribins); C.A.D.I.C. (negre-africans).

L'objectiu de les entrevistes és saber la seva opinió sobre l'escolarització dels nens i nenes que formen part del seu col·lectiu, l'anàlisi de l'escola actual front a la diversitat i els seus problemes i demandes en el marc escolar.

II. MARC TEORIC

1. PEDAGOGIA CRITICA

ESCOLA I CANVI SOCIAL: PER UNA PEDAGOGIA CRITICA I

TRANSFORMADORA.

Parlar d'educació crítica implica, necessàriament, parlar de la "funció ideològica de l'escola". Això vol dir reconèixer que: 1) les escoles són institucions socials que sempre incloent interessos ideològics i polítics; i 2) que la cultura dominant intenta produir i legitimar valors que estiguin d'acord amb els seus interessos. (1)

Però l'escola no és solament un lloc de reproducció cultural, sinó també de contestació i de lluita. La comunitat educativa no és un tot homogeni i per això la institució escolar té un caràcter ambivalent: si bé, per un cantó, col·labora en la reproducció de les desigualtats i discriminacions, per l'altre, gràcies a la seva dinàmica i contradiccions internes, també pot ajudar a superar-les.

Una anàlisi crítica de l'educació és la que ens permet descobrir tot allò que l'escola ajuda a mantenir i tot allò que ajuda a canviar (2). Es tracta, en definitiva, de descobrir de quina manera la societat intenta influir a l'escola i de quina manera l'escola pot influir en la societat.

SITUACIO ACTUAL

Per a poder fer una anàlisi de la nostre escola, cal situar-la dins de la societat actual, ressaltant aquelles característiques que tenen una influència més directa sobre l'ensenyament, el professorat i els nois i noies que conformen el nostre alumnat.

La polarització de les desigualtats, la crisi econòmica i l'augment de la pobresa dins dels països anomenats "rics", són algunes de les característiques de l'època actual. En el nostre país tenen una màxima expressió amb l'augment de l'atur, el que provoca una gran incertesa i una manca d'expectatives per a la majoria dels nostres joves.

El desprestigi dels valors i propostes pròpies dels moviments d'esquerres, a partir de la caiguda dels règims comunistes, culmina amb la consolidació d'un sol model econòmic i polític com a "únic i millor", presentat com a impossible de canviar, el que fomenta un sentiment de conformisme i impotència davant de tots els seus mals.

L'augment del racisme, la xenofòbia i els nacionalismes excloents a Europa, (i a casa nostra!); les guerres ètniques i el ressorgiment de moviments neo-nazis, formen part, també, del panorama de l'actualitat.

Els moviments associatius i reivindicatius que anys enrera donaven orientacions de lluita i possibles solucions col·lectives als problemes socials han decaïgut, i això comporta una búsqueda de sortides individuals que es concreta en l'enfrontament amb els més febles: "Quan la societat sofreix, experimenta la necessitat de trobar a algú a qui imputar el mal i sobre ell es venja de la seva decepció"(3). Els immigrants i les minories ètniques o culturals reben les conseqüències d'aquest malestar.

Al nostre país, el "racisme institucional": LLeis d'Estrangeria, contractes il·legals, detencions arbitràries, etc., ajuden a fomentar una imatge negativa dels nous immigrants, sobre tot si tenen la pell fosca.

Tot això provoca un augment de la intolerància que es manifesta al conjunt de la nostre societat i, també, a les nostres escoles.

EL PAPER DE L'ENSENYAMENT

Davant aquesta situació social, l'escola pot avançar en dues direccions oposades:

1) formar als/les nostres joves per tal que s'adaptin el millor possible a aquesta realitat i busquin sortides individuals per poder sobreviure-hi, el que implica estimular la competitivitat, la insolidaritat i el conformisme,

2) o bé, formar als nois i noies per tal que comprenguin els orígens dels mals actuals i siguin capaços d'implicar-se en la recerca de solucions col·lectives que aboquin a un canvi social, per un món més just i igualitari on hi hagi lloc per a tots i totes.

Hem de ser conscients que parlar de l'escola "al servei de la societat" és una fal·làcia, ja que la societat no és un tot homogeni, i en ella hi han interessos contraposats i, per tant, cal una clarificació sobre a quin grup o grups socials ha d'afavorir la nostra tasca educativa, quin tipus de societat volem promoure i com fer-ho per aconseguir-ho.

El concepte oficial d'innovació educativa es troba cada cop més vinculat a les necessitats del món empresarial i el mercat de treball, i el model cultural implícit té per fonaments la visió competitiva, individualista i pragmàtica de la vida i la societat neo-liberal. (4)

Dins d'aquests paràmetres, l'escola deixa de ser vista per a molta gent, com un lloc on es poden contrarestar les desigualtats i es perd la confiança en les possibilitats de l'educació com a instrument de transformació social, convertint-se en un instrument més al servei del sistema imperant.

En aquest sentit, les funcions que se l'hi adjudiquen a l'educació institucional formen part de les necessitats de reproducció d'aquest sistema. En concret podríem assenyalar-ne tres:

1. Seleccionar la futura mà d'obra barata.

Es evident que el sistema escolar ha etiquetat sempre els i les alumnes, a partir de les notes i els títols, però els resultats acadèmics mai havien estat tant vinculats com ara amb el món del treball i, en concret, a les futures condicions laborals dels i les nostres alumnes. Fins fa 15 anys un noi o una noia sense acabar Secundària podia arribar a ser bon professional i tenir un sou digne i possibilitats de promoció laboral.

Actualment, però, en la lluita que s'estableix pels pocs llocs de treball disponibles i, sobre tot, a partir de les noves regulacions laborals, les possibilitats de treball i promoció estan totalment vinculades als "certificats acadèmics", i són aquests els que determinen si un noi o noia cobrarà per sobre o per sota del salari mínim (Contractes "Basura"), independent de les seves capacitats extra-acadèmiques i de la seva experiència personal.

2) Aconformar a la majoria i estimular a la minoria.

La nova Reforma i la seva "adaptació a la diversitat", si no es té molt clar que a més de "diversitat", existeix també "desigualtat", pot acabar essent "una adaptació a les desigualtats enlloc d'un intent de superar-les".

Les necessitats actuals del "mercat" passen per un sector minoritari de professionals molt qualificats, amb una alta remuneració i consideració social, i un sector d'aturats estructurals amb unes condicions de vida de segona categoria. Per al sector més alt de l'escala es requereix una formació molt competitiva, mentre que per als nivells baixos es requereix una habituació o acceptació sense agressivitat, d'aquesta situació. (5)

En aquest sentit, l'optativitat és una arma de doble tall: ben utilitzada pot afavorir els diferents ritmes i expectatives de l'alumnat, i donar resposta adequada a la diversitat dels i les alumnes, però sense una bona orientació i tutorització pot acabar, realment, consolidant totes les desigualtats socials, en tant l'elecció del nois i noies no és mai neutre, sinó que està condicionada per les expectatives i coneixements complementaris que tenen, segons pertanyen a un o altre sexe, classe o ètnia/cultura.

El perill és que l'alumnat acabi amb perfils molt diferenciats, en els que els i les alumnes més ben preparades surtin sobre-reforçades en aspectes valorats socialment (informàtica, idiomes, tecnologia, etc.) el que els obrirà futures portes, mentre que els menys afavorits acabaran omplint el seu currículum amb crèdits

de "reforç" o amb activitats desvaloritzades i amb poca cotització laboral. (6)

D'altra banda, el discurs de "consens social" que es deriva de la gran majoria dels actuals continguts escolars (i dels que figuren als nous DDCC) no afavoreixen una educació crítica ni aporten suficients elements que ajudin als nois a noies a entendre els conflictes socials que ens envolten i que pateixen molts d'ells/es, amb el que "es perpetua als sectors dominants que intenten obviar les causes de la desigualtat". (7)

Al no proporcionar als i les nostres alumnes elements de reflexió i anàlisi crític de la societat de la que formen part, l'escola no els serveix per a motivar-los en una major implicació en els processos de transformació social, i això acaba estimulament la competitivitat per als més afavorits i la resignació per a la majoria d'exclusos.

3) Assimilar a tot l'alumnat a un únic model cultural.

La cultura escolar ignora i/o desvaloritza totes aquelles adscripcions culturals diferents a l'oficial.

La realitat de les dones, les minories ètniques, els joves, les classes marginals, és constantment negada i desvirtuada en els currículums oficials.

La diversitat existent dins de la nostra societat topa constantment amb l'homogeneïtat de l'ensenyament actual, tant en els seus continguts, com en la seva organització i mètodes pedagògics. Aquesta homogeneïtat ignora el desigual punt de partida dels i les alumnes que arriben a l'escola amb diferent capital cultural, diferents interessos i expectatives, segons el seu mitjà socio-econòmic, segons pertanyin a un o altre sexe, a una o altre cultura.

La imposició d'un únic model cultural, obliga a l'assimilació i acceptació total d'aquest model, el que suposa un sobre-esforç i una a-culturació per a tots aquells i aquelles alumnes que la seva realitat està més lluny del model establert. Això, finalment, desemboca en un deficient èxit escolar i una real desigualtat d'oportunitats, segons els diferents grups socials i culturals.

MECANISMES I CONSEQUENCIES

La reducció dels pressupostos per a l'ensenyament públic i el reforç de l'ensenyament privat, és una mesura que fomenta, indubtablement, als sectors més privilegiats de la societat que opten, cada cop més, per l'escola privada amb més recursos i una acurada "selecció" d'alumnat.

Una voluntat clara per una escola igualadora de les desigualtats, implicaria: 1) una política educativa i pressupostària totalment a l'inrevés de l'actual, amb una dedicació del pressupost a favor de l'escola pública i amb una "discriminació positiva" (més recursos humans i materials) per aquelles escoles que acullen a sectors socials més desfavorits. 2) Una bona formació per al professorat que preparés per abordar i acceptar la diversitat i aportés tècniques pedagògiques que ajudessin a paliar les desigualtats de tot tipus. 3) Uns espais de reflexió i discussió per a tots i totes les ensenyants, on es poguessin debatre aquestes qüestions i posar en comú experiències i resultats de les diferents pràctiques quotidianes.

La divisió i estratificació del professorat, a partir de l'anomenada Carrera Docent, front a la vella reivindicació del Cos Únic d'Ensenyants ("La nova escola pública ha de ser portada per un cos únic d'ensenyants des de la llar fins a la Universitat", deia la declaració de la XI Escola d'Estiu de Barcelona, al juliol de 1976) ha estat una gran victòria de l'Administració. Enlloc d'uns sous dignes igual per a tothom, ha dividit al professorat en una i mil categories i sous diferents, dificultant enormement les reivindicacions comuns, el sentit comunitari i el treball en equip.

A més de la desigualtat entre els sous i les condicions laborals, la Carrera Docent ha establert un sistema de "promoció professional i econòmica" basada en el treball individualitzat i promocionant molt més tots els aspectes externs a l'escola enlloc del treball de reflexió i innovació dins de l'aula.

El barem que decideix qualsevol promoció parteix d'una adjudicació de punts en els que es valoren els cursos pel nombre d'hores i no pel seu contingut o per la incidència en el treball quotidià; valora el reciclatge en català per sobre del treball de tutoria, els càrrecs per sobre la feina a l'aula; els títols per sobre les innovacions a l'escola, i l'antigüitat per sobre de tot...

Aquesta política ha promocionat un reciclatge del professorat molt deslligat de la pràctica concreta dins de l'aula i que, en

molt poques ocasions, reverteix en una real millora de l'ensenyament.

La Reforma educativa, ajornada constantment, i que si bé, en els seus plantejaments teòrics proposa un avanç vers l'actual pla d'estudis, no ha estat ni consensuada ni suficientment contrastada, ni compta amb els recursos necessaris per a dur-la a terme.

Una Reforma a l'ensenyament no és un problema tècnic que pugui resoldre l'Administració demanant l'opinió dels "expert", una Reforma de veritat necessita, obligatòriament, de totes les aportacions que es puguin fer per part de tots els sectors de la comunitat educativa, a partir de les pràctiques, problemes i innovacions que durant molt de temps el professorat ha dut a terme. Però això no ha estat així, i la Reforma neix a partir d'una decissió política i administrativa i una bona part del professorat la viu més com una imposició que com una eina per a fer avançar la seva tasca educativa.

La promoció de la tècnica en detriment de la reflexió ideològica.

Un dels aspectes positius de l'ensenyament en els darrers anys, que es consolida amb la Reforma, és l'atenció a tots aquells aspectes tècnics que ajuden a millorar l'ensenyament: la pedagogia, les tècniques d'aprenentatge, la psicologia, l'atenció a la diversitat, els sistemes d'avaluació, etc., tots ells són elements que fan avançar a l'escola cap a un ensenyament més comprensiu i significatiu.

Per contapartida, tots els aspectes lligats més directament als objectius ideològics, que havien sigut molt importants en la reconstrucció de l'escola catalana, s'han anat deixant de banda, progressivament, en els últims anys.

Qüestions com, quina és la finalitat de l'educació, quin paper ha de jugar l'escola davant les desigualtats, quin coneixement volem construir perquè sigui socialment útil, quines actituds volem fomentar, quin tipus de societat volem promocionar, quins valors volem transmetre... no formen part de les preocupacions actuals de la majoria de docents.)

Es innegable que les tècniques pedagògiques ens poden ajudar a millor aconseguir els objectius que ens hem proposat, però cal sempre, primer de tot, clarificar quins són aquests objectius. Per tant, si volem que el nostre ensenyament compleixi una funció social emancipadora, totes les preguntes i reflexions ideològiques haurien d'acompanyar, o ser prèvies, a qualsevol discussió tècnic-pedagògica.

VELLS ESFORÇOS I NOVES CONTINUITATS

Malgrat tot, i tal com deia al començament, l'escola no és un tot homogeni i moltes persones, moltes escoles i moltes institucions han fet, i estan fent, esforços per avançar cap a aquesta educació més crítica i més compromesa amb la transformació social.

Des de les múltiples i interessants pràctiques concretes a l'aula, passant per Jornades, Seminaris, Escoles d'Estiu, intercanvis d'experiències, elaboració de materials alternatius... Nous temes s'han introduït que ens marquen ja el camí per on continuar: el sexisme a l'escola, l'ecologia o l'educació pel medi ambient, l'educació per la pau, l'educació per la cooperació, la interculturalitat... són totes elles propostes didàctiques que parteixen d'una reflexió ideològica i d'un compromís amb un ensenyament crític i no discriminatòri.

Però queda encara molt camí per fer. Per un cantó fa falta unificar els diferents temes en una proposta global, en una "perspectiva ideològica" des de la qual orientar tota la tasca educativa: des de la selecció dels continguts, la metodologia i l'organització escolar.

D'altra banda cal ampliar el debat i la reflexió a un sector més ampli d'ensenyants i de la resta de la comunitat educativa. Cal introduir aquests debats i reflexions a les Escoles de Mestres, a la Formació del Professorat, per tal que les noves generacions d'ensenyants s'incorporin a l'escola amb una visió més crítica, més ideològica i menys tecnocràtica.

Cal que l'escola, els Instituts i la Universitat incorporin els debats, els problemes, les inquietuts i les lluites que es donen al conjunt de la societat. La manca de futur per a una gran majoria de joves, els problemes de l'atur, el racisme, la violència, la política econòmica del nostre governs, la irresponsabilitat dels polítics, les guerres i conflictes actuals, la fam i la misèria al món, la degradació ecològica, els problemes dels immigrants, el rol de les dones, les necessitats del barri... són totes elles qüestions que no poden restar al marge dels centres educatius.

Cal reforçar l'organització dels i les ensenyants i, juntament amb la resta de la comunitat, reivindicar uns pressupostos adients a les necessitats de les escoles, cal lluitar per una escola pública que no esdevingui ghetto, cal dignificar la tasca dels educadors i educadores i recuperar la funció de l'escola com a eina de lluita i transformació política i cultural.

NOTES:

- (1) GIROUX, H.A.: "Hacia una pedagogía en la política de la diferencia".
En IGUALDAD EDUCATIVA I DIFERENCIA CULTURAL
Ed. El Roure, Barcelona, 1982
- (2) FLECHA, R.: " El discurso sobre la educación de las perspectivas postmoderna y crítica"
En IGUALDAD EDUCATIVA Y DIFERENCIA CULTURAL
Ed. El Roure, Barcelona, 1982
- (3) DURKHEIM, E.: Citat per M. WIEVIORKA a
EL ESPACIO DEL RACISMO
Ed. Paidós, 1992
- (4) HERNANDEZ, F. I SANCHO J.: "La comprensió de la cultura de les innovacions educatives..."
Rev. TEMES de Renovació Pedagògica
M.R.P.C. n. 13, Gener 1994
- (5) FLECHA, R.: "Desigualdad, diferencia e identidad más allá del discurso de la diversidad"
Congreso Nacional de Pedagogía. Tomo I.
- (6) Veure l'estudi fet per la Secretaria de la Dona de l'USTEC, sobre "Reforma i coeducació. Alguns aspectes significatius de l'experimentació a Catalunya"
QUARTES JORNADES DE COEDUCACIO. Març de 1990.

2. QUESTIONS CULTURALS

CULTURA. SUBCULTURA

La cultura designa tot el conjunt de pràctiques, actituds, valors i comportaments propis d'una societat determinada. La cultura abasta tots aquells aspectes, tant materials com espirituals, i expressa la concepció del món i de la vida que té un grup humà com a resultat de la seva experiència històrica i col·lectiva.

En aquest sentit hi ha tantes cultures com grups humans o societats existeixen. Però la realitat és molt més complexa, en tant en quant les societats no són quelcom aïllat ni estàtic. Els grups humans, des de sempre s'han relacionat amb d'altres grups. Les cultures han entrat en contacte i s'han influït unes a les altres i és per això que no podem parlar de cultures "pures" ni de límits ben definits.

Els límits en els que es reproduïx una cultura són de diferent caire: en alguns casos coincideixen amb els límits geogràfics que conformen els països o les nacions, d'altres vegades, però, les cultures es conserven en grups que ocupen espais diferents, com seria el poble gitano o el poble jueu.

Les societats, d'altra banda, tant per les influències externes, com per la pròpia evolució interna, varien a través dels temps, i per tant, els trets culturals evolucionen també. Els propis conflictes interns que es donen al si de totes les societats, configuren un teixit de grups i subgrups amb interessos diferents i, sovint, contraposats.

Cadascun d'aquests subgrups elabora els seus propis valors i estratègies culturals per tal d'aconseguir els seus objectius, que poden reeixir o no, però formen part de l'heterogeneïtat de la mateixa cultura.

Segons D. Juliano (1986), podem parlar de tres tipus de cultura (1):

a) La cultura oficial o dominant, caracteritzada per la seva capacitat de realitzar elaboracions de gran abast, com per exemple sistemes científics i filosòfics, i per la seva funció normativa. El sector dominant és el que, a través de la implantació d'aquesta

cultura oficial, estableix els patrons estètics, legals, religiosos i econòmics que dirigeixen l'activitat de tots els altres sectors.

b) La cultura de masses, és un producte elaborat per la "cultura oficial" i va destinada als sectors de població que no tenen accés als nivells més alts de la cultura dominant. La cultura de masses està basada en el consum i la producció i és una espècie de "còpia de segona categoria" del que és la cultura oficial.

c) La cultura popular, basada en les relacions personals, cara a cara, s'organitza en àrees locals, o menys extenses que la cultura oficial. És una cultura "desvaloritzada", ja que és la pròpia dels qui no detenen el poder. No té poder de decisió ni d'establir normes, fora del seu espai limitat, i fins i tot dintre d'aquest, pateix sovint les confrontacions amb les que provenen de la cultura oficial. Gaudeix d'un cert nivell d'organització pròpia, però està sempre amenaçat per les manipulacions dels interessos de la cultura dominant. En aquest sentit és una cultura "popular i subalterna".

Des de la perspectiva marxista, i bàsicament, a partir de Gramsci, la cultura popular se situa en el marc de l'enfrontament de classes. La cultura de la classe subalterna pren un nou protagonisme desenvolupant una concepció del món oposada a la oficial, el que li permet elaborar mecanismes de qüestionament i contestació a la cultura de la classe dominant.

Però l'enfrontament de classe no és l'únic, i la gran majoria de societats actuals s'estructuren a partir de relacions asimètriques entre diferents sectors socials, cada un dels quals actua com a dominant d'un altre sector, configuren un entramat de subcultures que se superposen i diversifiquen internament en el marc d'un sistema de dominació, que pot ser tant intra-cultural (dins de la mateixa cultura o societat), com inter-cultural (entre diferents cultures o societats). Per exemple: la burgesia per sobre les classes treballadores; els sectors urbans respecte els rurals; la cultura majoritària respecte a les minories ètniques o culturals; els homes respecte a les dones, els blancs respecte als negres).

Els sectors que elaboren les subcultures són els que, en més o menys mesura pateixen un grau de dominació i/o marginació. Els grups que formen part de varis d'aquests sub-sectors, "acumulen" el grau de marginació, donant-se una piràmide cultural i social, en la que, a dalt de tot estan aquells sectors que gaudeixen de tots els aspectes dominants: ésser blanc, home, occidental, de classe burgesa i urbana. I a baix de tot, els sectors que acumulen més aspectes marginats: ésser de cultura no occidental, de zona rural, de classe baixa, del sexe femení i de raça no blanca.

CULTURA NACIONAL. CULTURA HUMANA

Dins del marc de la "cultura occidental", entesa com la que configura les diferents identitats dins de l'Europa occidental, podem parlar de dues concepcions del terme cultura: la que defensa l'existència d'una cultura "humana" per sobre de tots els particularismes, en contraposició a l'existència d'una cultura "nacional" arrelada i configurada per uns continguts i formes concretes que escapen a l'existència de la persona i que la determinen.

"En el món no existeix l'home -deia Joseph Maistre(1884). Al llarg de la meua vida només he vist francesos, italians, russos ..." (2)

Mentre, Renan afirmava: "No abandonem el principi fonamental de que l'home és un ser raonable i moral abans d'estar instal·lat en tal o qual llengua, de ser membre de tal o qual raça, o d'adherir-se a tal o qual cultura....Abans que la cultura francesa, la cultura alemanya, la cultura italiana, està la cultura humana" (3)

Aquesta polèmica es va repetint al llarg de la història europea com a conseqüència de l'enfrontament entre les diferents nacions i la colonització d'altres països.

Cada una d'aquestes concepcions ens porta a un tipus de conseqüència. Així, mentre una reducció de la cultura al "fet nacional" posa tot l'èmfasi en les diferències i exclou tota possibilitat d'enteniment entre els pobles o nacions, la creença d'una cultura humana per sobre de les especificitats, corre el perill d'esborrar tota la diversitat i implantar un model únic de cultura i d'identitat.

La transformació de "la cultura" en la "meua cultura" és el distintiu de l'era Moderna, "la seva contribució insubstituïble i fatídica a la història moral de la humanitat". La cultura: l'àmbit en el que es desenvolupa l'activitat espiritual i creadora de l'home. La meua cultura: l'esperit del poble al que pertany i que m'impregna el meu pensament elevat i els gestos més senzills de la meua existència quotidiana". (4)

La història d'occident està marcada per dos fets primordials que es deriven d'aquestes dues concepcions: el nacionalisme que desemboca en el desastre del feixisme, i el colonialisme, que desemboca en la construcció d'un món esquinçat entre l'opulència de pocs i la misèria de molts.

Del romanticisme alemany, pel que totes les nacions tenen unes maneres úniques i insubstituïbles (Herder 1774) i no existeixen valors "supranacionals", s'arriba al totalitarisme, al racisme i l'extermini. "Com que els enemics no pertanyen a la mateixa espècie, no hi ha cap motiu per aplica'ls-hi unes regles humanitàries" (5)

Per l'altre cantó, els intents dels revolucionaris francesos per alliberar als homes de les estructures de l'Antic Règim i crear una nació a partir de la igualtat i el contracte social, queden estroncats per la contra-revolució, i desemboquen en una absolutització de la raó i d'una manera concreta de pensar que pretén ser "universal" i, per tant, digne de ser imposada a tots els altres.

Els "valors universals" que, en el segle de les Llum França reivindicava per a justificar la seva hegemonia, passen a formar part de la "ideologia occidental" a partir de la qual, Europa es llença a la conquesta del món.

L'ETNOCENTRISME DE LA CULTURA OCCIDENTAL

"Embriagats, al mateix temps, pel desenvolupament del coneixement, el progrés tècnic i el refinament de les costums que coneixia l'Europa del s. XVIII, varen crear "la civilització", que significava convertir la seva condició present en model i els seus hàbits en aptituds universals, els seus valors en criteris absoluts de judici i a l'uropeu en amo i depositari de la naturalesa, l'ésser més interessant de la creació. Armats amb aquesta certesa, els europeus emprenen, al final del segle XIX, la seva obra de colonització. Donat que l'Europa racional i tècnica encarnava el progrés front a les altres societats humanes, la conquesta era una forma "generosa" de fer ingressar als "retardats" a l'òrbita de "la civilització" (6).

I és en aquest context, de superioritat europea, que la conquesta i l'explotació de les altres nacions apareix plenament justificat, i l'etnocentrisme s'instal·la a la nostra cultura com un dels trets més característics.

Per etnocentrisme entenem un mecanisme d'auto-identificació social, de protecció de la identitat front al desconegut, a l'"altre". Podem afirmar que l'etnocentrisme és una categoria universalitzable a totes les cultures i civilitzacions, però en el cas de la nostra, la occidental, l'etnocentrisme s'ha convertit en formulació científica, desenvolupada en tractats especialitzats i és moneda corrent en els mitjans de comunicació, tant, que la "deform-

mació" forma part del nostre criteri conceptual, crític i analític.

L'escola té per missió aproximar als alumnes a aquest pensament científic per a proporcionar-los-hi el coneixement i desenvolupar la seva intel·ligència. Aquesta manera de veure les coses, transmesa als/les nostres joves, a través del que en diem "educació", configura els models de pensament i les pautes de conducta dels nous individus, i els hi ensenya el que cada un d'ells i elles és i els indica, també, en què consisteix "la realitat" i la manera adequada d'aproximar-se a ella, de jutjar-la i de creure en ella.

L'etnocentrisme, convertit així en estereotip, en idea prèvia, s'instal·la plenament en la nostra cultura, en els nostres discursos, en els nostres llibres de text i en les nostres aules.

Un etnocentrisme que, tal com assenyala Levis-Strauss, en l'acte constituent de les Nacions Unides (en el 1945), té dues cares: "l'era de la que tractem de sortir està marcada, tant per la guerra com per la colonització, tant per l'afirmació nazi d'una jerarquia natural entre els essers humans, per la supèrbia d'Occident, tant pel deliri biològic, com per la megalomania del progrés".

Però, aquestes dues cares han estat, durant molt de temps, amagades i, mentre una d'elles va ser fortament desenmascarada i perseguida, el nazisme, l'altre, la "superioritat occidental", ha continuat formant part d'un dels valors més acceptats, dins la nostra cultura.

DEL RACISME AL RACIALISME

Una de les conseqüències directes de la catàstrofe del nazisme és l'abolició del "racisme biològic" dins dels principis contemporanis. Però, si bé els descobriments dels biòlegs i etnòlegs fan que sigui gairebé impensable que algú s'atreveixi a defensar la naturalesa "biològica" de les diferències entre els grups humans, això no implica que s'hagi eliminat l'essència del que era el racisme.

Així, els arguments biològics han estat substituïts pels arguments culturals, però les diferències i la jerarquització de les mateixes no s'han eliminat. No n'hi ha prou d'eliminar la determinació genètica per explicar les diferents formes de viure i pensar, si continuem reduint als homes i dones, a una "determinació cultural".

"La reificació fetitxista de les actituds humanes, fent-ne unes propietats immanents a llurs autors aparents, les considera fora de tot context històric, privant-les d'una banda, de l'aclariment possible per les circumstàncies exterior que les han provocat i d'altra banda, llevant-los de tota possibilitat ulterior de transformació" (7)

Si a més, portem aquestes diferències a l'absolut, tornem altre cop als orígens del nacionalisme i el racisme.

LA CULTURA A CASA NOSTRA

Com situar la cultura catalana en aquest context occidental?

Dues qüestions són bàsiques per abordar el fet cultural a casa nostra: per una banda la influència que el nostre país ha rebut, i reb, del context en el que s'engloba, no sols per la seva situació geogràfica, sinó també per una clara voluntat "europeïsta" que presideix totes les accions dels nostres governants. I, per altre banda, la seva pròpia evolució interna, en funció d'unes característiques històriques i culturals particulars.

Com a bon occidentals, els catalans hem participat d'aquesta part de la humanitat que, durant molt de temps, ha estat la portaveu de "la raó i la civilització", i l'etnocentrisme europeu està fortament arrelat en la nostra cultura i en les nostres escoles. La visió eurocèntrica i androcèntrica és un dels trets característics de la cultura que transmetem a les escoles (8), i la inquestionabilitat de la nostra concepció de llibertat, democràcia, tècnica i progrés, formen part dels nostres principis.

En aquest sentit, una part de la cultura catalana s'identifica amb la tradició occidental que parteix de la "superioritat de la raça blanca, la veritat absoluta de la religió cristiana, la riquesa excloent de la cultura occidental i l'eficàcia única del liberalisme" (9), i per tant, participa tant dels progressos d'aquesta civilització com de tots els seus mals, explicats pels nostres filòsof i sociòleg E. Trias i R. Argullol en "El cansancio de Occidente". Entre ells assenyalaré:

. el predomini del valor seguretat per sobre dels ideals il·lustrats (igualtat, llibertat, fraternitat)

. la ciència, i la seva filla, la tècnica, com a vèrtex de les esperances humanes, mentre, paral·lelament, aquestes demostres, més que mai, la seva impotència.

. atomització individual en detriment de la cohesió comunitària.

. fitxació obsessiva en una suposada identitat que ens fa percebre l'alteritat a través d'una projecció standarditzada de les pròpies carències i limitacions.

. embotiment de la sensibilitat que ens conforme com a essers passius: manca de recerca, manca de capacitat de confrontació, manca de curiositat o de sorpresa.

Finalment, Catalunya, igual que Europa, torna a tenir por de la l'entrada dels "bàrbars", reproduint pors ancestrals que es remonten als antic grecs. En el present, però, el poder caotitzant dels "nous bàrbars" és identificat amb la misèria econòmica, les diferències culturals i religioses" (10)

Des de la perspectiva d'evolució interna, la cultura catalana, a igual que totes les altres, no és una cultura ni estàtica ni homogènea.

La nostre cultura, com molt bé assenyala Joan Solé Amigó, és un "exemple de la més pura barreja: cèltics, fenicis, grecs, romans, àrabs, francs, jueus... i més recentment murciants, andalusos, aragonesos, magribins, subsaharians... La nostre història, la nostre llengua no és altre cosa que el producte d'un mestissatge" (pag...) Moltes de les nostres paraules, a igual que moltes de les manifestacions de la nostra cultura popular, tenen el su origen en altres llengües i cultures.

Però aquest mestissatge que ha conformat la cultura catalana "queda fora de les aules", i l'escola continua amb una forta tendència ètnica a l'hora de transmetre el coneixement de Catalunya: "A història, per exemple, es parla de la invasió dels àrabs, com si tots els àrabs haguessin vingut i els catalans, purs i quiets a la seva terra, veiessin ara venir uns pobles, ara marxar-ne uns altres.." (11)

Entendre la cultura com a quelcom viu, ens ajuda a no "congelar" la nostra cultura en un moment determinat, a partir del qual tot altre contacte pot "contaminar" o desintegrar l'essència de la nostra identitat.

La cultura catalana ha estat enriquida amb aportacions d'altres cultures i el procés continua, per això cal una acció educativa que transmeti aquesta idea d'evolució i canvi enlloc d'actituds "defensives" que poden desembocar en xenofòbia o racisme.

D'altre banda, la nostra cultura tampoc és homogènea. Dins de Catalunya hi ha una gran diversitat, tant de cultures i llengües, com de sexes i classes.

En aquest sentit no hi ha "una sola" cultura catalana, sinó una que és dominant i oficial i que no té perquè coincidir amb la cultura de totes les persones que viuen a Catalunya.

Els valors que formen el prototipus d'identitat "catalana" canvien en el temps i, de fet, els que s'imposen depenen més de la correlació de forces entre els diferents sectors socials que no pas amb "l'essència" de la catalanitat.

Finalment, vull senyalar una de les característiques que històricament han acompanyat a Catalunya, i és la defensa de la seva llengua i cultura front al centralisme de l'Estat espanyol. Aquesta lluita per la sobirania i el dret a la pròpia cultura ha estat, moltes vegades, lligada a una clara opció progressista i democràtica, com varen ser les lluites anti-franquistes.

Aquest camí de recuperació de la llengua i cultura pròpies ens hauria de fer més sensibles i solidaris amb els altres pobles o cultures oprimides. El perill que correm, però, és el que passem de la recuperació de la nostra cultura al rebuig a totes les altres, i acabem aixecant murs front a la diversitat, convertint-nos de víctimes en botxins.

NOTES:

- (1) JULIANO, D.: "Cultura Popular"
Cuadernos de Antropología
Ed. Anthropos, març 1986
- (2) FINKIELKRAUT, A.: "La derrota del pensamiento"
Editorial Anagrama, 1987
pág. 19
- (3) Ibid: pág. 37
- (4) Ibid: pág. 10
- (5) Ibid: pág. 45
- (6) Ibid: pág. 59
- (7) HANNOUN, H.: "Els ghettos de l'escola"
Ed. EUMO, 1992
Pág. 15
- (8) MORENO, A.: "El arquetipo viril protagonista de la historia"
CUADERNOS INACABADOS n.6
Barcelona, 1986
- (9) ARGULLOL, R., TRIAS, E.: "El cansancio de Occidente"
Ed. Destino, 1992
^Pág. 57
- (10) Ibid.: pág 45
- (11) SOLER, J.: Introducció a:
"Quan l'Islam truca a la porta"
de J. Manyer. F.S.C.P. 1992

3. EL RACISME

RACISME, XENOFOBIA I TENSIONS INTERCULTURALS

Averiguar el grau de racisme que hi ha a les nostres escoles i, en concret, en els/les nostres alumnes és un dels objectius d'aquest treball. Però primer fa falta emmarcar el concepte: què entenem per racisme?, quins aspectes volem estudiar? quines són les possibles causes? quina relació hi té l'escola?

Les teories del racisme, les seves causes i la seva evolució són diverses. Tractaré només de senyalar aquells aspectes que, dins la teorització del racisme ens poden aportar elements d'anàlisi en aquest treball.

El concepte de raça, des de fa temps, està demostrat que no serveix per estudiar les relacions socials entre diferents col·lectius, en el moment en què l'explicació biològica de diferència i/o inferioritat de les races ha demostrat la seva a-cientificitat. Continua, però essent vàlid el concepte "racisme" per a poder estudiar les relacions entre grups definits per la seva adscripció a una raça, ètnia o cultura, tenint clar el "caràcter subjectiu i de construcció social i històrica d'aquest concepte", que està lligat, bàsicament, a la consciència dels seus actors més que a diferències biològiques: "les relacions entre races no són tant relacions entre individus de diferents races, com entre persones conscients d'aquestes diferències" (1)

Així, doncs, per racisme em referiré al tracte desigual entre persones de diferents col·lectius definits per la seva consciència de formar part d'una ètnia, raça o cultura específica.

Es important deixar clar aquest rebuig a la classificació biològica de les races, sobre tot en aquests moments en els que tornen a reaparèixer els intents, que semblaven del tot superats, d'adjudicar diferències genètiques que justifiquin la situació social d'alguns grups ètnics o culturals.

A Estats Units, per exemple, acaba d'aparèixer un llibre que, malgrat ser molt criticat, ha merescut una gran publicitat per part dels mitjans de comunicació més importants (New York Times, T.V.), en el que les velles tesis entre la correlació del Coeficient Intel.lectual i l'estructura genètica de les diferents races, tornen a ser defensades.

"THE BELL CURVE", així es diu el llibre, defensa la idea que l'espècie humana està dividida en unitats biològiques anomenades races i que algunes d'aquestes races tenen una superioritat innata sobre les altres. Charles Murray, científic social, junt amb Richard J. Herrnstein, professor de Psicologia a l'Universitat de Harvard, a partir d'un estudi psicomètric que suposadament mesura el Coeficient Intel.lectual, han arribat a la brillant conclusió que si els negres obtenen resultats inferiors als dels blancs serà que "són" menys intel.ligents.

Es molt evident que una gran majoria de persones negres a EEUU continuen estant a baix de tot a l'escala social i econòmica, amb un grau elevat de des-estructuració familiar (el 51 % de mares soles amb fills són negres, i concentren els ítems més elevats de pobresa, front al 14.2 % de blanques), de violència i condicions de vida miserables (el 30 % de persones negres viuen per sota el marge de pobresa, front al 5 % de blanques i el 5 % d'altres minories) (2). Però aquesta realitat, fruit d'anys d'esclavatge, segregació, discriminació i violència que han patit les persones negres a Nord-Amèrica, no es pot resoldre amb una explicació tant simpliste i a-científica com ho fa el llibre esmentat.

No és la meva intenció entrar a rebatre aquestes tesis, que cauen pel seu propi pes, però si em sembla rellevant que un llibre així pugui acaparar encara l'atenció. El que fa pensar que estem en un moment molt perillós, en el que totes les velles confrontacions racistes, que semblaven superades, tornen altre cop i desvien l'atenció de tots els problemes socials i polítics de la societat actual: els Skin-heads a tot Europa, el ressorgiment de l'ideologia naziste, les guerres inter-ètniques, en són una constatació.

En tot cas, aquesta no és la tònica general del racisme actual. El discurs que actualment s'utilitza ha desplaçat cap a la "cultura" tot allò que abans s'adjudicava a la "raça" i, al mateix temps que es nega tot tipus de "superioritat biològica" es defensa la "superioritat cultural" fent un a anàlisi simètric que adjudica a la cultura les mateixes característiques que s'utilitzaven per a justificar la superioritat biològica: la immobilitat de les característiques culturals, la impossibilitat de canvis substancials.

la correlació entre els trets físics i els trets culturals, les diferents possibilitats de reeixir social i econòmicament segons es pertanyi a una o altre cultura, etc.

Aquesta nova perspectiva, tot i representar formalment un avanç ideològic, té unes conseqüències molt similars a les tesis del racisme biològic.

MANIFESTACIONS DEL RACISME

Entre les manifestacions del racisme, vull distingir entre la segregació, la discriminació i el prejudici.

La segregació, seguint la definició de Wiviorka (3) tracte de "mantenir al grup racialitzat a distància i li reserva espais propis que únicament pot abandonar en determinades condicions"; mentre que la discriminació imposa "un tracte diferenciat al grup racialitzat, en diferents bits de la vida social en que hi participa però d'una manera que pot ser humiliant".

El prejudici és la forma d'estigmatitzar en negatiu a un grup social, i prové, no tant del contracte real i el coneixement del grup estigmatitzat, sinó del contacte amb "l'actitud dominant" vers ell i la ignorància del mateix. Així, no sempre coincideix que les persones que tenen més prejudicis cap a un col·lectiu són les que tenen amb ell més contactes o conflictes.

El prejudici respon a dues lògiques diferents, que defineixen dues manifestacions del racisme:

1) La lògica de la desigualtat i de les relacions de dominació, en aquest sentit el prejudici serveix per a legitimar un domini i una explotació. El prejudici ofereix la base a partir de la qual, el grup dominant pot racionalitzar la seva posició i continuar gaudint dels privilegis econòmics o de prestigi social.

2) La lògica de la diferenciació tendeix a basar-se en el caràcter únic i essencial d'un grup i va destinada a marginar-lo o expulsar-lo, més que a integrar-lo i explotar-lo. Serveix també quan un grup o comunitat es tanca sobre si mateixa i s'autodefineix a

partir de la diferència insuperable vers tots els altres grups.

Europa té una vella història representativa de les dues dinàmiques: la colonització parteix de la lògica de la desigualtat per a justificar l'imperialisme econòmic i cultural; i el nazisme és l'expressió més inhumana de la lògica de la diferència portada a l'últim extrem: l'extermini físic. I aquesta història, encara que passada, no està pas totalment superada i d'alguna manera forma part de "la nostra cultura".

Les dues lògiques, a més, no sempre estan clarament definides i es pot passar ràpidament d'una a l'altra o poden coexistir plegades.

Si analitzem la nostra societat actual, des de la perspectiva de l'escola, trobem aquesta coexistència de les dues lògiques, imposant-se una o l'altra segons les circumstàncies concretes.

Així, quan en una escola hi ha un percentatge baix de col·lectius minoritaris, la discriminació s'imposa subvalorant la seva cultura, justificant tot el fracàs escolar en termes de racialització, etc. donant lloc a un procés d'assimilació o de marginació, ja que l'objectiu és que els nens i nenes de cultures diferents a la majoritària (gitanos, àrabs, centre-africans, etc.) renunciïn a la seva manera de fer-pensar-parlar i s'adaptin a la nostra. Al mateix temps, la discriminació cultural va acompanyada d'una marginació social i econòmica d'aquests col·lectius: pobresa, atur, vivendes precàries, etc., justificant-se una amb l'altra.

D'altra banda, quan el percentatge de nens i nenes minoritaris augmenta en una escola, es donen processos que porten a la segregació: els pares i mares autòctons treuen els seus fills i filles d'aquestes escoles, al mateix temps que augmenta la demanda per part de les famílies minoritàries, acabant el procés amb una segregació de l'escola.

Aquest procés respon a dues dinàmiques diferents. Hi han uns factors positius que fan que una escola, més ben predisposada vers les minories ètniques, amb plantejaments interculturals, amb adaptacions a les diferències i necessitats dels/les alumnes minoritaris, etc., atregui a un nombre elevat d'alumnes que pertanyen a minories. D'altra banda, les forces més reaccionàries de la població autòctona, basant-se amb l'estereotip negatiu vers les cultures minoritàries, comencen a viusalitzar l'escola multicultural com a "negativa" i canvien als seus fills/es de l'escola. Finalment, es concentra en una mateixa escola molts nens i nenes que provenen, no ja de cultures diferents, sinó de sectors socials molt

desafavorits, el que, junt a la manca de recursos (pedagògics, de personal, materials adequats, etc.) fa que realment, aquella escola, acabi degradant-se.

L'altre dinàmica respon a factors externs a l'escola i te relació amb la vivenda: la discriminació racial i la marginació econòmica vers els col·lectius minoritaris, sobre tot els gitans, àrabs i centre-africans pobres, els orienta cap a una segregació geogràfica. La negació a llogar vivendes als membres d'un grup racialitzat, l'exigència d'uns preus exagerats o l'orientació cap a unes zones determinades, dona lloc a una situació de fet, en la que la segregació física acaba essent total.

Aquest seria el cas de la zona antiga de la ciutat de Lleida i Barcelona, i d'alguns barris extrems, com el de La Mina, en els que el ghetto no és ja un problema d'explotació o de racisme, sinó que va més enllà. La pobresa, la vivenda degradada, l'exclusió econòmica, l'escola deficient i l'espiral de droga i delinqüència, en són el resultat. Les escoles situades en aquestes zones, estan patint les conseqüències de la segregació del barri, més enllà de les característiques concretes de l'escola.

En un sistema generalitzat de discriminació, aquests dos pols, vivenda i escola, juguen un paper molt definitiu, que marquen el pas de la discriminació a la segregació. El lloc de la vivenda determina l'escola, però també la dinàmica del barri: atur, droga, desestructuració familiar, etc.; i l'escola determina el futur, en tant una deficient escolarització aboca a un treball precari, sous baixos, etc., acabant en un cercle viciós en el que la inicial discriminació ètnica/cultural (racial) ja està plenament sobrepassada per una altre dinàmica més complex i difícil d'identificar.

CAUSES DEL RACISME

Un tipus d'explicació sobre la violència racista és el basat en les teories generals de la violència social, explicada com una senyal o una conseqüència de la crisi i desorganització social i política. Entre elles podem distingir dues modalitats (4).

- Una que posa el pes en els mecanismes psicològics basats en les tendències, instintives o adquirides, de l'agressivitat. En aquest sentit, la desestructuració social debilita el control i els instints o tendències agressives s'alliberen (Freud, Serge Moscovici)

- Una altre explica la violència com a una reacció individual a la frustració. La violència és conseqüència de la incapacitat o impossibilitat dels individus d'aconseguir els seus objectius. El malestar crea agressivitat que surt en forma de violència.

Un altre tipus d'explicació és la que considera el racisme des del punt de vista utilirartista: la violència racista està lligada a l'esperança d'obtenir alguna avantatge per part del protagonista, o bé serveix de base per a justificar l'explotació i/o dominació d'un grup sobre l'altre.

El prejudici racial seria una forma atenuada de la violència, moderada pel sistema polític i l'Estat. Mentre que la violència en seria la seva forma radical, i apareix quan la coacció política o moral està atenuada o quan el mateix poder hi està d'acord i la tolera o, fins i tot, la fomenta.

En tot cas, cap d'aquestes interpretacions explica, per si sola, l'augment o disminució del fenomen racista.

Es important tenir en compte la base psicològica dels actors del racisme, però saber que la frustració personal pot transformar-se en agressivitat, no ens explica el perquè de la violència racista. En primer lloc és clar que la frustració personal augmenta en unes determinades condicions socials i econòmiques, per tant cal caracteritzar aquestes situacions en les que es dona l'augment de la violència.

D'altre banda, és important analitzar i definir les situacions i les causes que fan que aquesta agressivitat es canalitzi en una direcció o en una altre: cap a una violència contra l'Estat (i aparegui una Revolució popular), contra un sistema econòmic (lluïtes obreres), contra una dominació política (guerres d'independència) o contra un col·lectiu definit per la raça o cultura (racisme).

EL RACISME A L'ACTUALITAT

Analitzant, en concret, la situació actual podem identificar alguns elements que ens permetin entendre el racisme a casa nostra:

1. Un creixent malestar social, provocat per l'augment de l'atur, la precarietat de les condicions laborals (contractes temporals, sous baixos, etc.), la manca d'expectatives per part del sector més jove de la població i l'exclusió econòmica (pobresa, marginació) d'un sector cada cop més ampli de persones. Junt a la deterioració de la classe política: corrupcions, promeses electorals incomplertes, lluites partidàries al marge de la majoria de la població, etc. El malestar provocat per aquests factors seria la base per una acumulació d'agressivitat.

2. La debilitat, descomposició o absència de moviments socials que estructurin els eixos de la confrontació social.

"El moviment obrer, en tots els llocs on va ser una realitat central, ha constituït un punt de referència de tot tipus de mobilitzacions: laborals, barris, universitats, empreses, moviments culturals, etc.... quan una figura tan central decau, els actors als quals havia ofert un punt de referència es queden orfes, es debiliten i perden la capacitat d'insertar la seva pràctica específica en una lluita més general, i finalment, es veuen privats d'un operador polític que els ofereixi la possibilitat de sentir-se part activa de la relació estructuradora de tota la vida social" (5).

El problema del racisme "es multiplica en el moment en què el moviment obrer comença a participar dels postulats liberals" (6)

Junt a la davallada de les organitzacions obreres i sindicals, assistim al desprestigi dels valors inherents a aquestes organitzacions: la solidaritat, la justícia social, l'internacionalisme.... al temps que s'imposen aquells valors que formen part del poder hegemònic: l'individualisme, la competitivitat, el consumisme, amb la promesa de generar la felicitat privada.

La complicitat d'una gran majoria d'intel·lectuals, acadèmics i polítics, en defensar l'actual sistema econòmic i polític com a "únic i millor", fomenta la idea d'impossibilitat de canvi i genera frustració i impotència, en tots aquells/es que reben les conseqüències negatives que aquest sistema està generant.

En aquest context és molt difícil estructurar una resposta col·lectiva que serveixi, tant per descarregar el malestar, com per avançar cap a un canvi que millori les condicions socials. La manca de resposta col·lectiva aboca a respostes individuals que, inevitablement han d'apuntar cap als més febles, buscant un "cap de turc" a qui fer responsable, el que amplia considerablement l'espai per al racisme i la xenofòbia.

3. Les estratègies polítiques, el discurs oficial i els mitjans de comunicació són elements que reforcen aquesta tendència a buscar "caps de turc".

L'opció política del govern espanyol, recolzat pel nostre govern autonòmic, de plena incorporació a la C.E.E. ha obligat al nostre país a fer de "guardià" d'Europa respecte a l'entrada d'immigrants africans. Això ha provocat un discurs que sobredimensiona enormement el fenomen de la immigració.

Una Llei d'Estrangeria tant dura, expulsions reiterades d'immigrants il·legals, detencions arbitràries per part de la policia, i una gran quantitat d'informacions, estudis i debats sobre el tema, no es justifiquen, de cap manera, per la quantitat real de persones immigrants, sinó per l'acceptació d'un discurs "europeista i xenofòbic" a partir del tractament que s'està donant al fenomen de l'immigració en el context de l'Europa rica (Alemanys, França, Regne Unit).

I, no solament es sobredimensiona el fenomen de la immigració, sinó que es fomenta la idea d'amenaça: utilitzant els immigrants per a justificar la manca de treball. Però aquesta "amença" és totalment selectiva, en aquest sentit, el discurs és doblement fals: per un cantó es promociona una imatge negativa de la immigració, i per l'altre es silencien totes les persones immigrades que provenen del Primer Món: els immigrants blancs i rics, ni tant sols s'els nombra, i quan es fa és sota la fal·làcia de classificar-los com a "residents, treballadors estrangers", però mai "immigrants".

La possible competència pels llocs de treball que, de fet, prové bàsicament d'aquests "treballadors" del Primer Món (Tècnics, especialistes, etc. amb sous alts i nivell de vida superior a la mitja nacional), es desplaça cap als immigrants del Tercer Món que, tenint en compte el tipus de treball que fan i els sous que en reben, difícilment poden ser una veritable "competència".

4. Paral·lelament al retrocés dels moviments socials, neixen i s'enforteixen un altre tipus de moviments de caire més "essencialistes". L'eix tradicional que estructurava els enfrontaments (burguesia/proletariat) a partir de la identitat de classe, es desplaça donant lloc a un altre tipus d'enfrontaments basats en identitats vinculades a la religió, l'ètnica, la nació, etc.

En aquest tipus de moviments la identitat no ve definida a partir d'una relació o posició estructural en un context de dominació, sinó que s'estructura en funció de la història, la fe, el passat...i, sobre tot, a partir de la "diferència" vers l'"altre", que és, en definitiva, el que justifica la identitat pròpia... tot això "afavoreix la naturalització o l'estigmatització de l'altre, la valoració de la genealogia, l'obsessió del mestissatge o l'apel·lació a la comunitat de raça" (7)

Amb aquesta perspectiva podem explicar alguns dels esdeveniments actuals, com els conflictes armats a l'antiga Iugoslàvia, l'activitat dels Skins head a tot Europa i també a casa nostra, el ressorgiment d'un nacionalisme de tipus espanyolista i el creixement d'un catalanisme de caire exclouent i xenofòbic (a voltes directament estimulat des de la pròpia Administració.

5. Finalment, els tres factors esmentats es donen sobre un rerafons de cultura etnocèntrica i assimiladora.

La idea de la desigualtat entre les cultures, de la superioritat occidental front totes les cultures sotmeses durant la colonització, forma part de la majoria de conceptes que hem après a l'escola, i continuen presents en la majoria de currículums actuals.

Igualment, una certa confusió entre el que significa "l'afirmació de la cultura catalana", amb la "superioritat" de la mateixa, forma part d'un sector de la nostre població: des del rebuig tradicional vers el poble gitano, considerat com a "inferior", passant per la desvalorització dels immigrants provinents de la resta de l'Estat (designats com a "xarnegos" i "vagos" als anys 60), i acabant amb el rebuig actual vers els nous immigrants del Tercer Món.

Aquesta inferiorització dels menys afavorits social i econòmicament és un bon "caldo de cultiu" per al racisme, sobre tot quan les condicions externes afavoreixen la seva aparició.

L'ANTI-RACISME

Si bé la caiguda dels moviments socials tradicionals (sobretot del moviment obrer), deixa un espai que va essent ocupat, cada cop més, per moviments de tipus comunitari o essencialista, també obre nous espais de lluita i confrontació que, encara que parcialment, comença a estructurar a un sector de la població, majoritàriament jove, entorn a temes concrets que s'oposen a un tipus de societat i de valors.

Es important valorar aquest sector de joves que s'organitzen i es movilitzen en front el Servei Militar Obligatori, en front la deterioració del medi ambient, contra les polítiques del Banc Mundial o l'FMI (Madrid, octubre 1994), en solidaritat amb els països del Tercer Món (Campanya en favor del 0.7%), etc.

Dins d'aquests moviments, l'anti-racisme ocupa una part important tant de la ideologia com de les activitats.

En aquest sentit, els nous moviments ciutadans, si bé no arriben a estructurar a una majoria de la societat, ni tampoc tenen una visió global de canvi, estan jugant un paper molt important de "resistència" front a l'atomització i apatia social.

Dins de l'escola, són cada cop més els/les mestres, institucions, etc., que estan treballant per una educació intercultural i anti-racista (8)

NOTES:

- (1) PARK, E: "Race and Culture"
The Free Press, 1950

- (2) HACKER, A.: "Two Nations"
McMillan, P.C.
New York 1992

- (3) WIEVIORKA, M.: "El espacio del Racismo"
Ed. Paidós, 1992

- (4) Ibid.: pág. 159

- (5) Ibid.: pág. 210

- (6) ROMERO, J.: "Racisme, xenofòbia, ciència, política i raça"
Rev. L'AVENÇ, Setembre 1993

- (7) WIEVIORKA, M.: "El espacio del Racismo"
Ed. Paidós, 1992

- (8) V.V.A.A.: "Les institucions i l'educació intercultural"
Revista INTERAULA, n. 21-22. setembre 1994

4. MODELS D'INTEGRACIÓ

Davant el fet de la diversitat cultural, en els últims anys, s'han donat diferents respostes, tant a nivell social com a nivell escolar. Aquestes respostes varien en els diferents països i en les diferents etapes, però, en general, totes les concrecions les podem agrupar en tres models de relació entre les cultures majoritàries i les minories ètniques o culturals.

1. L'ASSIMILISME

Comença als anys 50 a França i Anglaterra, i és el model que es practica a gairebé tots els països occidentals fins als anys 70.

L'assimilació parteix de la base que les relacions entre minories ètniques i societats autòctones no requereixen cap tractament especial per part de l'escola ni de la societat en general.

Sota el lema de que "tothom és igual" es preconitza un tractament també igual, en el que les diferències ètniques o culturals no són rellevants i, per tant, s'han d'ignorar.

Aquesta postura implica la creença que hi ha un "sol model d'adscripció cultural", al que s'han d'integrar per igual totes les persones i, en concret, tots els alumnes. Per tant, postula la necessitat de modificar les conductes, valors, llengua, etc., dels nou-vinguts per tal que s'adeqüin als valors i costums de la societat receptora.

En aquest sentit, l'escola és una de les eines més importants de "transformació" d'aquestes conductes, en tant és l'encarregada de transmetre als alumnes de les minories, la cultura i les pautes de la societat dominant.

La crítica a aquest model, segons J.L. Alegret (1) és múltiple: té un caràcter "conservador, racista, discriminador i distorsionador"

Es conservador en tant l'objectiu és conservar intacta la cultura dominant, tancant-se a qualsevol aportació que altres cultures podrien fer.

Es racista, en tant parteix de la pretesa superioritat del grup autòcton per sobre els demés grups ètnics.

Es discriminador perquè obliga als nois i noies de les minories a renunciar a tots els seus valors, coneixements i pràctiques culturals diferents de les del grup autòcton, com a única forma de ser acceptats socialment i d'aconseguir l'èxit escolar.

I és distorsionador, per quan transmet una idea falsa sobre les relacions entre la societat acollidora i les minories ètniques, en el sentit que ignora el passat colonial dels països receptors i les relacions desiguals vers els països colonitzats, d'on procedeixen una gran majoria de persones que pertanyen a les minories ètniques o culturals.

En aquest sentit, a més, perpetuen tots els estereotips desvaloritzadors envers les minories, fent "responsables" a les seves cultures de la necessitat d'emigrar dels seus països.

L'actitud assimilista no és més que la concreció dels principis etnocèntrics de la nostra cultura. És evident que si hom està convençut que està en possessió de l'estadi més desenvolupat de "la cultura", la seva obligació serà transmetre-la a totes aquelles persones que han tingut la desgràcia de no conèixe-la.

La creença en la superioritat de la cultura occidentals es va concretar primer en els països colonitzats i, posteriorment, quan les persones d'aquests països han començat a instal·lar-se en les antigues metròpolis, el procés ha seguit sota la mateixa òptica.

D'altra banda, implica també, una visió tancada de la cultura, en el sentit que s'ha de "preservar" de les influències de les altres cultures, sobre tot quan aquestes provenen de països pobres i desvaloritzats.

Les conseqüències d'aquest model assimilacionista, des de la perspectiva escolar, són molt negatives, i així ho demostren els estudis que s'han fet.

1. Obliga als nois i noies de les minories a un procés d'aculturació i despersonalització, i els fa sentir portadors de

cultures "endarrerides" i menyspreuades, a les que han de renunciar.

Això crea problemes d'identitat, sobre tot a les anomenades "segones generacions" (fills i filles d'immigrants) que no han conegut el país d'origen d'on prové la seva cultura, i per tant tenen pocs punts de referència per identificar-s'hi, però d'altra banda, tampoc se senten plenament acceptats en el país en que viuen on s'els assenyala sempre com a "diferents", i tampoc s'hi senten plenament identificats.

"Per als estudiants que pertanyen a les minories, l'efecte de l'etnocentrisme a l'escola reforça la ignorància sobre si mateixos i respecte a les altres minories, però, l'efecte més important és l'alienació, l'agressivitat i una gran desorientació en quant a la seva identitat durant el procés escolar" (2)

2. L'esforç que han de fer els/les alumnes de les minories per assimilar la nova cultura els deixa amb una gran desavantatge en relació als alumnes que ja dominen la llengua i els còdigs de la cultura majoritària, i això porta, automàticament, a una fracàs escolar de la majoria d'aquests nois i noies.

"L'assimilacionisme crea inevitablement una divisió del públic escolar que anomenarem divisió per selecció cultural. Ja hem vist que, com que les úniques normes admeses a l'escola assimilacionista són les de la cultura dominant, els alumnes sortits de les altres cultures han de fer esforços superiors als que es demanen als alumnes "autòctons" i, per aquest fet, s'obrirà una fossa entre aquestes dues categories d'alumnes, tant en el pla de l'experiència escolar, com en el dels resultats. La manifestació institucionalitzada d'aquesta divisió per selecció cultural resideix en la implantació de l'ensenyament compensatori" (3)

3. La riquesa que es produeix com a fruit dels intercanvis queda totalment exclosa amb aquest model assimilista. L'escola, i la societat en general, no es beneficia en absolut de la diversitat cultural i totes les aportacions que les persones d'altres cultures, llengües i costums, podrien fer. La societat majoritària es nega a si mateixa la possibilitat d'evolució i enriquir-se.

"Com diu Bernstein, els sistemes de rols oberts i la coexistència d'escala de valors diferents, ensenyen als nens i nenes a enfrontar-se i conviure amb l'ambigüitat i prepara ments obertes per a una societat canviant. Les societats plurals, en les que conviuen grups amb valors diferents (sino estan marginats),

igual que en les famílies no jerarquitzades (mares amb prestigi), resulten ser més estimulants per a propiciar el desenvolupament de formes complexes de comunicació" (4)

4. Els nois i noies de la societat autòctona continuen rebent una formació bàsicament etnocèntrica, que no té en compte a les altres cultures que coexisteixen amb ella, silenciand-les i desvaloritzand-les. Això fomenta en aquests nois i noies actituds de rebuig en front a les altres cultures i les persones que en formen part.

"Per als estudiants de la cultura majoritària (blancs anglosaxons en EEUU), aquest tipus d'educació els porta a absorbir passivament el sentiment de superioritat de la seva cultura en front a la dels demés, i contribueix a que la seva ignorància desembogui en un camí d'agressivitat, i no ajudi a despertar cap autoconsciència ni reflexió crítica vers les seves encobertes tendències racistes o etnocentristes" (5)

2. EL RELATIVISME CULTURAL I EL MULTICULTURALISME

Aquest model parteix de les aportacions del Relativisme Cultural, que des de l'antropologia, preconitza el respecte i la valoració de totes les cultures. Si bé, aquestes aportacions varen ser molt importants per a desfer els estereotips etnocèntrics, "l'enfasi funcionalista en el respecte a la diversitat, pot generar tant la tolerància paternalista, com propostes aïllacionistes" (6)

A nivell escolar, les tesis del Relativisme cultural, han donat lloc a les pràctiques que normalment s'agrupen sota el nom de "multiculturalisme".

El multiculturalisme, en principi, és una aportació positiva en relació al tractament de la diversitat, en el sentit que introdueix la necessitat de contemplar les diferències culturals i el dret de les minories a mantenir la seva pròpia cultura.

El límits, però, varen començar a aparèixer, quan sota la bandera del respecte a totes les cultures, es va acabar amb una

marginació de les cultures minoritàries, dins dels seus propis espais.

La crítica a aquesta teoria apareix, en els últims anys, tant a Anglaterra, França, com a EEUU, i en general es basa en dos aspectes:

1) La tendència al "tancament cultural" que es deriva dels pressupòsits del relativisme, i que sobrevalora tots els particularismes, regionals, nacionals i culturals, creant grups tancats que, al mateix temps que s'afirmen en la seva pròpia cultura, es tanquen i es defineixen "en front" i no "al costat" dels demés.

Això comporta una no inter-relació, el que manté a cada una de les cultures a l'empobriment cultural i pot desembocar en una ghettoització dels grups.

D'altra banda, aquesta teoria parteix d'una idea "essencialista" de la cultura, sense contemplar els canvis interns i dinàmics propis de totes les cultures i proposa mantenir l'especificitat de cada una d'elles, a partir de l'aïllament, amb ell pretext de que la inter-relació pot portar a l'empobriment o la desintegració.

"El multiculturalisme és l'alteritat viscuda al paroxisme de les seves implicacions. Més que la simple afirmació de les diferències entre els grups, planteja, el més sovint, la incompatibilitat cultural.... No s'acontenta amb l'afirmació de les diferències: suposa llur ignorància més o menys total de les semblances que hi ha o pot haver-hi entre elles." (7)

Aquesta idea sobre el caràcter "absolut, insuperable i invariable" de les diferències, ha estat, sovint utilitzat pels sectors més reaccionaris i racistes, amb l'argument de que "si som tant diferents, és evident que no hi ha possibilitat de conviure", i per tant, com diu la nova extrema dreta: el que crea el racisme és la presència d'estrangers.

"De manera paradoxal, una crítica de l'etnocentrisme, culmina en centrar a qualsevol individu en la seva ètnia. Parlar de cultura, sols en plural, significa negar als homes d'èpoques diferents i de civilitzacions allunyades, la possibilitat de comunicació" (8)

En aquest sentit, si l'assimilisme era fruit de l'actitud etnocèntrica de la cultura occidental, el multiculturalisme és hereva del romanticisme alemany, i la seva reducció "nacional" de totes les cultures.

Al posar l'èmfasi sobres les diferències i les particularitats, el Relativisme Cultural, al mateix temps que revaloritza a les "altres cultures", les manté tancades en si mateixes i les impossibilita d'avançar.

2) L'èmfasi, quasi exclusiu, que el multiculturalisme posa en els aspectes culturals.

Aquest èmfasi tendeix a enfosquir i a ignorar tots els altres aspectes que acompanyen a les relacions entre els grups autòctons i els minoritaris, com poden ser: les diferències d'accés als recursos, la discriminació en el treball, vivenda, sanitat, etc., i, en general, tot el que conforma la marginació i el racisme.

"Es així com el multiculturalisme, si bé té en compte el pluralisme i la diversitat, no arriba a incloure'ls en un context més general en el que es tractin les implicacions i les causes subjacents del racisme i els seus efectes sobre les desigualtats" (9)

El multiculturalisme ignora les relacions de poder, econòmic i social, que es donen entre els diferents col·lectius, i també les diferències dintre dels propis grups minoritaris. A l'obviar els aspectes estructurals que donen lloc al racisme i a la marginació, no dona elements per entendre i enfrontar el veritable problema: la igualtat dins la diversitat.

En aquest sentit, dins del context escolar, aquesta teoria acaba transmetent una idea falsa sobre la realitat social en la que viuen els alumnes que pertanyen a aquestes minories, el que augmenta la distància entre la l'escola i la vida real, donant lloc, moltes vegades a un rebuig de l'escolarització.

D'altre banda, al no donar elements d'anàlisi que permeti als/les alumnes de les minories entendre la seva pròpia realitat, els incapacita per afrontar-la i tot el malestar s'acaba expresent en forma de passivitat o de violència.

Les experiències multiculturals a l'escola han aportat, també, canvis en els currículums, introduint l'estudi de les diferents ètnies o cultures. Això, però, s'ha demostrat insuficient, ja que el sol fet d'incloure aspectes de les cultures minoritàries en els programes educatius, no assegura una millor relació entre els grups que formen part d'aquestes diferents cultures.

En realitat, aquest tipus de pràctica dona lloc, bàsicament al "reagrupament" dels diferents col·lectius, però no la inter-relació entre els mateixos.

3. L'INTERCULTURALISME

La interculturalitat és una tercera via, com a intent de superar els problemes que els altres models no han lograt solucionar. La idea és incloure el tema de la diversitat cultural dins d'un context més ampli, que contempli la desigualtat i promougui la justícia i el dret a la diferència.

"Per a l'alternativa intercultural, l'essencial és la defensa de la igualtat front a la defensa de la diversitat, que era la característica de la perspectiva multicultural".(10)

De fet, l'interculturalisme recull els principis bàsics del multiculturalisme, sobre tot en aquells aspectes del coneixement i valoració de les minories, però no es queda aquí, sinó que aprofundeix en la marginació i desigualtat que marquen les relacions entre cultures dominants i cultures minoritàries.

Un altre aportació de l'interculturalisme és la seva component explícitament anti-racista, tant de denúncia dels mecanismes de poder entre diferents cultures, com d'anàlisi de la marginació i de promoció d'actituds solidàries i no discriminatòries.

La interculturalitat és més una nova perspectiva davant la diversitat cultural, que no pas tot un cos teòric, acabat i elaborat. Aquesta perspectiva s'elabora durant els últims anys, tant a Europa com a EEUU, a partir de les aportacions de diferents disciplines: antropologia, sociologia, psicologia, pedagogia, lingüística, etc., i es desenvolupa, bàsicament, en el terreny de l'educació.

Entre els autors que podem incloure en aquesta perspectiva, podem citar a C. Camillieri, H. Hannoun, M. Mauviel, J. Lynch, R. Colin, a Europa i EEUU; T. CalvoBuezas, A. Galino, A. Escribano, J. García Castano, A. GimenoSacristán, a l'Estat Espanyol; i, J.A. Jordan, G. Puig i Moreno, Dolores Juliano, R. Flecha, H. Giroux, J.L. Alegret, a Catalunya, entre d'altres.

Els pressupostos teòrics no són exactament els mateixos per a tots els/les autores, però no hi han diferències substancials.

Ja que la meua perspectiva és a partir de la Interculturalitat, definiré el que, per mi, són els principis bàsics d'aquest model de tractament de la diversitat cultural.

1. No existeix una jerarquització entre les cultures. En aquest sentit l'Interculturalisme recull les bases del Relativisme Cultural de considerar que cada una de les diferents cultures, siguin majoritàries o minoritàries, tenen igual valor i mereixen el mateix respecte: "la nostra cultura no és l'única ni la millor".

Aquesta no jerarquització de les cultures s'ha de fer extensiu a tots els trets d'una cultura, i no sols als seus elements més visibles o més folclòrics. No es tracta de "valorar" només les arts culinàries, o la música d'una cultura "exòtica", sinó de donar-li un valor "global" igual que se li dona a la nostra, considerant altres sistemes d'organització econòmica, de repartiment del poder, de formes d'organitzar la família, de relacions entre homes-dones, joves-adults, governants-governats, maneres d'apropar-se a la realitat, a la malaltia, creences i mites, formes de religió o de relació amb els deus, formes de considerar i tractar ala natura, etc.

La nostra cultura escolar, seguint els valors dominants, té una tendència molt forma a menyspreuar a les altres cultures, silenciand-les o desvaloritzant-les, i s'auto-atribueix el punt més alt d'una pretesa "evolució cultural". Això impideix poder conèixer i valorar a les altres, ignorant tots els seus trets positius i negant el seu dret a desenvolupar-se en una direcció diferent a la nostra.

"En tant que institució transmissora d'herències culturals, l'escola intercultural té la tasca, més enllà de la diversitat de les cultures, de fer aparèixer aquestes cultures alhora en les

diferències i en la riquesa comuna, en les aportacions convergents a la civilització actual"(11)

2. Les cultures no són estàtiques

Tal i com hem vist abans, el Relativisme Cultural, si bé preconitza la igualtat de les cultures, té una visió "essencialista" de les cultures, el que implica que no té en compte els canvis interns i la dinàmica que es produeix en qualsevol cultura.

La conseqüència d'aquesta interpretació ens porta a allunyar als que són diferents, per tal que no "contaminin" la cultura pròpia, al mateix temps que defensa l'aïllament dels "altres" sota l'excusa de que també tenen dret a conservar la "puresa" de la seva cultura.

Aquesta visió estàtica de la cultura no ens permet de visualitzar els diferents grups que coexisteixen dins d'una mateixa societat, amb característiques i interessos, a vegades contraposats, i que elaboren la seva pròpia "subcultura".

La interculturalitat, al contrari, parteix de la base que la cultura no és un "cos fet i acabat", sinó unes característiques que estan en constant re-elaboració, i per tant, la defensa de la "meua cultura" (sigui la que sigui), no implica la "congelació" d'aquesta cultura en el "aquí i ara", en front de qualsevol intercanvi i re-elaboració.

"Una cultura tancada en ella mateixa, no solament evoluciona cap a la pròpia extinció, sinó que també pot ser portadora de fets negatius, a saber, essent obstacle a les aspiracions individuals dels seus subdits" (12)

3. La diversitat és positiva

Totes les cultures són resultat d'influències i intercanvis:

"Hom no s'enriqueix pas amb el contacte d'allò que és i que ja sap, sinó amb el d'aquell que és diferent i, com a tal, aportarà allò que hom encara no és" (13)

Considerar els intercanvis positius com a factors que fan evolucionar a les cultures, és un punt molt important per apropar-se als "altres" amb una actitud oberta- De fet, el valor d'una cultura està relacionat amb la possibilitat que té de coexistir amb d'altres cultures i obrir-se a elles per tal de rebre'n els efectes i d'aportar les pròpies riqueses.

Es molt important partir de la base que la diversitat és quelcom positiu, quelcom que ens aporta i no que ens roba, que la inter-relació entre les cultures, igual que la inter-relació entre les persones (de diferent edat, de diferent sexe, de diferent opinió, etc.) és font d'enriquiment.

Cal elaborar nous marcs teòrics que ens permetin interpretar la realitat social des d'un punt de vista dinàmic i no etnocèntric, que valorin la diversitat front a la integració. En aquest sentit, les noves perspectives antropològiques (Antropologia Crítica, Escola Dinamista, Teoria del Caos) ens permeten valorar el potencial creatiu de la diversitat, al considerar que la diversitat de les cultures i les seves diferents potencialitats de canvi, constiueixen la garantia de supervivència de l'espècie cultural, una mena de "pool genètic" de les cultures que permet trobar solucions d'adaptació diferents:

"Així, les minories ètniques, els grups marginals o els sectors subalterns, poden ser revaloritzats teòricament com actors de possibles reestructuracions generadores d'ordres més complexes, precisament a partir de la seva diversitat i no de la seva integració" (14)

En la cultura humana, igual que en biologia, l'homogeneïtat porta a l'empobriment i a l'extinció. Les societats, com més heterogènies i diverses són, més capacitat tenen d'innovació.

Des d'aquesta perspectiva, promocionar la homogeneïtat cultural, tant a la societat com a l'escola, és un camí equivocat que porta a l'estancament i empobriment de la pròpia cultura.

La història ens demostra, a més, que les societats que han elaborat la intolerància front a les altres cultures han esdevingut, moltes vegades, en totalitarismes que han desembocat en destrucció: L'ideologia Nazi, La Inquisició, L'Appartheid, etc.

4. El respecte a totes les cultures no implica una acceptació a-crítica de tots els seus trets culturals.

Es important no caure en actituds relativistes radicals, segons les quals "qualsevol crítica a una altra cultura és un tret d'etnocentrisme".

Totes les cultures tenen les seves pròpies contradiccions internes i els seus conflictes de poder. Totes les cultures tenen trets positius i negatius. Totes les cultures tenen sectors dominants que defensen o imposen principis "culturals" que no beneficien a tota la societat.

Reconèixer aquesta dinàmica interna de totes les cultures ens permet entendre tota la seva complexitat i capacitat de transformació, i ens ajuda a no estigmatitzar una cultura en funció de l'actitud d'un sector dintre d'ella.

Si acceptem aquestes contradiccions internes de la cultura pròpia i aliena, estem en condicions de discutir per iguals els aspectes negatius de la nostra i de les altres.

"Es impossible de dialogar amb l'altre si s'està segur de tenir la raó, de la mateixa manera que també és impossible de dialogar si es relativitzen a l'infinit les pròpies posicions, si no s'està segur de tenir raó. Així, doncs, no es poden abandonar totalment les idees universalistes, en primer lloc perquè la lògica s'hi oposa: la negació de tot universalisme implica l'universalisme del relativisme; després, perquè han d'existir valors humans de salvaguarda de la integritat física i moral de l'altre i d'un mateix" (15)

Al contari de les actuals corrents post-modernes, hem de recuperar la idea que SI existeixen "valors universals" i que qüestions tals com la injustícia, la opressió o l'explotació, la desigualtat o la discriminació són igual de nefastes en qualsevol cultura.

La crítica, però, a les altres cultures no es pot fer des de la "superioritat i la imposició", sinó des del coneixement i la comprensió. Això implica no oblidar mai que els membres de les altres cultures són també "persones adultes" que tenen els seus propis criteris i la mateixa capacitat de raonar i actuar que nosaltres, i per tant, no és des de fora que els sectors discriminats podran canviar les coses de la seva cultura, sinó que l'ajut s'ha de destinar a dins de la pròpia cultura, a aquells grups que lluiten i es rebel·len per sí mateixos.

Es amb la solidaritat amb els sectors oprimits de la nostra i de les altres cultures, que podrem avançar cap a aquests valors universals i irrenunciables.

5. La marginació cultural no és solament una qüestió de cultura, i el racisme no és sols una qüestió de prejudicis, sinó, i bàsicament, són una qüestió de poder.

El tractament de la relació desigual entre cultures majoritàries i minories ètniques s'ha de considerar dins del seu context econòmic, social i polític, i no es pot reduir a qüestions estrictament culturals.

No són els prejudicis culturals, sinó les relacions de poder, les que provoquen que les persones que pertanyen a les minories tinguin menys oportunitats i pitjors condicions en el món laboral, l'educació, la vivenda i la salut. I són aquestes relacions de poder les que impedeixen a les minories la possibilitat d'influir en les decisions polítiques i econòmiques que els afecten, al mateix temps que es perpetuen els privilegis dels sectors que detenten aquest poder.

"Són aquestes estructures les que generen les desigualtats, les que exclueixen els grups minoritaris, donant lloc al "racisme institucional" .(16)

L'interculturalisme, en la seva versió antiracista, intenta d'analitzar i denunciar les estratègies socials que ajuden a mantenir la injustícia i l'accés diferenciat als recursos entre diferents grups de la societat. En aquest sentit, l'interculturalisme ha de depassar el marc estrictament cultural i ampliar l'anàlisi a tots els factors que són font de discriminació tant per qüestions d'ètnia o cultura, com per raó de classe i gènere.

S'ha de fer patent, i no pas dissimular, la coincidència entre les minories ètniques i l'estratificació social i econòmica, així com analitzar la posició subalterna que pateixen moltes de les dones d'aquestes minories (sotmeses, normalment, a una triple discriminació, d'ètnia, classe i gènere).

S'han de desvetllar els mecanismes pels quals el grup dominant autòcton, imposant la supremacia de la seva cultura, consolida els privilegis socials-econòmics i polítics del seu propi grup.

Els i les alumnes de les nostres escoles han de conèixer i entendre aquests mecanismes, tant els autòctons com els de les minories, per tal de poder comprendre la pròpia situació i poder buscar formes d'enfrontar-la.

L'escola ha de fer palesa les relacions socials sota les quals reben l'ensenyament els i les alumnes, les desigualtats entre els grups d'alumnes i les relacions de poder dins les aules.

6. El dret a la diversitat no vol dir la renúncia a la pròpia identitat, sinó el dret de cada grup a mantenir la seva pròpia cultura i evolucionar amb ella, en igualtat de condicions.

"Es perquè assumeixo i conec la "meva" cultura, les seves ombres i les seves llums, allò que necessita i allò que pot aportar, que vaig a la descoberta de les altres, eixemplant així la meva perspectiva cap a aquesta universalitat capaç de clarificar totes les cultures. Així, la descoberta i l'acceptació de l'altre tenen com a condició la descoberta i l'acceptació de mi mateix".
(17)

Ajudar a consolidar la identitat cultural de la població autòctona no és contradictori amb la promoció d'altres identitats.

L'escola ha de contemplar les diferents identitats culturals, amb el convenciment de que el coneixement de la pròpia identitat i la dels altres possibilita la redefinició tant de la nostra com la dels altres.

Una actitud intercultural no és mai la negació, ans el contrari, una afirmació de la pròpia cultura en la seva relació envers les altres. No es tracta tampoc de disoldre totes les

identitats en un "universalisme eteri", sinó d'assumir totes i cada una de les particularitats, sense que aquestes hagin de ser ni estàtiques ni excloents entre si.

"Al contrari de l'escola assimilacionista, no es tracta d'assegurar l'adaptació de l'alumne a les úniques normes socials de la cultura d'acolliment; no es tracta, tampoc, d'assegurar-ne l'adaptació a la seva única cultura d'origen, es tracta d'adaptar l'alumne a un món ambigu perquè és plural i contradictori, però també un món en condicions d'esdevenir diferent tot superant les contradiccions. L'escola intercultural es proposa ajudar a l'alumne a adaptar-se a un món alhora "fet" i que es "va fent". (18)

En aquest sentit, l'educació intercultural està en franca contradicció amb la corrent oficial de la nostra escola de pretendre transmetre "únicament" la cultura catalana, com si aquesta fos un cos únic i acabat, estàtic i invariable, sense tenir en compte la diversitat que ja existeix en les escoles, ni contemplar la possibilitat de canvi que té la nostra cultura a partir de la seva inter-relació amb les altres.

NOTES:

- (1) ALEGRET, J.L.: "Racismo y educación"
U.A.B., 1991
- (2) ZITA, J.: "From Ortodoxy to Pluralism"
S.U.N.Y. (Binghamton. New York. EEUU)
- (3) HANNOUN, H.: ELS GHETTOS DE L'ESCOLA
Ed. Eumo, 1992
- (4) JULIANO, D.: EDUCACION INTERCULTURAL
Ed. Eudema, 1993
- (5) ZITA, J.: Ibid
- (6) JULIANO, D.: "Antropologia pedagógica y pluriculturalismo"
Rev. CUADERNOS DE PEDAGOGIA, n. 196
- (7) HANNOUN, H.: Ibid
- (8) FILKIELKRAUT, A.: LA DERROTA DEL PENSAMIENTO
Ed. Anagrama, 1990
- (9) ALEGRET, J.L.: Ibid
- (10) ALEGRET, J.L.: Ibid
- (11) (12) (13) HANNOUN, H.: Ibid
- (14) JULIANO, D.: EDUCACION INTERCULTURAL
Ed. Eudema, 1993
- (15) HANNOUN, H.: Ibid
- (16) ALEGRET, J.L.: Ibid
- (17) (18) HANNOUN, H.: Ibid

5. L'EDUCACIO INTERCULTURAL

L'Educació Intercultural parteix de la valoració de totes les cultures i de l'enriquiment que suposa l'interrelació entre elles, així com del dret de tots els grups ètnics i culturals a mantenir la seva pròpia identitat, conservant els seus trets culturals, lingüístics, religiosos, etc.

Aquesta perspectiva proposa una educació global que valoritzi la diferència enlloc d'estigmatitzar-la. Es tracta d'una educació basada en l'intercanvi, l'interacció i la reciprocitat entre els nens i nenes de diferents cultures. Al mateix temps, es proposa lluitar contra els estereotips etnocèntrics i les actituds intolerants o racistes.

PRINCIPIS BASICS

a) L'educació intercultural és quelcom més que donar una resposta davant els alumnes de minories ètniques que presenten conflictes. I això per a dues raons:

Una actuació només destinada als alumnes de cultures diferents, en el millor dels casos lograria una assimilació d'aquests a l'escola, però en la majoria dels casos els manté en una situació de fracàs i marginació.

La resta d'alumnes continuen rebent una formació etnocèntrica que no fomenta el respecte vers les altres cultures.

L'educació intercultural implica una acció "global" dirigida a tots els nois i noies per tal de preparar-los per a viure en una societat multicultural i evitar els perills de l'etnocentrisme i la xenofòbia. I, d'altra banda, suposa una discussió sobre quin és el model d'integració que pensem és més correcte de cada a l'alumnat que pertany a cultures i

etnies diferents a la nostra, i quin tipus d'escola cal anar creant per fer-ho realitat.

b) La discontinuïtat cultura dominant-cultura minoritària, o cultura immigrada-cultura d'acolliment, és només un element més en el conjunt de discontinuïtats socials, personals i de gènere.

Si partim de la idea que l'educació s'ha de basar en les característiques individuals de cada alumne, la dimensió cultural és una més a tenir en compte.

La psicologia ens ajuda a entendre les diferències individuals, la dimensió cultural és un element més que influeix en la construcció de la psique: diversitat de ritmes, models o estils d'aprenentatge, etc.

La homogeneïtat dels continguts i pràctiques escolars topa amb el desigual punt de partida dels/les alumnes, que tenen desigual bagatge cultural, diferents interessos i expectatives, segons pertenyin a un mitjà socio-econòmic, a una cultura o a un sexe en concret.

El resultat és el diferent èxit que obtenen en el sistema escolar, els i les alumnes procedents de diferents grups socials, el que desemboca en una real desigualtat d'oportunitats.

En aquest sentit, l'escola selecciona i, en definitiva, legitima les desigualtats socials, econòmiques, culturals i de gènere, sota la disfressa de l'"igualitarisme" a l'escola.

c) L'educació intercultural ha de potenciar una cultura no etnocèntrica, que combini el coneixement de la identitat cultural pròpia amb la comprensió solidària de la dels altres pobles.

La cultura etnocèntrica transmet la idea de la "nostra cultura" com a única i superior i defineix en negatiu els trets de les altres cultures.

Si volem que l'escola sigui un lloc de formació solidària i de trobament de la diversitat cultural, hem de canviar aquestes concepcions.

La cultura és un conjunt de significants i de comportaments compartits per un grup de persones en un moment determinat. Per tant, la cultura no és quelcom tancat i acabat, la cultura es construeix, es transmet i es transforma, segons els aconteixements.

Si volem una escola intercultural hem d'emprar una pedagogia que es basi en la "construcció del coneixement" a partir de la interacció de les diferents cultures, i no en la transmissió d'un "cos cultural" prèviament definit i determinat.

d) Cal transmetre valor alternatius que afavoreixin la relació intercultural i promocionin les actituds crítiques i solidàries.

L'escola, no només imposa formes de pensar, sinó també comportaments i judicis de valor sobre aquests: formes de parlar, de vestir, de relacionar-se. La manca de "representativitat cultural" a l'escola, fa que aquestes normes i valors no corresponguin, tampoc, als diferents grups socials i culturals.

Educar en valors suposa un projecte global que implica optar per una activitat generadora de conflictes i apostar per la necessitat de potenciar l'esperit crític, la capacitat de rebel·lió front la injustícia, la solidaritat i la combinació del coneixement de la identitat cultural pròpia amb la comprensió solidària de la dels altres pobles.

La transmissió d'aquests valors als nostres alumnes, però, no és cosa fàcil. Primer perquè aquests valors entren en franca contradicció amb els valors majoritaris en la nostra societat, i segon, perquè els valors no s'ensenyen de la mateixa manera que els coneixements, sinó que es transmeten de forma molt subtil i, moltes vegades, inconscient.

Cal, primer, desfer els estereotips amb els que els i les nostres alumnes arriben a l'escola. Per aconseguir-ho cal crear un sentiment que ens identifiqui amb la problemàtica

que estudiem, de tal manera que volguem "cooperar" per resoldre-la: es tracta d'utilitzar un enfoc socio-afectiu.

Per això, l'aprenentatge ha de partir de les experiències i vivències dels i les alumnes, valorant els diferents punts de vista i estimulant el diàleg i la posta en comú. Cal posar als alumnes amb situació d'haver de jutjar per ells/elles mateixes un fet, una dada o una situació, i saber defensar la pròpia valoració front a les altres.

e) és evident, també, que un plantejament intercultural depassa el marc de l'escola, però també és cert que aquesta té una influència molt gran en la formació dels nois i noies, i que cal aprofitar-la.

Es necessària la participació de tota la comunitat escolar en un projecte educatiu, adequat a les característiques i necessitats socio-culturals dels seus components. En una escola que vulgui avançar cap a la interculturalitat hi han d'estar representats els diferents interessos i visions culturals dels diversos grups socials, especialment aquells que pertanyen a sectors minoritaris o marginats.

L'ensenyament no ha de servir, només per a ajudar a "triunfar" a la Universitat o per a seleccionar els futurs obrers qualificats, sinó per a formar éssers humans i dignificar les diferents maneres de ser, pensar i actuar.

En aquest sentit, cal tenir clar que la selecció del currículum no és, només, un problema "tècnic" que han de resoldre els especialistes, sinó una opció pedagògica que implica un plantejament ideològic i, per tant, un compromís personal.

La cultura escolar, moltes vegades, té poca connexió amb l'experiència vital de la majoria dels nostres alumnes i, sobre tot, dels/les que estan social o culturalment desfavorits.

Cal que, la cultura popular, la veu dels joves, les aportacions de les dones, les formes de vida del camp i la d'altres pobles i cultures, formin part dels nostres continguts.

Així mateix, si volem que l'escola doti als i les alumnes d'instruments que els permetin entendre el món i la societat que els rodeja, cal que incloïm temes com, la fam, l'atur, el racisme, el consumisme, l'ecologia, l'armamentisme..... en els nostres currículums.

Si volem que els/les nostres alumnes aprenguin a respectar els seus companys i companyes d'altres cultures, hem d'introduir en els currículums informació sobre aquestes cultures, religions i formes de viure, respectant-les i valorant-les. Cal que expliquem, també, els motius que els han obligat a que aquestes persones deixessin els seus països d'origen.

Els nostres continguts han de contemplar les diferents identitats culturals, amb el convenciment de que: el coneixement de la pròpia identitat i la dels altres, possibilita la redefinició de la pròpia i que els altres també ho facin.

f) La Interculturalitat ha d'estar present en el Projecte de Centre de totes les escoles.

Per dur endavant la interculturalitat a les aules cal, almenys, el desig per a conèixer i comprendre les cultures dels altres pobles, per a canviar les nostres pròpies actituds i pràctiques escolars i la voluntat de prendre un compromís de denúncia front a les diverses formes de marginació i discriminació.

En aquest sentit, el Projecte de Centre pot servir com a base per a les discussions, i, a partir d'elles, concretar les línies d'actuació que ajudaran a avançar cap aquesta educació crítica y pluricultural.

Les escoles que tenen alumnes de cultures i ètnies diferents, caldrà també, que busquin mesures complementàries per tal de donar suport a aquests alumnes, i reforçar aquells aspectes en que puguin tenir deficiències: llengüa, adaptació a l'escola, etc.

En aquest sentit, cal partir sempre de la base que els/les alumnes de minories ètniques no suposen un "problema" sinó que són un/una alumne més (i per tant cal evitar el paternalisme, la sobre-protecció, etc.), però que estan en una situació especial.

SEGONA PART :

**III. RESULTATS DE LES
ENQUESTES**

IV. AVALUACIO DEL SALO

III . RESULTATS DE LES ENQUESTES

1. ALUMNES DE SECUNDARIA
(1a. mostra)

---

1. DADES DE LA MOSTRA

. Nombre total	337
. Edat:	
de 13, 14 i 15 anys	47.2 %
de 16, 17 i 18 anys	42.1 %
més de 18 anys	10.7 %
. Sexe:	
Nois	61.4 %
Noies	38.6 %
. Estudis actuals:	
FP 1	35.7 %
FP 2	27.7 %
BUP	18.8 %
COU	11.9 %
ESO	5.9 %
. Ciutat de residència:	
L'Hospitalet	50.7 %
Barcelona	26.4 %
Vic	22.8 %
. Llengua que parlen habitualment:	
Castellà	64.7 %
Català	29.1 %
Les dues	6.2 %

. Lloc de naixement:

- . Catalunya ..... 91.9 %
- . Resta d'Espanya .. 6.3 %
- . Estranger ..... 1.8 %

. Origen dels pares/mares:

- . Pare i mare nascuts a Catalunya ..... 23.1 %
- . Pare i mare nascuts a la resta d'Espanya.. 55.1 %
- . Mixt ..... 21.8 %

. . . . .

2. RESULTATS GENERALS

1. IMMIGRACIO

. Et preocupa l'augment d'immigrants al nostre país?

. SI ..... 65.9 %
. NO ..... 32.0 %
. No contesta .... 2.1 %

. Per què et preocupa?

. Perquè ens treuen la feina ..... 56.8 %
. Perquè són molts ....17.0 %
(aviat seran més que nosaltres)
. Perquè tenen una cultura diferent. 5.2 %
(costums, llengua, etc.)
. Per altres causes ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, 14.4 %
. No contesta ..... 6.6 %

. Saps el nombre aproximat d'immigrants que hi ha actualment a Catalunya?

. NO ho sé ..... 93.2 %
. Més d'un milió ..... 3.7 %
. De 100.000 a 500.000 .. 1.9 %
. Menys de 100.000 .....1.2 %

. Saps de quins països han emigrat?

. Del Marroc	29.1 %
. De tot el Tercer Món.....	45.1 %
. Del 1er. i 3er. Món	8.6 %
. D'altres llocs	3.0 %
. No c.	14.3 %

. Creus que s'hauria de deixar entrar al nostre país a totes les persones que ho vulguin o ho necessitin?

. NO	50.7 %
. SI	45.4 %
. No c.	3.9 %

. Per què no s'hauria de deixar entrar a tothom?

. Perquè ens treuen el treball	32.6 %
. Perquè seran més que nosaltres	21.2 %
. Perquè augmenta la delinqüència	6.0 %
. Perquè tenen cultures diferents	5.4 %
. Altres	20.1 %
. No c.	14.7 %

. Els immigrants il.legals ho són perquè...

. No tenen tots els permisos legals	80.4 %
. Són delinqüents	2.6 %
. Altres raons	8.0 %
. No c.	9.6 %

. Faries fora del nostre país a totes les persones de color?

. NO	92.9 %
. SI	5.6 %
. No c.	1.5 %

COMENTARI:

. El grau de preocupació que manifesten aquests/es joves és molt desproporcionat respecte al nombre d'immigrants que hi ha en el nostre país.

Malgrat que Espanya és el país amb menor nombre d'immigrants de tot Europa, una majoria d'aquests nois/es se senten "preocupats" per la seva vinguda.

. D'altre banda, només un 1.9 % té una idea del nombre real d'immigrants que hi a Catalunya, i només un 8.7 % consideren immigrants a tots els estrangers (tant del Primer com del Tercer Món).

. El més important a destacar és el grau de desconeixement que tenen sobre la realitat, però, per altre banda ja han interioritzat els tòpics sobre "el perill" que representa la vinguda d'aquests immigrants.

. S'ha de ressaltar, també, que aquest "perill" no té connotacions culturals, ja que només una petita quantitat li preocupa la diferència de cultura, la gran majoria té una preocupació econòmica (ens prenen la feina), i un nombre molt elevat manifesta una mena de por a la "invasió", dient que li preocupa perquè "seràn més que nosaltres".

. La interiorització d'aquests dos tòpics, la competència per els llocs de treball i la "invasió", junt amb el desconeixement de la realitat posen les condicions per a desenvolupar actituds xenofòbiques.

. Com a conseqüència, el 51 % creu que NO s'ha de deixar entrar a les persones que vulguin o ho necessitin. Tenint en compte que el 77 % d'aquests nois i noies tenen un pare o mare, o tots dos, nascuts a fora de Catalunya i, per tant, ells/es mateixos són fills de la immigració, demostren una manca de coneixement i reflexió sobre la pròpia història familiar, i sobre el fenomen migratori en general que ha estat una constant al nostre país.

. Malgrat tot, però, una immensa majoria està en contra les mesures d'expulsió i, els que ja estan aquí NO els farien fora. Només un 5.6 % faria fora del país a les persones "de color".

. MINORIES ETNIQUES I/O CULTURALS

. Opinió sobre el poble gitano:

. POSITIVA	18.4 %
. NEGATIVA	30.6 %
. NEUTRE	43.6 %
. No c.	7.4 %

. Aniries a viure a un barri on hi viuen moltes famílies gitanes?

. SI	26.7 %
. NO	66.5 %
. No c.	6.8 %

. Opinió sobre els marroquins:

. POSITIVA	21.1 %
. NEGATIVA	29.7 %
. NEUTRE.....	31.8 %
. No c.	17.5 %

. Si una amiga meva s'enamorés d'un noi àrab jo respondria...

. POSITIVAMENT	24.6 %
. INDIFERENT	61.7 %
. NEGATIVAMENT	12.2 %
. No c.	1.5 %

COMENTARI:

. El poble gitano és la minoria ètnica/cultural més nombrosa i que fa més temps que viu en la nostre societat, i malgrat això, les actituds enfront aquest col·lectiu són majoritàriament negatives o neutres. Menys d'una quarta part d'aquests joves tenen una opinió positiva.

Quan la pregunta és sobre un fet concret, com anar a viure a un barri on hi ha moltes famílies gitanes, el rebuig és més gran i solament una quarta part hi aniria.

D'altra banda, una gran majoria no coneix res o quasi res de la història i cultura del poble gitano.

Altres vegades constatem, d'un costat el desconeixement d'una realitat i per l'altre la interiorització de tots els estereotips negatius front a la única minoria cultural significativa que hi ha a la nostre societat.

Les actituds que tenen enfront als àrabs no són massa diferents: les opinions negatives superen a les positives i davant el fet concret, tot i que és llunyà personalment (es refereix a que "una amiga..." s'enamori d'un noi àrab), només una quarta part li sembla positiu.

Si considerem que el nombre de persones d'aquest col·lectiu que viu entre nosaltres és ínfima, crec que no és un bon símptoma que els/les joves tinguin un rebuig tant gran.

Es evident que cal un esforç, tant de la societat en general, com de l'escola en particular, per tal de promocionar actituds més favorables a la diversitat cultural i per a procurar que la gran majoria que encara es considera "neutre" no acabi decantantse definitivament cap al rebuig i/o el racisme.

3. DIVERSITAT CULTURAL

. Les persones d'altres cultures s'han de comportar igual que nosaltres?

NO	55.8 %
SI	39.8 %
No c.	4.5 %

. Les persones d'altres cultures ens poden ensenyar coses positives?

SI	88.1 %
NO	7.1 %
No c.	4.7 %

. La meua cultura pot ensenyar coses positives a les persones d'altres cultures?

SI	84.3 %
NO	8.0 %
No c.	7.7 %

. T'agradaria conviure amb persones de diferents cultures?

SI	67.1 %
NO	21.7 %
No c.	11.3 %

. Consideres que són catalans només els fills i nets de catalans?

NO	77.4 %
SI	20.5 %
No c.	2.1 %

COMENTARI:

Quan es parla de diversitat cultural en general, els nois i noies es mostren molt més oberts i poc etnocèntrics.

Així una gran majoria creuen que les cultures diferents a la nostra ens poden aportar i ensenyar, el que implica considerar positiu l'intercanvi cultural. Curiosament, el percentatge dels/les que creuen que la nostra cultura pot aportar a les demés coses positives és inferior, el que pot significar que l'etnocentrisme (com a mínim a nivell teòric) no està massa arrelat. Però, a la vista dels resultats anteriors, es pot interpretar també, com que els nois i noies pensaven en "altres cultures" de les "considerades" com a superiors, les d'aquells pobles que tenen poder i prestigi, i no en les cultures de les minories ètniques, normalment desvaloritzades.

Això ho corrobora el nombre elevat (encara que no pas majoritari) dels/les que pensen que a l'hora de conviure, les "nostres" normes i pautes culturals són les vàlides i les que tothom ha de seguir. O sigui, que quan l'intercanvi cultural es concreta una mica més, l'etnocentrisme augmenta i el grau de tolerància front a la diversitat cultural disminueix.

De la mateixa manera, quan es parla de persones d'altres cultures, també en general, el percentatge de nois i noies que mostren ganes de conviure-hi és força més elevat (67.1 %) que quan la convivència es concretava amb els gitanos (un 26.7 %)

Respecte al concepte de "nacionalitat", un 20 % demostra tenir una idea altament "restringida" i totalment lligada a les qüestions de "sang", al considerar que són catalans només aquelles persones que tenen pares i avis catalans. La majoria, però, manifesta una idea de nacionalitat lligada simplement al fet de viure aquí.

4. DESIGUALTATS ENTRE PAISOS

. Nosaltres tenim alguna relació amb la misèria que hi ha en el Tercer Món?

SI	60.8 %
NO	32.9 %
No cont.	6.2 %

. Jo penso que els països rics ho són perquè:

Causes culturals(*).....	34.4 %
Causes estructurals(*) ...	26.7 %
Relacions Nord-Sud(*).....	24.6 %
Altres	1.2 %
No cont.....	13.1 %

* Causes culturals: tots aquells factors que tenen relació amb l'acció humana. Per exemple: tenen més estudis, tenen més tecnologia, saben organitzar-se millor, són més "civilitzats",

* Causes estructurals: totes aquelles que estan relacionades amb factors físics o materials. Per exemple: tenen més riquesa, tenen terres més bones, tenen més minerals, tenen més diners, etc.

* Relacions Nord-Sud: totes aquelles que fan referència a les relacions econòmiques i/o polítiques entre els països del Nord i els del Sud.

. Jo penso que els països pobres ho són perquè:

Relacions Nord-Sud.....	29.4 %
Causes culturals	28.2 %
Causes estructurals	26.7 %
No cont.....	15.1 %

* Relacions Nord-Sud: "els països rics els exploten", "els països rics s'aprofiten d'ells", "els països industrialitzats els hi prenen la matèria prima"

* Causes culturals: "no tenen cultura", "tenen masses fills", "no saben organitzar-se", "no tenen educació" .....

* Causes estructurals: "no tenen riquesa", "les seves terres són molt pobres"...

COMENTARI:

Una majoria dels nois i noies tenen una visió estàtica de l'economia mundial i només una quarta part, més o menys, apunten a causes dinàmiques, de relacions de dependència o explotació d'uns països respecte els altres.

Les causes "cultural", normalment, expressen una idea de superioritat/inferioritat respecte als diferents pobles, sense tenir en compte les relacions entre ells.

Les causes "estructurals" fan referència factors físics (normalment falsos) i expressen una idea molt determinista, en tant són factors irreversibles i externs a l'acció humana.

Tenint en compte que tots aquests nois i noies porten més de 10 anys escolaritzats i que han estudiat història reiteradament, podem suposar que els continguts que transmet l'escola no donen suficients elements per

entendre les relacions de desigualtat entre els diferents països.

Aquesta idea estàtica de la desigualtat té dues conseqüències: per un cantó, si la pobresa i riquesa són fruit de factors intrínsecs de cada país en funció de la seva cultura i del seu entorn físic, no és possible una acció social o política per a canviar, i per tant, davant la misèria només hi cap la compassió o la caritat. D'altra banda, si els pobles pobres ho són per culpa de la seva pròpia cultura, les persones que venen al nostre país per escapar de la pobresa són visulitzats com a responsables de la mateixa i, per tant, els menyspreu o la xenofòbia queden justificats.

5. POLITICA NACIONAL

. Al nostre país hi ha tant d'atur per causa de:

El mal funcionament de l'economia	35.0%
El mal funcionament del governs actual ..	16.6 %
La immigració	8.6 %
La situació econòmica internacional	3.0 %
Altres causes	27.3 %
No cont.....	9.5 %

. Els sindicats serveixen per alguna cosa:

SI	54.9 %
NO	24.5 %
No cont	20.5 %

. La nostre democràcia és el millor dels sistemes de govern:

SI	35.3 %
NO	38.6 %
No cont	26.1 %

COMENTARI:

Malgrat la preocupació que mostren davant la immigració, no culpen als immigrants de l'augment de l'atur. Podem pensar que els immigrants són visualitzats més com a "competidors" pels llocs de treball que com a "culpables" de l'escassetat dels mateixos.

En aquest sentit tenen una idea més progressista de les causes de l'atur, culpen als de "dalt" (govern, funcionament de l'economia, etc.) i no als de baix (immigrants, propis treballadors) com fan moltes interpretacions "oficials"

L'escola, normalment, no tracte aquests temes, ja que no estan en cap dels currículums actuals.

La confiança d'aquests nois i noies en les institucions i organitzacions tradicionals (partits, sindicats) és molt baixa, sobre tot respecte a la democràcia actual i als partits polítics (el rebuig a la democràcia va acompanyat de respostes com: "els partits fan el que volen", "els partits no compleixen el que prometen" "tots són iguals", etc.). Els sindicats, malgrat tot, conserven una part important del seu prestigi.

El poc recolzament a la democràcia és preocupant. Per un cantó pot demostrar una actitud crítica front a la corrupció i a la manca de correspondència entre propaganda electoral i fets reals, però, per l'altre pot donar peu a la defensa d'actituds autoritàries.

6. PAISOS DE L'EST

. Els canvis als països de l'Est són:

POSITIUS	37.5 %
NEGATIUS	20.2 %
No cont	42.3 %

COMENTARI:

Una gran part no opina, imagino que per desconeixement o manca d'elements d'anàlisi. Entre els que opinen destaca un 20 % que, contràriament a la propaganda oficial, creu que ho han estat favorables.

7. VALORS I ACTIVITATS SOCIALS

. La competitivitat és:

POSITIVA	57.4 %
NEGATIVA	22/1 %
No cont	20.5 %

. Les dones estan discriminades:

SI	53.2 %
NO	38.8 %
No cont	8.0 %

. La societat en la que visc m'agrada:

Si	30.1 %
NO	58.7 %
No cont	11.2 %

. Jo puc fer alguna cosa per a canviar la societat:

SI	34.3 %
NO	52.2 %
No cont	13.5 %

. Estic en un grup o associació:

SI ..... 12.2. %
NO ..... 65.7 %

. De quin tipus?:

Associació de lleure ..... 7.1 %
Moviment social ..... 3.8 %
Associació política ..... 1.3 %

COMENTARI:

La competitivitat com a valor fonamental de la nostre societat és acceptat per més de la meitat dels/les joves, i no arriba a una quarta part els/les que es mostren rebels.

La percepció de la discriminació per gènere es dona només en la meitat d'aquests nois i noies (després veurem que, majoritàriament són les noies les que en tenen consciència, mentre que la majoria de nois no visualitzen el problema).

Malgrat això, hi ha un rebuig força alt vers la societat en general, el que fa pensar que, de fons, aquest/es joves no son pas majoritàriament conservadors. Les causes per les que no els agrada son, sobre tot, de caire social: la pobresa, el racisme, el deteriorament de la natura, la droga, i també mencionen les desigualtats i la manca de treball. Els/les que es mostren conformes mencionen, sobre tot, el nivell de vida i la llibertat: "puc fer el que vull", "tinc el que necessito", et.

Junt amb el rebuig, però, mostren un grau elevat, també, d'impotència front a la possibilitat de canvi, u una manca total d'activitat social i/o política. Podem interpretar que no és el conformisme o l'acceptació el que els/les manté inactius, sinó la manca de confiança en les seves accions i la manca d'alternatives. Aquest aspecte és especialment preocupant, sobre tot si tenim en compte que aquests nois i noies estan en l'edat més idealista i més activa. Un sentiment d'impotència és una font de frustració, que pot facilitarment convertir-se en agressivitat i/o violència.

3. DIFERENCIES SEGONS EL SEXE

1. DIVERSITAT CULTURAL I MINORIES ETNIQUES

.Opinió sobre els gitanos:

. Tenen una opinió POSITIVA:

- . el 25 % de noies
- . el 14.5 % de nois

. Opinió sobre els marroquins:

. Tenen una opinió POSITIVA:

- . el 25.8 % de noies
- . el 18.4 % de nois

. S'hauria de deixar entrar al país totes aquelles persones que ho volguessin o ho necessitessin?

. Opinen que SI:

- . EL 51 % DE NOIES
- . EL 41 % DE NOIS

. Aniries a viure a un barri amb molts gitanos?

. Diuen que SI;

- . El 24 % de noies
- . El 28 % de nois

. Actitud davant una amiga que s'enamora d'un noi àrab

. Actitud POSITIVA:

- . Un 28.9 % de noies
- . Un 21.7 % de nois

. T'agradaria conviure amb persones d'altres cultures?

. Diuen que SI:

- . UN 73.4 % DE NOIES
- . Un 62,8 % de nois

COMENTARI:

Si bé les diferències no són molt grans, podem afirmar que en la majoria de les preguntes (excepte el fet d'anar a viure en un barri amb gitanos), les noies es mostren més tolerants i obertes enfront a la diversitat cultural, que els seus companys masculins.

Es molt possible que aquesta excepció estigui condicionada per la imatge de "zona perillosa" (drogues, delinqüència) que, freqüentment, s'associa amb els barris on hi viuen molts gitanos.

Ressalta, en canvi, una actitud més positiva front als àrabs, en contra de l'estereotip que tots els àrabs tenen una actitud molt "masclista", el que hauria de crear més rebuig en les noies que en els nois.

2. DESIGUALTATS, VALORS I SOCIETAT

. Els països pobres ho són per causa de:

. Relacions Nord-Sud:

36.1 % de les NOIES
28.4 % dels NOIS

. Els sindicats serveixen:

SI: 70.2 % de les noies
68.0 % dels nois

. Els canvis als països de l'Est són POSITIUS:

. 72.7 de les noies
. 63.2 % dels nois

. La nostre democràcia és el millor sistema:

SI: 49.4 % de les noies
46.9 % dels nois

. La competitivitat és:

NEGATIVA: 34.0 % DE LES NOIES
23.3. % DELS NOIS

. Les dones estan discriminades:

SI: 73.3 % de les noies
50.0 % dels nois

. La societat on visc m'agrada:

SI: 46.4 % de les noies
31.4 % dels nois

. Puc fer alguna cosa per a canviar-la:

SI: 38.7 % de les noies
41.2 % dels nois

. Estic en un grup o associació:

SI: 17.2 % de les noies
14.5 % dels nois

COMENTARI:

Les noies mostren una visió més positiva de les institucions polítiques (sindicats, democràcia) i de la societat en general.

D'altre banda, mostren una actitud més crítica vers els problemes socials: les desigualtats entre països, la discriminació de la dona, etc.

Les noies mostren encara menys confiança que els nois en la seva capacitat per a canviar les coses. Malgrat això, el grau d'activitat i/o organització és lleugerament superior a la dels nois.

4. DIFERENCIES SEGONS L'ORIGEN CULTURAL

Agrupant els nois i noies segons si són fills/es de pares nascuts a Catalunya, a la resta de l'Estat (immigrants nacionals) o mixtes, trobem les següents diferències.

1. IMMIGRACIO, MINORIES ETNIQUES/CULTURALS

. Et preocupa l'augment de l'immigració:

SI:	79.7 %	dels fills/es	catalans (Cat.)
	65.0 %	" "	immigrants resta
			Estat (Im)
	60.3 %	" "	mixtes

. Opinió respecte als gitanos:

NEGATIVA:	52.9 %	Cat.
	27.6 %	Im.
	26.5	mixtes

. Opinió respecte als marroquins:

NEGATIVA:	48.5 %	Cat.
	29.3 %	Esp.
	38.7 %	mixtes

. Aniries a viure a un barri amb molts gitanos:

NO: 81.9 % Cat.
64.9 % Im.
76.1 % mixtes

. Opinió respecte a una amiga que s'enamora d'un noi àrab:

NEGATUVA: 20.8 % Cat.
7.6 % Im.
16.0 % mixtes

. S'hauria de deixar entrar al nostre país a tothom que ho volgués o necessités:

SI: 30.0 % cat.
53.0 % im.
49.3 % mixtes

. Faries fora a les persones de color:

SI: 12.3 % cat.
2.2 % im.
8.2 % mixtes

. M'agradaria conviure amb persones d'altres cultures:

SI: 66.2 % cat.
76.5 % Im.
83.1 % mixtes

COMENTARI:

L'origen cultural de les famílies d'aquests nois i noies marca una diferència en les seves opinions respecte a totes les qüestions relacionades amb la diversitat cultural i les minories ètniques, amb una actitud de rebuig més elevat en aquells nois i noies fills de pares catalans i una major tolerància en els fills/es d'immigrants de l'Estat o de pares mixtes.

Es molt possible que per aquells nois i noies en els que coincideix la cultura i llengua familiar, amb la cultura i llengua escolar i majoritària, estiguin menys acostumats a la diversitat cultural i tinguin menys aprenentatge de tolerància vers cultures diferents. Mentre que, els fills i filles d'immigrants de l'Estat estan acostumats a conviure amb diferents cultures i llengües (la del lloc on viuen i han nascut: Catalunya, i la del lloc on han nascut els seus pares) i aquest fet els ajuda a ser més tolerants.

El passat migratori de la seva família per aquells nois i noies fills d'immigrants de l'Estat segurament juga un paper important vers una major solidaritat amb els nous immigrants actuals.

5. DIFERENCIES SEGONS EL LLOC DE RESIDENCIA

Les enquestes s'han passat a Instituts situats a tres llocs: L'Hospitalet, Barcelona i Vic. Agrupant els resultats segons el lloc de residència dels/les alumnes trobem diferències significatives.

1. IMMIGRACIO I MINORIES ETNIQUES/CULTURALS

1. Li preocupa l'augment de l'immigració:

- . el 56.1 % dels nois/es que viuen a l'Hospitalet
- . el 73.0 % dels nois/es que viuen a Barcelona
- . el 79.0 % dels nois/es que viuen a Vic

2. Opinió sobre els gitanos

. Tenen una opinió NEGATIVA:

- . el 21.3 % dels/les que viuen a l'Hospitalet
- . el 24.6 % " " " Barcelona
- . el 50.6 % " " " Vic

3. NO anirien a viure a un barri amb molts gitanos

- . el 58.5 % dels/les que viuen a l'Hospitalet
- . el 73.0 % " " " Barcelona
- . el 76.6 % " " " Vic

4. Opinió que tens dels marroquins

. NEGATIVA:

- . el 21.3 % dels/les que viuen al'Hospitalet
- . el 24.6 % " " " Barcelona
- . el 50.6 % " " " Vic

5. Actitud davant una amiga que s'enamora d'un noi àrab

Manifesten una actitud NEGATIVA:

- . el 7.6 % dels/les que viuen a l'Hospitalet
- . el 7.9 % " " " Barcelona
- . el 27.3 % " " " Vic

6. S'hauria de deixar entrar a tothom qui ho volgués o necessités?

Diuen que NO:

- . EL 42.7 % dels/les que viuen a l'Hospitalet
- . El 53.9 % " " " Barcelona
- . el 64.9 % " " " Vic

7. Les persones d'altres cultures s'han de comportar igual que nosaltres?

Creuen que SI:

. el 27.5 %	dels/les	que viuen a	l'Hospitalet
. el 36.0 %	"	"	Barcelona
. el 71.4 %	"	"	Vic

COMENTARI:

El rebuig vers les minories, tant de gitanos com d'àrabs, augmenta en aquells/es joves que viuen a Barcelona respecta als que viuen a l'Hospitalet, i és més superior en els/les que viuen a Vic.

Una de les diferències importants d'aquestes tres ciutats és el grau de diversitat cultural que hi viu en elles. L'Hospitalet és una zona amb una població majoritàriament immigrada de la resta de l'estat, mentre que a Vic una gran majoria de població ha nascut a Catalunya. Barcelona estaria entre les dues.

Això implica que a l'Hospitalet hi conviuen diferents cultures i llengües: la catalana i la de les persones d'origens diferents, mentre que Vic seria, bàsicament, monocultural.

Podem, doncs, afirmar que la convivència amb persones de diferents llengües i cultures fomenta un discurs més tolerant i més obert en els nois i noies.

Podem pensar, també, que el tenir vivències d'immigració més properes, com és el cas del 80 % de nois i noies de l'Hospitalet que són fills/es d'immigrants, estimula actituds més solidaries respecte als nous immigrants.

2. DESIGUALTAT, VALORS I PROBLEMES SOCIALS

. Els països pobres ho són per causes:

- Relacions Nord-Sud:

32.6 % d'Hosp.
34.6 % de Barna
38.8 % de Vic

. Causes de l'atur al nostre país:

- Immigració: 5.9 % d'Hosp.
8.2 % de Barna
19.1 % de Vic

. Els sindicats serveixen:

SI: 73.0 % d'Hosp
66.2 % de Barna
63.3 % de Vic

. La nostra democràcia és el millor sistema:

- SI: 50.0 % d'Hosp
47.9 % de Barna
42.9 % de Vic

. Els canvis als països de l'Est són:

- POSITIUS: 59.6 % d'Hosp
71.1 de Barna
77.1 % de Vic

. La competitivitat és:

- POSITIVA: 68.5 % d'Hosp
77.9 % de Barna
73.4 % de Vic

. Les dones estan discriminades:

- SI: 66.9 % d'Hosp
51.8 % de Barna
50.0 % de Vic

. La societat on visc m'agrada:

- SI: 35.8 % d'Hosp
29.1 % de Barna
50.8 % de Vic

. Puc fer alguna cosa per a canviar-la:

- SI: 40.8 % d'Hosp
39.8 % de Barna
40.0 % de Vic

. Estic en alguna associació:

- SI: 16.4 % d'Hosp
                 16.6 % de Barna
                 13.2 % de Vic

COMENTARI:

Una de les diferències més significatives es donen en la relació atur-immigració, molt elevada en els nois noies de Vic respecte als demés.

L'anàlisi sobre les desigualtats és més dinàmic en els nois/es de Vic que mencionen les relacions d'explotació més que els demés.

Els nois i noies de l'Hospitalet tenen més confiança en les institucions polítiques (sindicats, democràcia) i són més crítics respecte a la societat i als seus valors. Tenen, també, una percepció més clara de la discriminació de les dones. Destaca el grau de rebuig de la societat en els nois i noies que viuen a Barcelona, que és el doble dels/les que viuen a Vic.

Finalment, la confiança en la seva capacitat per incidir en la societat és molt similar i l'activitat socio-política lleugerament superior a l'Hospitalet i Barcelona.

En general, podríem dir que els nois i noies que viuen a Vic tenen una grau de conformitat social més elevada que els de Barcelona i l'Hospitalet. Pensem que això està relacionat amb l'origen cultural i també amb la classe social.

2. ALUMNES DE PRIMARIA I SECUNDARIA

2a. mostra

L'enquesta està feta als nois i noies que varen visitar el Saló de la Diversitat, abans de la visita i abans que treballassin el tema a classe.

1. DADES DE LA MOSTRA

- . Nombre total 885

- . Edat: 12-13-14 ..... 67.1 %
  - 15-16-17 ..... 31.4 %
  - 18 i més ..... 7.6 %

- . Sexe: Nois ..... 54.0 %
  - Noies ..... 45.9 %

- . Estudis actuals:
  - . E.G.B. 7è i 8è ..... 67.8 %
  - . F.P.I: 1er. i 2on... 17.4 %
  - . BUP i ESO ..... 14.8 %

- . Llengua que parlen habitualment:
  - . Català ..... 30.8 %
  - . Castellà ..... 58.6 %
  - . Les dues ..... 9.7 %
  - . Altres..... 0.8 %

2. ALUMNES DE PRIMARIA I SECUNDARIA

2a. mostra

L'enquesta està feta als nois i noies que varen visitar el Saló de la Diversitat, abans de la visita i abans que treballassin el tema a classe.

1. DADES DE LA MOSTRA

- . Nombre total 885

- . Edat: 12-13-14 ..... 67.1 %
              15-16-17 ..... 31.4 %
              18 i més ..... 7.6 %

- . Sexe: Nois ..... 54.0 %
              Noies ..... 45.9 %

- . Estudis actuals:
  - . E.G.B. 7è i 8è ..... 67.8 %
  - . F.P.I: 1er. i 2on... 17.4 %
  - . BUP i ESO ..... 14.8 %

- . Llengua que parlen habitualment:
  - . Català ..... 30.8 %
  - . Castellà ..... 58.6 %
  - . Les dues ..... 9.7 %
  - . Altres..... 0.8 %

. Lloc de naixement:

. Catalunya	95.7 %
. Resta Estat Espanyol.....	2.9 %
. Estranger	1.5 %

. Origen pare i mare:

. Catalunya	29.3 %
. Resta Estat	35.4 %
. Mixte	27.6 %
. Estranger	2.5 %
. No classificats	5.2 %

. Treball del pare:

. Professional. Empresari	14.1 %
. Treballador qualificat-funcionari	42.0 %
. Obrer no qualificat	28.7 %
. Aturat	5.2 %
. Sense resposta	9.8 %

. Treball de la mare:

. Professional-empresaria	6.2 %
. Treb. qualificada- funcionària	23.8 %
. Obrera no qualificada-neteja	19.4 %
. Mestressa de casa	34.1 %
. En atur	3.7 %
. Sense resposta	12.7 %

2. RESULTATS GENERALS

GITANOS:

. Els gitanos són estrangers?

SI ..... 12.1 %
NO ..... 85.1 %

. De què viuen els gitanos?

. Treball normal ..... 38.4 %
. Venda ambulant ..... 17.7 %
. Del que poden ..... 13.0 %
. De robar ..... 5.9 %
. De la droga ..... 1.0 %
. Altres ..... 13.3 %
. No cont. .... 10.8 %

. En què són diferents?

. Cultura ..... 72.0 %
. Raça ..... 18.7 %
. Res ..... 2.6 %
. No cont. .... 2.8 %

. Perquè són pobres els gitanos?

. Perquè estan marginats .... 61.1 %
. Per les seves costums .... 11.6 %
. Altres ..... 23.0 %

. Tu creus que estan discriminats els gitanos?

. SI ..... 91.1 %
. NO ..... 6.7 %

IMMIGRACIO

. Et preocupa l'augment de la immigració al nostre país?

SI	62.5 %
NO	37.5 %

. Per què et preocupa?

. Ens treuen el treball	29.6 %
. Són molts	8.5 %
. Tenen una cultura diferent...	8.6 %
. Són delinqüents	1.1 %
. Altres causes	12.0 %
. No cont.	2.7 %

. De quins països han emigrat?

. Del Tercer Món	51.8 %
. Del Marroc	14.1 %
. Del Primer i Tercer M.....	17.9 %
. No cont.....	16.2 %

. Saps el nombre d'immigrants que hi ha a Catalunya?

NO	91.8 %
Fins a 100.000	2.6 %
De 100.000 a 1.000.000..	1.6 %
Més d'1.000.000	2.6 %

. Saps perquè han emigrat?

. Per motius econòmics	57.7 %
. Per motius polítics	4.2 %
. Per les dues coses	28.0 %
. No cont.	10.1 %

- . Amb quina afirmació estaries més d'acord:
- . S'hauria de limitar l'entrada d'im....34.4 %
- . S'hauria d'expulsar els im..... 6.6 %
- . S'hauria de deixar entrar a tothom... 20.8 %
- . S'hauria d'ajudar més ..... 31.1 %

. COMENTARI:

Una majoria ampla manifesta preocupació davant els immigrants i un dels motius més esmentats és el treball, seguit de la sensació que son molts, i aviat "seran més que nosaltres".

D'una manera similar a l'altre enquesta es repeteixen els estereotips: "els immigrants ens prenen els llocs de treball" i "ens invadeixen", mentre que les diferències culturals tenen poca importància, ni tampoc els relacionen amb la delinqüència. El que fa pensar més en un problema de "competència" que no pas de rebuig cultural o racista.

MINORIES ETNIQUES

. Saps la diferència entre minoria ètnica nacional i minoria ètnica estrangera?:

SI ..... 10 %
NO ..... 90 %

. Actituds respecte a les minories ètniques o culturals:

Acceptaria:

	gitanos		àrabs		negres		sudamer.	
	SI	NO	SI	NO	SI	NO	SI	NO
Viure barri	56%	44%	66%	34 %	81%	19%	83 %	17 %
Jugar equip	77%	23%	82%	18 %	90 %	10 %	90 %	10 %
Anar escola	77%	23%	84 %	16 %	90 %	10 %	89 %	11 %
Tenir amics/gues.	78%	22%	84%	16 %	91 %	9 %	90 %	10 %
Casar-se	62%	38%	65 %	35 %	77 %	23 %	82 %	18 %

COMENTARI:

El col·lectiu gitano és el més rebutjat, amb diferències significatives respecte a les altres minories. En les situacions que suposen algun tipus d'intimitat o convivència el rebuig creix i, en tots els cassos hi ha quasi una quarta part de nois i noies que acceptarien fer absolutament res amb persones d'aquest col·lectiu.

Els àrabs són el segon col·lectiu rebutjat, mentres que els negres i llationamericans són molt més acceptats.

El grau de rebuig, en tots els col·lectius és més gran en les situacions de convivència o casament que en les altres que no impliquen una relació tant directe.

PROBLEMES SOCIALS

. Causes de l'atur:

. Economia	70.6 %
. Govern.....	60.5 %
. Immigrants	21.8 %
. Altres	3.2 %

. La delinqüència està relacionada amb:

. Crisi econòmica	61.9 %
. Immigrants	17.8 %
. Altres	23.3 %

. Causes de la misèria al Tercer Món:

. Colonització	66.1 %
. Per la seva cultura	11.0 %
. Per les dues anteriors..	8.4 %
. Altres	12.4 %
. No cont	2.1 %

COMENTARI:

Una gran majoria centra les causes dels problemes en les qüestions econòmiques i polítiques i tenen una visió de les desigualtats basada en les relacions d'exploració, mentre un 20 % opina que la cultura dels països pobres és la causa de la seva situació i que els immigrants causen l'atur i la delinqüència.

IDENTITAT CULTURAL/NACIONAL

. Consideres catalans només als fills i nets de
persones nascudes a Catalunya?

SI	17.1 %
NO	80.2 %
No cont.	2.7 %

. Els millors llocs de treball haurien de ser
per les persones que han nascut a Catalun-
ya?

SI	22.0 %
NO	75.0 %
No cont.	2.9 %

. El català hauria de ser l'única llengua que es
parlés a Catalunya?

SI	18.2 %
NO	79.1 %
No cont	2.7 %

. Jo em considero:

Català/na	37.7 %
Català-espanyol/a..	35.7 %
Espanyol/a	20.5 %
Gitano/a	0.9 %
Andalús/a	0.6 %
Marroquí/na	0.3 %
Galleg/a	0.1 %
Altres	3.3 %

COMENTARI:

Una àmplia majoria té una noció d'identitat catalana oberta i es mostren disposats a compartir els llocs de treball i les diferents llengües, mentre que un 20 % té una idea totalment excloent de la identitat nacional, pensa que les persones catalanes han de tenir privilegis laborals i que el català hauria de ser l'única llengua.

De la globalitat d'alumnes, només un 37 % es considera català, tot i que el 95.7 % han nascut aquí.

Destaca la poca adscripció a altres identitats minoritàries, gitano, àrab, etc., no sabem si és que no hi havien més nois i noies d'aquests orígens, o que no se senten identificats amb aquestes cultures.

3. DIFERENCIES SEGONS EL SEXE

	<u>NOIES</u>	<u>NOIS</u>
. Els gitanos són estrangers?		
SI	6.6 %	17.6 %
. De què viuen els gitanos?:		
. Treball normal	44.2 %	32.7%
. De robar.....	4.0 %	7.8 %
. En què són diferents els gitanos?		
. Raça	16.5 %	57.5 %
. Cultura	73.9 %	70.3 %
. Per què són pobres els gitanos?:		
. Marginació	65.0 %	57.5 %
. Per culpa seva	9.9 %	13.1 %
. Et preocupa l'augment de la immigració?:		
SI	61.8 %	63.0 %
. Amb quina d'aquestes afirmacions estaries d'acord?:		
. S'hauria de limitar l'entrada d'immigrants	30.0 %	38.1%
. S'hauria d'expulsar	3.4 %	9.2 %
. S'hauria de deixar entrar.	25.9 %	16.5 %
. S'hauria d'ajudar més	33.5 %	29.1 %

COMENTARI:

Les noies tenen una percepció més positiva dels gitanos, saben, en major nombre, que no són estrangers i basen les diferències en l'aspecte cultural i menys en el racial, respecte als nois.

A les noies els preocupa menys l'augment de la immigració i tenen una actitud més oberta i solidària vers ells.

MINORIES ETNIQUES

. Acceptaria:

	gitanos	àrabs		negres		llatinoa.		
		<u>Fem.</u>	<u>Masc.</u>	<u>Fem.</u>	<u>Masc.</u>	<u>Fem.</u>	<u>Masc.</u>	
<u>Fem.nasc.</u>								
. Viure barri	64%	50%	71%	62%	88%	75%	90%	77%
. Jugar equip	83%	73%	88%	78%	94%	87%	94%	87%
. Anar escola	83%	71%	89%	79%	94%	87%	94%	86%
. Amics/gues.	84%	73%	89%	78%	95%	87%	95%	86%
. Casar-se	70%	56%	70%	60%	82%	73%	86%	78%

. NO ACCEPTARIA:

. Viure	32%	44%	23%	32%	7%	18%	6%	18%
. Casar-se	26%	38%	26%	34%	15%	22%	11%	17%

	<u>NOIES</u>	<u>NOIS</u>
. Causes de la misèria al Tercer Món:		
. per la colonització	77.8 %	71.8 %
. Per culpa de la seva cultura .	16.5 %	21.6 %
. Causes de l'atur:		
. Economia	58.8 %	51.4 %
. Govern	44.8 %	43.3 %
. La immigració	19.7 %	23.7 %
. La delinqüència està relacionada amb:		
. Crisi econòmica	62.5 %	48.7 %
. Immigració	11.8 %	22.8 %

COMENTARI:

El grau de rebuig vers les minories ètniques, en totes les circumstàncies i respecte a tots els col·lectius és inferior en les noies que en els nois.

Hi ha una quantitat més gran de noies que analitzen els diferents problemes des d'un punt de vista econòmic i polític, respecte als seus companys masculins que culpabilitzen més als immigrants o a les persones del tercer món.

NOIES   NOIS

. Considero català només a les persones que són filles i netes de catalans....	15.0%	18.6%
. Els millors llocs de treball haurien de ser per les persones nascudes a Catalunya	.18.0%	25.5%
. El català és l'única llengua que s'hauria de parlar a Catalunya	17.2%	18.8%
. Jo em considero:		
. Català-catalana	40.9 %	35.1%
. Català i espanyol/a	37.4 %	34.1%
. Espanyol-espanyola	16.7 %	23.6 %
. Andalus-andalusa	0.2 %	0.8 %
. Galleg-gallega	0.2 %	---
. Gitano-gitana	1.2 %	0.6 %
. Marroqui-marroquina	0.6 %	---

COMENTARI:

Les noies tenen una concepció lleugerament més àmplia de la nacionalitat catalana, estan menys a favor dels privilegis per als autòctons i, en major nombre que els nois, s'autodefineixen com a catalanes.

4. DIFERENCIES PER CLASSE SOCIO-PROFESSIONAL

Les següents dades estan agrupades segons la professió/treball dels pares dels alumnes. Els percentatges expresen la quantitat de nois i noies que responen una pregunta en relació al total de cada grup professional o laboral. (Per exemple: al 68.5 % dels fills filles d'empresaris els hi preocupa l'augment de la immigració).

Les categories estan dividides en:

1. Professionals i Empresaris.... Prof-emp
2. Treballadors qualificats i
Funcionaris ..... Treb-func
3. Obrers no qualificats ..... Ob.no qual.
4. Aturats ..... Aturats

Les diferències més significatives es donen en els següents ítems:

. Els preocupa l'augment d'immigrants:

- . Prof-emp ..... 68.5 %
- . Treb-funcionaris ..... 65.4 %
- . Obrers no qualificats.... 39.2 %
- . Aturats ..... 63.8 %

. Els preocupa perquè ens treuen els llocs de treball:

- . Prof-emp ..... 35.6 %
- . Treb-func ..... 32.8 %
- . Obrers no qual..... 25.8 %
- . Aturats ..... 29.0 %

. Els preocupa perquè tenen una cultura diferent:

. Prof-emp	16.4 %	(1)
. Treb-func.....	7.9 %	(2)
. Obrers no qual.....	8.6 %	(3)
. Aturats	7.2 %	(4)

. S'hauria de:

	(1)	(2)	(3)	(4)
Expulsar	---	7.0%	6.4%	11.6%
Limitar	46.5%	35.8%	32.2%	30.4%
Deixar entrar...	11.0%	20.2%	25.2%	15.9%
Ajudar més.....	38.4%	31.7%	28.0%	36.2%

COMENTARI:

Els fills/es de la classe més alta estan molt més preocupats per la immigració que els fills/es d'obriers no qualificats i una mica més que els fills/es d'aturats. I el mateix passa amb la idea que els immigrants ens prenen els llocs de treball. Conseqüentment amb això, els fills/es d'empresaris i professionals són els que més limitarien l'entrada a la immigració.

Això ens fa pensar que les opinions d'aquests nois i noies no estan tant vinculades a les necessitats reals de la família sinó a qüestions ideològiques: estan més aprop de la cultura dominant i participen dels seus estereotips.

Els fills/es d'obriers no qualificats són els més tolerants amb la immigració, el que podem interpretar com una actitud més solidària, segurament influenciada pel

passat migratori dels seus propis pares i mares (un 70 % són immigrants de la resta de l'Estat), o per un entorn familiar en el que es valora encara la solidaritat "de classe" vers els més desfavorits.

En l'únic ítem que els fills/es d'obrers no qualificats mostren menys solidaritat en el que es demana si s'hauria d'ajudar més als immigrants. En aquest cas sembla que les pròpies necessitats marquen les respostes (més pressupost per als immigrants, menys per a ells mateixos).

MINORIES ETNIQUES

	(1)	(2)	(3)	(4)
. Acceptaria viure en un barri amb:				
gitanos	50 %	56 %	56%	62%
àrabs	66%	67%	65%	64%
negres	82%	82%	81%	84%
l·latinoamericans	85%	83%	84%	83%
. Acceptaria anar a la mateixa escola amb:				
gitanos	77%	77%	77%	75%
àrabs	89%	85%	84%	80%
negres	94%	92%	89%	87%
l·latinoamericans ...	92%	92%	90%	85%
. Acceptaria que el meu germà/a es casés amb:				
gitanos	64%	64%	59%	70%
àrabs	63%	66%	63%	71%
negres	82%	80%	72%	76%
l·latinoamericans ..	85%	83%	81%	78%

COMENTARI:

No hi han diferències significatives en les actituds dels nois i noies vers les minories ètniques que estiguin relacionades amb el seu nivell social.

L'única constant és el rebuig als gitanos que, a tots els nivells, i en totes les situacions, és més elevat que vers les altres minories. Aquest rebuig disminueix en els fills/es d'aturats respecte a viure en el mateix barri o acceptar el matrimoni.

Contràriament, el rebuig a compartir escola és més elevat en els fills/es d'aturats vers tots els col·lectius. És possible que l'imatge que tenen uns i altres nois/es d'una escola amb minories ètniques sigui diferent, dependent de la classe social i el barri on s'ubiqui l'escola.

El grau d'acceptació vers el col·lectiu negre i llatinoamericà és més gran en els fills/es de professionals i empresaris i més petit en els fills/es d'obriers no qualificats.

IDENTITAT CULTURAL

. Considero catalana només a aquelles persones que són filles i netes de catalans:

- . Prof-emp 8.2%
- . Treb-func.....17,9%
- . Obrers no qual.... 17.2%
- . Aturats ..... 14.5 %

. Els millors llocs de treball haurien de ser per a les persones que han nascut a Catalunya:

. Prof-emp	17.8 %	(1)
. Treb-func	22.0 %	(2)
. Obrers no qual...	21.0 %	(3)
. Aturats	27.5 %	(4)

(1)   (2)   (3)   (4)

. El català és l'única llengua que s'hauria d'utilitzar:

- SI	26.0%	22.3%	15.3%	11.6%
------------	-------	-------	-------	-------

. Jo em considero:

català/na	46.6%	47.5%	29.0%	30.4%
espanyol/a	12.3%	15.5%	27.1%	31.9%
català-espanyol.	34.2%	32.0%	38.2%	29.0%

. Lloc d'origen del pare:

. Catalunya ...	69.9%	53.1%	28.7%	43.5%
. Resta Estat..	20.5%	41.9%	67.5%	55.1%

COMENTARI:

La concepció d'identitat catalana és més oberta en els nivell social superior, el que sembla contradictori amb la procedència familiar de la majoria de pares que pertanyen a aquest nivell.

No sabem si aquest 17 % que té una idea molt tancada de la identitat catalana són els fills/es de catalans que defensen una nacionalitat excloent, o són els fills/es d'immigrants que no se senten acceptats com

a catalans per tenir una família nascuda fora de Catalunya.

Hi ha una correlació directe entre el nivell social i la procedència dels pares: conforme disminueix el nivell augmenta el nombre de pares nascuts fora de Catalunya.

Els que defensen el privilegi dels millors llocs de treball per als que han nascut aquí són els fills/es d'aturats, el que fa pensar que reivindiquen el lloc de treball que no tenen els seus pares.

El català com a única llengua és defensat en més grau per als nois/es de més nivell i molt menys en els demés (el que té una relació directe amb l'origen cultural dels pares/mares)

La identitat cultural té una correlació amb l'origen dels pares, en tots els nivells socials, menys en el cas dels fills/es d'empresaris i professionals en els que, malgrat ser una gran majoria fills/es de catalans(70%) només un 46 % s'autodefineixen com a catalans/es.

5. DIFERENCIES SEGONS EL NIVELL D'ESTUDIS

He agrupat les respostes segons si els nois i noies estan estudiant a Primària (E.G.B.) o a Secundària (BUP, F.P., o ESO).

	<u>Primària</u>	<u>Secundària</u>
. Els gitanos són estrangers...	11.3%	13.4%
. El gitanos viuen de:		
- treball normal	35.6%	42.2%
- de robar	5.1%	7.2%
. Els gitanos són diferents per:		
- la raça	18.3%	19.4%
- la cultura	71.4%	72.6%
- res	7.0%	2.1%
. Em preocupa la immigració	48.0%	63.8%
- Pel treball	22.2%	45.4%
- Per la cultura	1.8%	3.8%
- Perquè són masses.....	7.7%	10.2%
- Perquè són delinqüents...	0.7%	2.1%
. S'hauria de:		
- limitar l'entrada	25.7%	52.5%
- expulsar	5.2%	9.9%
- deixar entrar tothom.....	25.8%	10.2%
- ajudar més	35.2%	22.2%

COMENTARI:

La imatge que tenen del poble gitano és similar en els dos nivells d'estudi, lleugerament més negativa en els nois i noies de secundària.

Respecte a la immigració, el grau de preocupació i de rebuig augmenta molt en els/les alumnes de secundària, arribant a ser el doble els que limitarien o expulsarien als immigrants, respecte als de primària.

MINORIES ETNIQUES/CULTURALS

	<u>Primària</u>	<u>Secundària</u>
. Acceptaria viure barri amb:		
- gitanos	61.3%	45.4%
- àrabs	70.8%	55.6%
- negres	81.8%	79.9%
- llatinoamericans	84.2%	80.6%
. Acceptaria anar escola amb.		
- gitanos	79.7%	70.4%
- àrabs	85.5%	79.9%
- negres	89.8%	91.2%
- llatinoamericans	89.7%	89.8%
. Acceptaria casar-se amb:		
- gitanos	66.3%	54.2%
- àrabs	68.3%	57.4%
- negres	77.3 %	75.7%
- llatinoamericans	82.8%	79.2%

COMENTARI:

L'actitud vers les diferents minories és una de les diferències més grans entre els/les alumnes de Primària Secundària, arribant a ser de 20 punt. Els nois i noies de Primària tenen una actitud molt més oberta i tolerant que els de Secundària i, en especial, en el cas dels gitanos i àrabs.

Es molt important aquesta dada, sobre tot tenint en compte que els/les alumnes de secundària se suposa que, al ser més grans, tenen més informació i capacitat per analitzar els fets. Quin paper hi juga l'escola en aquestes diferències?. Es molt possible que el tipus d'ensenyament de primària, en el que els valors, relacions personals i actituds tenen una importància primordial ajudi a formar actituds més tolerants i obertes, mentre que a Secundària, on els continguts oficials són el més important, fomenti el contrari.

IDENTITAT CULTURAL/NACIONAL

	<u>Primària</u>	<u>Secundària</u>
. Considero català fills i nets de catalans.....	16.2%	19.0%
. Els millors llocs de treball pels nascut a C...	18.7%	28.5%
. El català la única llengua..	18.0%	18.7%

. Jo em considero:

- català/na	37.8%	37.7%
- Català i espanyol/a ..	37.3%	31.7%
- espanyol/a	19.3%	23.2%
- gitano/na	1.0%	0.7%
- andalús/sa	0.7%	0.4%
- galleg/ga	0.2%	---
- marroquí/na	0.2%	0.7%

. Origen cultural de la família:

- Nascuts a Catalunya ...	30.0%	27.8%
- Nascuts resta Estat....	35.3%	42.6%
- Mixtes	28.3%	26.4 %
- estranger	2.5%	2.0%

COMENTARI:

En general, els nois i noies de Primària tenen una idea d'identitat catalana una mica més oberta que els/les de Secundària, són més tolerants amb la diversitat cultural i defensen menys els privilegis pels autòctons.

La identitat cultural d'aquests nois i noies és similar entre els dos nivells, amb un nombre molt mínim que s'autoidentifiquen amb les cultures minoritàries.

L'origen cultural és també similar, essent el nombre de fills/es de pares nascuts a Catalunya lleugerament superior a Primària que a Secundària.

3. ANALISI DELS RESULTATS

EL RACISME EN ELS NOIS I NOIES

Analitzar el grau de racisme d'un col·lectiu o societat és sempre una qüestió difícil, ja que no n'hi ha prou amb una gran enquesta que, en el millor dels cassos reflecteix les opinions o intencions de la població, però això no implica, necessàriament, que aquestes coincideixin després amb les seves accions o activitats concretes.

Malgrat tot, i essent conscient de totes les limitacions, crec que l'anàlisi de les enquestes contestades pels/les alumnes, ens pot aportar elements significatius que ens apropin a la realitat dels nostres joves.

Les opinions que es manifesten a les enquestes no es poden confondre amb les activitats dels nois i noies, però sí que ens poden donar una idea de la percepció que tenen de la realitat. En aquest sentit, una afirmació racista no implica, automàticament, que aquesta persona realitzarà "actes racistes", però sí que ens dona una idea del grau de comoditat en que es pot manifestar aquest tipus d'afirmacions, el que implica un ambient favorable o, si més no, tolerant.

D'altra banda, si bé les opinions no són conductes, sí mostren una "possibilitat" d'aquesta conducta. Tal com deien al principi, el prejudici no és més que una forma atenuada de racisme, que pot convertir-se fàcilment en violència, quan la pressió moral o política ho permeti.

L'anàlisi dels resultats el faré en base als quatre temes: la immigració, les minories ètniques/culturals, la ideologia i valors i la identitat cultural/nacional, considerant que els quatre temes estan fortament interrelacionats entre si.

IMMIGRACIO

El grau de desconeixement que tenen els nois i noies respecte a la nova immigració, junt amb una actitud de recel, són els aspectes que més destaquen en els resultats de les enquestes.

Sobre el nombre d'immigrants a Catalunya, no arriba a un 2 % els/les alumnes que tenen una percepció real; la resta, o no contesten o donen xifres molt allunyades de la realitat.

Respecte als països d'origen de la immigració actual, una gran majoria respon que són del Marroc, o del Tercer món en general, i, en molt poca quantitat anomenen els immigrants del Primer Món. Hi han dues possibilitats, una és que no coneixin el fet que en el nostre país hi han moltes persones que provenen dels països rics (Europa, Nord-amèrica, Japò), l'altre possibilitat és que aquests nois i noies identifiquin "immigrant" amb "persona pobre i de pell fosca".

En aquest sentit és molt important la manca d'informació objectiva i tota la propaganda oficial que, de fet, estimula la identificació d'immigrant amb persones pobres provinents del Tercer Món. Aquesta identificació és particularment negativa, en tant, no només falseja la realitat, sinó que desvirtua el mateix concepte d'immigració (persona que canvia el seu país de residència), i el converteix en una categoria carregada d'esterotips negatius: pobresa, il·legalitat, sub-desenvolupament, pell fosca, etc.

Les xifres mostren que a Catalunya hi ha una quantitat important de treballadors estrangers (enginyers, tècnics qualificats, etc.), que ocupen llocs importants a les empreses i que tenen un nivell de vida superior a la mitja de catalans (1). Sense entrar a valorar aquest fet, vull ressaltar la poca informació que en tenen els nois i noies (i la població en general) i com això fa que tot el pes de la immigració i la competència laboral es desplaça cap als Immigrants del Tercer Món que ocupen llocs de treball molt secundaris i en molt males condicions i que, per tant, són molt menys competitius.

El fet que l'escola no proporcioni informació més objectiva sobre un tema que forma part de les "preocupacions" actuals, consolida aquesta visió sesgada de la immigració. L'escola hauria d'aportar elements que ajudessin a contrarestar els prejudicis que, des d'altres instàncies, s'estimulen.

El segon aspecte remarcable és la gran quantitat de nois i noies que manifesten "preocupació davant l'augment de la immigració".

Els motius d'aquesta preocupació són, en primer lloc, el treball ("ens prenen la feina", "no hi ha treball per a tothom", etc.), i en segon terme el nombre d'immigrants (associat a la idea d'invasió: "aviat seran més ells que nosaltres"), i en últim terme, les diferències culturals.

Es molt clar que, en aquest cas, no es pot parlar de racisme, en el sentit que no són rebutjats ni per la raça ni per la cultura, sinó que es tracte més aviat d'actituds xenòfobes associades a la competència laboral, i de defensa davant l'"amença" d'una "invasió" d'estrangers.

Donat que la gran majoria d'aquests nois i noies desconeixen totalment el nombre d'immigrants, cal preguntar-nos d'on prové aquesta idea d'amença que tenen.

La meua interpretació és que estan totalment influenciats per un discurs que forma part de la "cultura dominant" i que es transmet a partir dels mitjans de comunicació i les declaracions d'alguns polítics. En un estudi que està fent el Professor Garcia Castaño (Universitat de Granada) (2) demostra la gran desproporció que hi ha entre la quantitat d'informació i estudis sobre la immigració actual, tant als mitjans de comunicació com a Universitats i entitats diverses, i el nombre real de persones immigrades (el més baix de tota la C.E.E.).

Sobredimensionar el fenomen dels immigrants del Tercer Món i promocionar la idea de competència laboral, és una manera de fomentar la creació d'un "cap de turc" davant l'angoixa creada per l'augment de l'atur i la inestabilitat laboral, i per tant, d'estimular la xenofòbia.

Conseqüentment amb aquesta idea d'amença que tenen la majoria de nois i noies, una gran quantitat estan a favor de posar límits a la seva entrada al país, el que també està d'acord amb el discurs oficial.

Es important tenir en compte que un 70 % d'aquests nois i noies tenen un pare o mare, o els dos, nascuts fora de Catalunya i que, per tant, ells/es mateixes són fruit de la immigració.

Si tenim en compte aquest factor, veiem que el percentatge de nois/es que s'oposen a l'entrada de nous immigrants és significativament més gran en aquells/es que tenen els pares nascuts a Catalunya. Això fa pensar que l'experiència familiar juga un paper important que pot contrarestar la propaganda externa i afavorir una actitud més solidària front a la

immigració.

El grau de rebuig vers els immigrants varia també en relació a la classe social que pertanyen els nois i noies, essent els fills/es d'empresaris i professionals els que estan més preocupats perquè els immigrants ens treuen el treball, en un nombre superior al nombre de fill/es d'aturats. El grup més favorable a l'entrada d'immigrants i menys preocupats és el dels fills/es d'obriers no qualificats.

Tenint en compte que aquests nois i noies consideren immigrants només a les persones que provenen del Tercer Món, és molt clar que la possible competència laboral que aquests podrien suposar, no es donaria amb les famílies dels empresaris i professionals, sinó, en tot cas, amb els aturats o obrers menys qualificats.

Aquests resultats corroboren la hipòtesi que el prejudici augmenta "no tant a partir del contacte real i el coneixement del grup, sinó del contacte amb l'actitud dominant vers el grup en qüestió".

Podem, doncs, concloure que l'actitud de rebuig vers els immigrants és una qüestió derivada del discurs oficial i que per això aquells nois i noies que pertanyen als sectors més propers a la cultura dominant (classe alta, origen català) són els que estan més influenciats mentre que els sectors més allunyats (classe baixa, origen no-català) participen menys del discurs dominant i tenen més defenses front a ell, tot i que, objectivament, el perill que poden significar els immigrants és més real en aquests sectors que estan més avall dins de l'escala social.

Un altre aspecte a tenir en compte és que, si bé una gran quantitat d'aquests nois i noies estan a favor de posar límits a l'entrada d'immigrants, són molt pocs els que estan a favor d'expulsar els que ja hi han aquí, i en canvi són molts els que pensen que s'els hauria d'ajudar més.

Podem interpretar que el grau de tolerància i/o solidaritat és més gran vers aquells immigrants que ja estan aquí, i que la quasi totalitat de joves estan en contra de mesures repressives o policials, el que implica un cert grau de resistència a la política immigratòria oficial.

Però, si analitzem més a fons, veurem que aquest doble discurs forma part també del discurs oficial: per un cantó una Llei d'estrangeria sumament dura i restrictiva i per l'altre una gran "preocupació" pels que estan aquí: publicacions, subvencions, conferències, estudis, festes, etc., promocionades per la mateixa Administració.

DIVERSITAT CULTURAL I MINORIES: ELS GITANOS

En general, sembla que aquests nois i noies no tenen una idea clara del que s'entén per "minoria ètnica o cultural", ni tampoc tenen la percepció que viuen en una societat pluricultural. El fet que existeix en el nostre país col·lectius de persones que tenen un origen, història, llengua i cultura diferents a la majoritària, és quelcom que els/les alumnes ignoren. La percepció és que hi han persones o grups de persones que són pobres, estan marginades, que parlen diferent o fan coses fora de la norma, però no són visualitzades com a col·lectius amb una cultura pròpia i respectable.

Això és particularment clar amb el col·lectiu gitano que, de fet, és la minoria ètnica més important que conviu amb nosaltres. El desconeixement de la seva història i cultura és total i l'actitud vers ells és particularment hostil.

Una quarta part dels nois i noies no estarien disposats a fer absolutament res amb persones d'aquest col·lectiu: ni jugar, ni anar a la mateixa escola, ni viure al mateix barri ni acceptar que un germà o germana es casés amb un gitano o gitana.

Dos de cada 5 nois/es no estaria disposat ni a viure al mateix barri ni a casar-se amb persones gitanes. Aquesta xifra pot arribar al 60 % en alguns cassos, sobre tot en els nois de més edat.

Existeix, doncs, una actitud de segregació molt forta vers el poble gitano.

Aquesta actitud de rebuig no té, en els/les alumnes de primària, una relació constant amb el nivell socio-econòmic, mentre que a secundària les diferències estan més relacionades amb l'estatus, essent els nois i noies de classe mitja (fills/es d'obrers qualificats i funcionaris) els que mostren un rebuig més alt, mentre que els percentatges més baixos es troben entre els fills/es d'obrers no qualificats i aturats.

No hi han, tampoc, diferències significatives segons l'origen cultural dels/les alumnes, però el lloc de residència sí sembla tenir una influència en les actituds. Els nois/es que viuen a l'Hospitalet mostren menys rebuig i una predisposició més positiva a conviure amb persones gitanes; els/les que viuen a Barcelona mostren menys tolerància, i els nois i noies que viuen a Vic són els que mostren el grau més elevat d'intolerància i/o racisme: quatre de cada cinc no aniria a viure a un barri amb gitans.

A partir d'aquestes manifestacions podem parlar que existeix una actitud de rebuig i/o racista vinculada, no tant a un perill real ni a una sensació d'amenaça, sinó a una desvalorització d'un col·lectiu, en funció de la seva cultura diferent i de la seva posició inferior en l'escala social.

Si analitzen les diferents respostes, podem afirmar que el rebuig no està, tampoc, en funció d'un contacte real ni d'una competència pels recursos, treball o vivenda, ans el contrari: el rebuig creix en aquells nois i noies que, pel seu status social o pel lloc en que viuen, no tenen cap (o quasi cap) contacte amb persones gitanes. El rebuig, doncs, prové molt més dels estereotips socials que de les experiències personals dels nois i noies.

Per entendre aquest rebuig tant global hem d'analitzar varis factors:

- Una realitat de marginació social i desestructuració que pateixen alguns sectors de gitanos i que ha convertit alguns barris de les grans ciutats en veritablement perillosos i això justifica el rebuig de conviure entre ells, al mateix temps que estigmatitza a tot un poble.

- Una propaganda, des dels mitjans de comunicació, fins a declaracions polítiques (3), que reiteradament sobredimensiona tots els aspectes negatius que afecten a alguns sectors de gitanos: mendicitat, droga, delinqüència, etc., sense explicar-ne mai les causes.

- Una manca total d'informació a les escoles sobre l'origen, cultura, valors, etc. del poble gitano: els nostres currículums escolars es caracteritzen per silenciar la presència d'aquest grup i quan apareix és sempre en termes negatius (4).

Aquests tres factors explicarien el perquè aquests nois i noies han elaborat un rebuig tant elevat vers aquest poble, però no expliquen les causes per les que els gitanos estan en la situació que estan, ni perquè la nostre societat ha elaborat un discurs tant negatiu vers ells. Dues cause semblen fonamentals:

- Una de tipus cultural. El poble gitano, des de que es va instal·lat al nostre país, s'ha caracteritzat per una gran resistència a l'assimilació, tractant de viure segons les seves pròpies lleis, valors, estructures familiars i tipus de producció econòmica. Això ha xocat amb les concepcions mono-culturals i enlloc de visualitzar-los com a diferents, han estat estigmatitzats com a "deficients" (deficient cultura, deficient educació, etc.)... "I d'aquesta manera, la diferència convertida

en desviació inevitable i permanent, justifica l'exploració, l'opressió, la discriminació i l'exclusió."(5)

- Una de tipus econòmic. L'ampliació de la societat industrial i les relacions capitalistes han anat escanyant, cada cop més, les possibilitats d'altres modes de producció i formes de viure: la regulació de tot tipus d'intercanvi comercial ha impossibilitat la venda ambulant lliure; la total privatització del sòl ha impossibilitat els acampaments lliures, la producció en sèrie de tot tipus de productes ha impossibilitat competir amb productes artesanals, etc.

Tots aquests factors han abocat a la concentració forçosa de molts gitanos en barris marginals, el que acaba de dificultar més les seves estratègies econòmiques (recuperació de deixalles, artesanía, etc.) alhora que desestructura la seva organització familiar (estructurada en torn als clans i no a la parella unifamiliar), separant famílies i enfrontant-les unes a les altres.

Arribat en aquest punt, els col·lectius re-ubicats, sense mitjans de subsistència, sense recursos i sense una oferta sèrie d'integració al món del treball regularitzat (més difícil ara en època d'atur) entren en una espiral de marginació i pobresa. Al mateix temps, entren en competència amb els sectors més marginals de la població no gitana, tant pel que fa a la vivenda, treball i recursos socials. Això provoca enfrontaments i violència racista, el que augmenta la mala imatge dels gitanos.

En aquest cas ja no es tracte de discriminar per explotar, sinó per excloure, segregar o expulsar.... En aquests moments "resulta més rendible importar un pobre estranger, a qui s'el pot expulsar amb facilitat, si és el cas, que no pas ocupar un gitano. Si s'ocupa a un marginat nacional no es pot evitar que adquireixi drets duraders, no es pot ignorar la seva família ni els seus fills. La seva inclusió parcial és més perillosa per al sistema, perquè és més irreversible que la de l'estranger" (6)

MINORIES ETNIQUES/CULTURALS ESTRANGERES

Les manifestacions dels nois i noies vers les minories estrangeres segueix, en tots els ítems, una disminució del rebuig que va d'una actitud més hostil vers els àrabs, menys vers els negres i menys encara vers els llatino-americans. El grau de rebuig, a igual que passa vers els gitanos, augmenta en les qüestions de convivència més íntima (casar-se), seguit de la convivència espacial (viure al mateix barri), i disminueix en les qüestions menys personals: tenir amics/gues, jugar al mateix equip o anar a la mateixa escola).

Malgrat les xifres són menys elevades que en el cas dels gitanos, la segregació és important en el cas dels àrabs: gairebé dos de cada cinc nois/es manifesta un rebuig total a la convivència, i fins i tot el grau de menys rebuig (vers els llatinoamericans) no baixa d'un 17 %.

Les diferents actituds vers els diferents col·lectius no es correlaciona amb el nombre, ja que la quantitat de llatinoamericans més gran (29 %) que la dels africans (22 %, especialment del Magreb), el que desmenteix les tesis que pregonen que el racisme augmenta proporcionalment al nombre d'immigrants.

Per explicar aquestes diferències hem de pensar, doncs, en altres factors. El primer és la qüestió econòmica: una gran majoria de llatinoamericans que viuen al nostre país són immigrants polítics més que econòmics, i el seu nivell de vida i qualificació professional és molt més elevat que el de la majoria d'immigrants africans (àrabs i negres). En aquest cas és més un fenomen de classisme que de racisme.

L'altre qüestió és cultural: la distància cultural (llengua, religió, família) entre la nostre societat i els llatinoamericans és molt més petita que en el cas dels africans, tant magribins com centre-africans. Així podem parlar d'intolerància vers la diferència cultural, com a segona causa del rebuig.

El rebuig vers el col·lectiu àrab és molt més gran que vers els col·lectiu negre. Tenint en compte que la situació dels dos col·lectius és molt similar (immigrants del Tercer Món, condicions precàries, diferent llengua, diferent religió, diferent color de la pell, etc.) és difícil explicar el diferent rebuig només per la diferència cultural o el classisme.

Això fa pensar que hi han altres factors que intervenen. Per una banda, podem relacionar aquest rebuig en factors històrics i culturals: és molt vell l'antagonisme entre "moros i

crisians"que estan presents en un seguit de cançons, jocs i festes tradicionals. I, més enllà de les qüestions més populars, els llibres d'història continuen presentant a aquest col·lectiu com a "invasor" de la Península Ibèrica i la seva "expulsió" de les nostres terres com una gran "conquesta històrica".

D'altra banda, les qüestions macro-polítiques tenen també una repercussió important en la creació d'estereotips: els conflictes en el Pròxim Orient (Guerra del Golf, la qüestió palestina, la situació d'Argèlia, etc.) han anat elaborant un discurs en el que el fonamentalisme radical i el terrorisme estan directament associats a la població àrab. En aquest moments, la comunitat musulmana és una força important d'oposició a la cultura occidental i als interessos econòmics de les grans potències (Europa, EEUU) molt més gran que la comunitat negre-africana. Això està provocant una campanya, més o menys subtil, de desprestigi dels col·lectius àrabs, el que sembla tenir un reflex directe en les actituds dels/les nostres alumnes.

Si analitzem les diferents actituds dels nois i noies segons la classe social, trobem que els sectors més propers a la cultura oficial (classe alta i mitja) mostren més tolerància vers els negres i els llatinoamericans, mentre els fills/es d'obrers no qualificats (més tolerants amb els gitanos) mostren un rebuig, comparativament més alt, vers aquests col·lectius.

Un altre aspecte que crida l'atenció és que el rebuig a compartir escola, amb tots els col·lectius, es concentra en els fills/es d'aturats i, contràriament a les altres situacions, els més disposats a compartir escola amb col·lectius minoritaris són els nois i noies de classe més alta.

Tenint en compte que el que crea problemes a les escoles no és el que hi hagin nens o nenes de minories, sinó el fet que concentrin un nombre gran de marginació i conflictitat, podem pensar que la imatge que tenen els nois/es de classe més benestant vers les escoles que tenen alumnat de minories és molt més positiva (ja que aquests pertanyen a famílies amb un cert nivell econòmic) que la imatge que en tenen els que viuen en barris on es concentren persones de col·lectius minoritaris amb pocs recursos i molts problemes.

IDEOLOGIA I VALORS

Malgrat la preocupació que mostren els nois i noies davant la immigració, a l'hora d'assenyalar les causes de l'atur o la delinqüència, només un percentatge molt petit culpa als immigrants. En aquest sentit mantenen un discurs contradictori: la visualització dels immigrants com una amenaça, per un cantó, i l'economia i el govern com a causes fonamentals de l'atur i la delinqüència, per l'altre.

Una majoria de nois i noies tenen un visió estàtica de les relacions econòmiques mundials i només una quarta part explica les desigualtats entre països rics i pobres a partir de relacions de dependència o explotació. Una vegada més, trobem la influència del discurs dominant d'apologia a l'actual "ordre mundial" i la manca d'anàlisi crítica dels problemes que genera. Tot això dona com a resultat la "culpabilització" als països pobres per la seva misèria: o bé per manca de "cultura" (desvaloritzant la capacitat dels pobles del Tercer Món per organitzar una economia eficaç), o bé per manca de recursos (repetint el tòpic fals sobre la pobresa de recursos naturals dels països del Sud).

Tenint en compte que els nois/es de secundària porten 10 anys escolaritzats i que aquests temes sí que formen part del currículum, podem pensar que l'escola no aporta suficients elements que ajudin als/les alumnes a analitzar la realitat d'una manera més objectiva i crítica.

La interiorització d'aquests conceptes té dues conseqüències: 1) si la pobresa i riquesa són fruit de la cultura o l'entorn físic dels països, no és possible cap acció social o política per a canviar les coses, i per tant, davant la pobresa i misèria (d'això sí que en tenen molta informació) no hi cap més que la caritat o la compassió; 2) si els països pobres ho són per "culpa" de la seva pròpia cultura, les persones que emigren a altres països per escapar de la misèria són visualitzats com a responsables de la mateixa i, per tant, el menyspreu o la xenofòbia queden justificats.

De fet, el darwinisme social, molt lligat a les concepcions jeràrquiques de les cultures, és un dels fils conductors dels currículums escolars. La ciència, la tècnica, el progrés i la riquesa són conceptes "sagrats" que mai es posen en qüestió i que, a més, es presenten directament associats a l'augment del benestar de la humanitat, protagonitzat per la cultura occidental. Les desigualtats, les contradiccions del liberalisme econòmic, els límits de la democràcia actual, els desastres ecològics causats per una determinada concepció del desenvolupament, la ciència i la tècnica al servei de la destrucció, les guerres imperialistes disfressades de defenses de la democràcia, etc., són elements que

podrien ajudar als/les nostres joves a entendre millor els problemes del món i els que pateixen en la seva pròpia vida.

Aquesta manca d'elements crítics ajuda a consolidar els valors establerts . Així una gran majoria d'aquests nois i noies accepten la competitivitat com a valor positiu i no visualitzen la discriminació de les dones.

Malgrat tot això, la majoria mostren un rebuig vers la societat en la que viuen, i un grau elevat d'insatisfacció i sensibilitat pels problemes socials: atur, droga, pobresa, racisme, ecologia, són els temes que mencionen per a justificar el rebuig a la societat. Aquest rebuig es mostra també vers les institucions socials i polítiques: democràcia, partits, i en menys grau, els sindicats.

La insatisfacció personal, junt amb aquesta desconfiança amb les institucions que, tradicionalment, havien estat elements de canvi social, donen com a resultat una sensació d'impotència, que es mostra en que la gran majoria d'aquests nois i noies no pensen que tinguin capacitat per incidir o intervenir en els processos socials, i com a conseqüència, no estan actius en cap organització o moviment.

A l'analitzar el racisme, trobarem que una de les situacions que amplia les possibilitats de la seva aparició, és justament la pèrdua de punts de referència que articulin el malestar social. Les respostes dels/les nostres alumnes mostren la manca d'aquests punts de referència, el que provoca aquesta sensació "d'impossibilitat de canvi". Aquesta impotència, en l'edat més idealista i activa aboca a la frustració que pot, fàcilment, convertir-se en agressivitat i/o violència i ampliar les actituds racistes que, com hem vist, estan ja força instal·lades.

ORIGEN FAMILIAR I CULTURAL

Només tres de cada deu dels nois i noies enquestades (30%) tenen el pare i mare nascuts a Catalunya, el 35 % són fills/es d'immigrants de la resta de l'Estat, 27.5 % són fills/es de matrimonis mixtes i un 25 % són fills/es d'estrangers.

Un 70 % d'aquesta població juvenil té els seus orígens familiars fora de Catalunya. Aquesta realitat pluricultural, però no és igualitària, sinó que està estratificada social i econòmicament.

Així, un 70 % dels nois/es que pertanyen al nivell socio-professional més elevat tenen els pares catalans, mentre que un 67.5% dels pares/mares obrers no qualificats són nascuts fora de Catalunya. La classe intermitja, funcionaris i obrers qualificats provenen tant de pares/mares nascuts a Catalunya com de fora.

L'organització familiar, en concret l'activitat de les mares, està també marcada per l'origen cultural, així un 21 % de les mares nascuda a Catalunya són mestresses de casa, mentre més del doble (el 46 %) de mares d'origen immigrant no treballen fora de casa.

Tot això té també una repercussió en els nois i noies respecte a la seva orientació professional i/o èxit escolar. Mentre a EGB hi ha percentatge similar de fills/es de catalans i d'immigrants, a secundària hi ha diferències significatives: els nois i noies que estudien Formació professional (amb molt poques expectatives d'entrar a la Universitat) són, en un 70 %, fills/es d'immigrants de l'Estat, mentre que a BUP el 60 % són fills/es de catalans. El que fa pensar que l'estratificació perdura i es reproduïx en les segones generacions, tenint més expectatives socials i econòmiques els que són fills/es de catalans, mentre que la gran majoria de fills/es d'immigrants seran els futurs obrers/es poc qualificats.

En aquest sentit, si bé no hi han símptomes visibles de discriminació escolar vers l'origen cultural dels/les alumnes, sobre tot si aquests provenen de la resta de l'Estat, en realitat, dins de la mateixa escola es consoliden les desigualtats, el que fa pensar que la nostra escola no aconsegueix compensar aquestes desigualtats, sinó que les consolida.

IDENTITAT CULTURAL

L'adscripció cultural dels nois i noies està molt més relacionada amb el lloc de naixement dels pares i mares que amb el dels propis nois i noies. Així, mentre la quasi totalitat han nascut a Catalunya, només un 37.7 % es consideren "catalans", un nombre similar (35.7 %) es consideren alhora catalans i espanyols, i un 20 % es consideren espanyols. Un nombre molt petit, menys d'un 1 % es considera gitano, marroquí o gallec i andalús.

La doble identitat espanyola-catalana pot tenir dues interpretacions: recollir l'aspecte legal de la nacionalitat, en tant la catalana no és reconeguda com a tal; en aquest sentit la doble adscripció correspondria a la cultura pròpia del país, catalana, i a la nacionalitat legal, espanyola. Una altra interpretació és que aquests nois/es tracten de recollir el doble origen, familiar i individual, ja que els seus pares/mares són espanyols (o no catalans) i, al mateix temps ells/es han nascut aquí.

La identitat espanyola pot tenir també diferents interpretacions: 1) un rebuig a la integració a la cultura catalana; 2) una adscripció a l'origen familiar més que al propi; 3) un punt de referència més legal que cultural; 4) un intent de trobar un marc més ampli que inclogui la cultura pròpia i la familiar.

En tot cas, hi ha una clara coincidència entre l'origen familiar i la identitat pròpia: el 64 % dels fills/es de pares nascuts a Catalunya es consideren catalans/es, mentre només un 19 % dels fills/es d'immigrants s'hi consideren. I viceversa, només un 6 % de fills/es de catalans es consideren espanyols, mentre un 74 % dels que tenen pares nascuts fora de Catalunya es consideren espanyols o catalans-espanyols.

Els fills/es de pares mixtes es consideren, en un percentatge més elevat, catalans (35 %), seguit d'un 38 % que es considera català-espanyol i en menys nombres, un 19 % que es consideren espanyols/es.

La identitat gitana o marroquí, es dona indistintament en fills/es de pares nascuts a Catalunya o fora d'ella.

Les diferències en l'adscripció cultural varien en funció de la classe social i el sexe, però no amb l'edat.

Hi han més noies que es consideren catalanes (un 41 % de noies, vers un 35 % de nois) i menys que es consideren espanyoles (un 16.7 % de noies front un 23.6 % de nois)

Podem pensar que les noies prenen com a punt de referència la cultura més que la nacionalitat, i se senten més identificades amb el lloc on han nascut i viuen, que és Catalunya.

El nivell social i/o econòmic té també alguna incidència: un 70 % dels fills/es d'empresaris tenen pares catalans, però només un 46 % s'hi consideren, mentre que els fills/es d'obriers catalans (un 28.7 %) es consideren tots/es catalans.

Això implica que els status familiars més elevats fomenten una adscripció més legal que lligat a la cultura pròpia, el que sembla molt contradictori amb el discurs oficial a Catalunya,

on la classe hegemònica fomenta un nacionalisme català que, de fet, no practica dins del propi nucli familiar.

LA LLENGUA

La regularització de la llengua caalana com a vehicle de comunicació regular no és pas una realitat: només un 31 % dels nois i noies diuen que utilitzen normalment el català, front un 58 % que ho fan en castellà i un 10 % que utilitzen les dues llengües.

Aquestes xifren augmenten en relació a l'origen de les famílies: els fills/es d'immigrants només un 4% parlen normalment el català, mentre un 86 % ho fan en castellà. Els fills/es de pares mixtes utilitzen més el castellà (un 60 %) que el català (un 26 %) i un 13 % ho fa en les dues llengües.

Però, tampoc tos els fills/es de catalans diuen que utilitzen normalment el català, sinó que sols un 68 %, mentre un 24 % ha fan en castellà.

Proporcionalment utilitzen en català les noies més que els nois, i els més petits (de Primària) més que els/les més grans (de Secundària), però amb molt poca diferència.

Els nois/es de classe més alta utilitzen menys el català: un 21 % de fills/es de pares empresaris-professionals catalans no el parla normalment, en comparació a un 11 % de fills/es de funcionaris catalans que no el parla i un 14 % de fills/es d'obrers catalans.

Resumint, podem afirmar que la majoria de nois i noies fills d'immigrants de l'Estat no se "senten" catalans ni parlen el català. I, dins dels fills/es de catalans, els que menys s'identifiquen amb Catalunya són els que tenen una condició socio-econòmica més elevada.

PERTINENÇA CULTURAL/NACIONAL

La gran majoria de nois i té una concepció àmplia de pertinença a la identitat catalana i només un 17 % considera que són catalans "solament els fills i nets de catalans".

Aquesta xifra és lleugerament superior en els fills/es de catalans (17.8 %) i en els fills/es d'immigrants de l'Estat (19.1 %) mentre que és més baixa en els fills/es de pares mixtes (13.5 %). Això fa pensar que la concepció tancada i lligada a qüestions de sang té dues variants: un sector de joves (fills/es de catalans) defensen una idea excloent del nacionalisme català i això provoca que un altre sector, d'origen immigrant, accepti aquesta concepció i se senti exclòs de la nacionalitat catalana.

Aquesta concepció excloent de la catalanitat és lleugerament superior en els nois (18.6 %) que en les noies (15 %), en els més grans (19 %) respecte als més petits (16 %).

Un nombre similar de nois i noies (18 %) opinen que la llengua catalana hauria de ser "l'única llengua". Aquest percentatge augmenta en els fills/es de catalans (34.4 %) i és molt baixa en els fills/es d'immigrants de l'estat.

Una quarta part dels fills/es de catalans defensen també que "els millors llocs de treball haurien de ser per les persones que han nascut a Catalunya". Aquesta xifra és una mica més baixa en els fills/es d'immigrants de l'Estat que, malgrat haver nascut també a Catalunya tenen una actitud més solidària amb els nous vinguts.

Aquesta defensa dels llocs de treball pels autòctons disminueix en els fills/es d'empresaris i professionals (17 %) i augmenta en els fills/es d'aturats (27.5 %), el que mostra que, més enllà de la solidaritat, les necessitats econòmiques tenen un pes important en les opinions d'aquests joves.

DIFERENCIES SEGONS EL SEXE

Comparant les respostes del nois i les noies, podem observar que en totes les preguntes hi ha una diferència, que si bé no és sempre molt important, es manté en tots els aspectes. Aquesta diferència es dona sempre en el mateix sentit: les noies tenen opinions i actituds vers la immigració, les minories ètniques i la identitat cultural, més obertes i tolerants que els seus companys masculins.

Donat que aquests nois i noies han rebut les mateixes influències, tant socials com escolar, les diferències només poden atribuir-se a la diferent educació que han rebut pel fet de pertànyer a un o altre sexe i als diferents rols i valors que això implica. A partir d'això, aventuro algunes hipòtesis que poden explicar aquestes diferències:

1) la qüestió del gènere, entès com el rol diferenciat que la societat adjudica als diferents sexes, dona com a resultat una autoritat al sexe masculí que fomenta actituds més intransigents, mentre que les noies encara s'han d'esforçar més per a poder fer valer les seves opinions i per a ser valorades intel·lectualment i professionalment, el que fomenta una capacitat de diàleg i tolerància major en elles que en ells.

2) els diferents valors i activitats que, encara avui, es fomenten més en les noies que en els nois: l'actitud conciliadora vers els conflictes enlloc de l'agressivitat i la imposició per la força; la comprensió i cura dels demés; la sensibilitat vers els problemes i necessitats dels que tenen a prop, etc.. Aquests valors fomenten, també, actituds més solidàries i tolerants.

3) Les noies joves, en general, combinen les exigències familiars típiques del seu rol: ajudar a casa, cuidar germans petits, etc., amb altres activitats, abans considerades pròpies de nois: estudiar, treballar, sortir de nits, fer esports, viatjar, etc. Aquesta diversitat de rols i d'activitats les prepara millor per acceptar altres tipus de diversitats.

4) El fet de pertànyer a un sector social discriminat, les apropa més als altres col·lectius que, per raons diferents, estan també discriminats, el que fomenta la solidaritat vers les minories.

Tradicionalment, les dones havien format part del sector més conservador de la societat i això s'atribuïa a tres factors: estar més a prop de les directrius de l'Església, defensar els interessos del nucli familiar més que els aspectes d'àmbit social, ser dipositaries de la "cultura tradicional" i estar més allunyades del món del treball. Segons aquestes teories, les noies haurien de ser més defensives front als immigrants i als col·lectius minoritaris, en tant poden posar en qüestió la cultura tradicional i els interessos familiars.

Però, en els últims temps, a partir de tota la lluita de les dones per accedir a una igualtat de drets en tots els camps, el seu paper dins la societat ha canviat de signe i, en la majoria d'àmbits, les dones tenen una major implicació en els temes socials i una actitud més activa i combativa. La seva presència en els diferents moviments socials i ciutadans, així com la seva presència a l'esfera política i professional ha augmentat considerablement, el que ajuda a donar una imatge diferent del "paper de la dona" a les noves generacions.

DIFERENCIES SEGONS EL NIVELL ESCOLAR

Una altre de les diferències importants que trobem en les respostes dels nois i noies és la que hi entre els/les alumnes de Primària (6è. i 7è. d'E.G.B.) i els de Secundària (1er. i 2on. d'FP, BUP i ESO).

Els nois i noies de primària tenen una actitud significativament més oberta en totes les preguntes: els hi preocupa menys l'augment de la immigració, només una quarta part pensa que els immigrants ens treuen el lloc de treball i que s'hauria de limitar la seva entrada (front a una meitat dels nois i noies de secundària), una quantitat ínfima creu que s'haurien d'expulsar i un nombre força més elevat que a Secundària, pensa que s'els hauria d'ajudar més.

Respecte a les minories ètniques les diferències es mantenen en la mateixa direcció. Destaca la dimensió i la regularitat d'aquestes diferències, ja que es donen respecte a TOTS els col·lectius i en TOTES les situacions.

En algunes preguntes la diferència arriba al 50 %, per exemple, el doble de nois/es de secundària no es casaria amb una persona gitana, ni aniria a viure a un barri amb persones àrabs, i creu que els immigrants ens prenen el lloc de treball. En altres preguntes, les diferències no són tan grans, però en tot cas, es mantenen.

Podem pensar que a més edat més percepció tenen de la realitat social i, per tant, veuen més clars "els perills" de la immigració i de les minories. Però aquesta hipòtesi crec que no és molt sostenible: primer perquè la diferència entre uns i altres és només d'un o dos anys i és un temps molt reduït com per a canviar tant les seves percepcions, i segon, perquè el grau de des-informació és el mateix en els de Primària que en els de Secundària.

Jo m'inclino per un altre tipus d'interpretació: si tal com hem vist, la xenofòbia i el rebuig vers les minories s'elabora, no tant a partir del contacte i l'experiència, sinó com a resultat de la influència del "discurs dominant" i dels mitjans de comunicació, es pot pensar que a més edat sí reben més influència. Malgrat tot, això no ens explica, per si sol, totes les diferències.

El factor més determinant, doncs, només pot ser l'EDUCACIO, i el tipus d'escola. En aquest sentit és molt important analitzar les diferències entre les diferents etapes: Primària i Secundària.

Una de les diferències més importants entre les escoles d'EGB i els Instituts és la importància que es dona als diferents aspectes dins de l'escolarització.

A Primària, els aspectes pedagògics, de formació integral, d'actituds i valors, de relació personal són prioritaris respecte als pròpiament acadèmics o de continguts específics. Això es reflecteix en:

- . la metodologia: més activa i participativa;
- . les activitats: festes, excursions, treballs col·lectius, etc.;
- . els continguts: més globalitzats, menys tècnics, més propers a la realitat concreta, més flexibles (el que permet incloure tot tipus de temes);
- . el currículum: menys assignatures i, per tant, un coneixement més globalitzat, més matèries no-acadèmiques: música, plàstica, expressió corporal, teatre, tallers manuals, etc.
- . la relació mestres-alumnes-pares/mares, molt més propera i personalitzada, amb quantitat de mestres per curs, més tutorització, més relació amb els pares/mares, etc.
- . l'organització escolar: menys jerarquitzada, amb menys categories entre el professorat, menys quantitat d'alumnes i mestres, el que possibilita un coneixement més personal i un treball en equip;
- . l'avaluació: tenint en compte tots els aspectes: conducta, relació amb els companys/es, esforç personal, i no solament els continguts.

A Secundària, de cop, s'inverteixen tots els termes i l'escola deixa de ser bàsicament "formadora" per a convertir-se en "transmissora de coneixements i seleccionadora", i per tant, els aspectes relacionats amb els continguts són considerats primordials i en els que s'hi dediquen els màxims esforços.

. Els Instituts, en general, són més grans, el que implica una quantitat de professorat i alumnat que dificulta el coneixement i la relació amb tothom.

. Els/les alumnes tenen una major quantitat d'assignatures i de professors/es, amb una gran desconexió entre uns i altres, tant en l'aspecte acadèmic com en el metodològic.

. Els continguts són cada cop més específics i més especialitzats, orientats als exàmens (sobretot a BUP amb la Selectivitat) i, per tant, introduir nous temes és menys freqüent.

. La tutoria es centra més en els problemes acadèmics i disciplinaris que en els personals o de relació.

. Els aspectes metodològics ocupen un lloc menys rellevant, essent les classes magistrals i els llibres de text oficials els mètodes més utilitzats, pel que queda poc espai per la participació dels/les alumnes, la reflexió, l'anàlisi crític i la discussió de temes actuals.

. Finalment, la formació del professorat de Secundària és més especialitzada que pedagògica, el que determina, també, una visió més centrada en els coneixements específics que en la "formació global".

Aquest abandó de la funció "formadora" per part de l'escola secundària, junt amb la transmissió d'uns continguts allunyats de les problemàtiques actuals i amb un rerafons clarament etnocèntric, deixa als nois i noies amb molt pocs elements d'anàlisi i crítica vers les propagandes oficials o els mitjans de comunicació.

Una altre de les causes que poden haver reforçat les diferències entre els/les alumnes de Primària i Secundària és el fet que algunes escoles d'EGB, (una quarta part d'elles) havien ja tractat el tema de la interculturalitat abans d'apuntar-se al Saló.

El fet de que en algunes escoles tenien nens i nenes de minories havia fet que l'escola es plantegés el tema i l'introduís en algunes de les activitats: festes, continguts, material, etc.

Podem concloure, doncs, que les característiques de l'escola Primària ajuden a formar els nois i noies en uns valors més solidaris i tolerants, que el tipus d'organització escolar permet ser més sensible als problemes que ens rodejen (en aquest cas el racisme) i que el tractament d'aquests problemes a l'escola ajuda a canviar els estereotips negatius i les actituds intolerants i/o racistes.

NOTES

IV. AVALUACIO DEL SALO
"VIU LA RIQUESA DE LA
DIVERSITAT"

1. PRESENTACIO DEL SALO

El Saló "VIU LA RIQUESA DE LA DIVERSITAT", que es va celebrar a Barcelona (Estació del Nord) del 21 al 25 de març de 1994, va ser una experiència pedagògica destinada a nois i noies de 12 a 16 anys, amb l'objectiu d'apropar als/les alumnes a la diversitat cultural existent a Catalunya i ajudar-los a viure-la com quelcom positiu i enriquidor.

L'experiència va consistir en tres etapes: una primera d'introducció del tema a l'aula, per part del professorat que es va inscriure. Una segona, la visita al Saló del grup classe, des de les 9 a les 2 del migdia. Durant aquesta visita els nois i noies, dividits en grups, van estar amb els diferents col·lectius que hi participaven, fent diverses activitats. La tercera etapa consistia en treballar a l'aula el material didàctic, elaborat per la mateixa comissió organitzadora, sobre les diferents cultures: història, característiques, etc.

L'objectiu era que no es quedés només en una visita al Saló, sinó que es treballés el tema a l'aula, tant abans com després de la visita.

Aquest objectiu no va ser totalment assolit, ja que, per problemes de temps i de programació a l'escola, molts professors/es no van poder treballar tot el material que es va proporcionar, sobre tot el de després del Saló.

La inscripció al Saló i a l'experiència era totalment lliure i voluntària, però, com que les places eren limitades, moltes persones van quedar sense poder assistir-hi. En concret van ser trenta-dues escola, vora d'un centenar de professors/es i quasi 1800 alumnes els que es van apuntar. Quan encara no s'havia fet una propaganda àmplia ja estava ple el cupo de 1500 alumnes que s'havia marcat, i, finalment, es van admetre fins a 1800 alumnes, quedant moltes peticions sense poder atendre.

Amb tot el material i les instruccions que es van fer periodicament amb el professorat que hi participava, es van donar les enquestes que han servit, d'una banda per elaborar una part d'aquesta treball, i d'una altre, per fer una avaluació de tota l'experiència.

**VIU
LA
RIQUESA
DE
LA
DIVERSITAT**

Saló d'Educació Intercultural

Del 21 al 25 de març 1994

Lloc: Pavelló d'ITÀLIA
(Esplanada de la Font Màgica de
Montjuïc)

VIU LA RIQUESA DE LA DIVERSITAT

és una activitat dirigida als alumnes que tenen entre 12 i 16 anys, organitzada conjuntament per:

Associació d'ensenyants amb gitanos de Catalunya
Associació d'immigrants filipins a Barcelona
Associació Jameiat Essalam d'Osona per la Pau
Associació jueva de Catalunya
Associació pel diàleg de les cultures-Sodepau
Associació de suport a les organitzacions populars xilenes
Centre d'harmonització i dinamització intercultural de Catalunya
Federació d'Associacions gitanes de Catalunya
Rubí Multicultural
Retruco-Solidaritat amb Argentina
SOS Racisme de Catalunya.

Hem comptat amb la col.laboració de

+ l'Asociación Pro-Derechos Humanos i especialment amb l'assessorament de Paco Cascón.

+ l'ICE de la U.A.B., que ens ha proporcionat com a material de treball l'unitat didàctica realitzada per Carles Serra, Genisa Prats i Rosa M Cañadell, i ha contribuït en tasques d'assessorament i d'autoavaluació.

+ El Departament de Pedagogia Aplicada de la U.A.B., que ha dissenyat i realitzat el joc informàtic titolat "En la diversitat dels éssers humans neix la seva riquesa"

+ ARQS, que ha fet possible un saló on l'arquitectura fos el més respectuosa possible amb les diferents cultures, utilitzant materials reutilitzables o reciclables.

Per qualsevol informació :

S.O.S. RACISME

SOS Racisme (Comissió Pedagògica)
c/ Escudillers Blancs 12, baixos telf 3010597
de 10 a 13 i de 17a 21 hores

1 ALGUNES REFLEXIONS SOBRE EL TREBALL INTERCULTURAL A L'ESCOLA

1.- Coincidim amb la Confederación de Movimientos de Renovación Pedagógica quan al seu document sobre "Valores e Interculturalidad" afirmava:

"La educación válida para todos los niños y niñas ha de ser intercultural, es decir, ha de educar al ciudadano en el conocimiento, comprensión y respeto de las diversas culturas en un plano de igualdad, configurando una realidad cultural dinámica, en continua transformación, donde la diversidad se entiende como un elemento enriquecedor para todos" (1993. Encuentro de Cuenca)(1).

2.- Amb l'activitat "Viu la riquesa de la diversitat", pretenem un apropament dels alumnes a la diversitat existent a Catalunya, que la visquin com quelcom enriquidor.

La importància d'aquest objectiu es veu ressaltada per la manca a l'escola secundària d'una base elemental de contacte amb altres cultures presents a Catalunya. La realitat que viuen els alumnes a l'escola és molt més monocultural que l'existent al conjunt de la societat catalana i, segons totes les previsions, molt més monocultural que la societat que els tocarà viure com a adults. Tampoc sembla que els contactes amb altres cultures es produeixin amb facilitat fora de l'escola. Segons l'enquesta realitzada per el Centro de Investigación sobre la Realidad Social (2) només el 35 % dels enquestats havien tingut a la seva vida una conversa de llarga durada amb el més de mig milió de gitanos que viuen tota la vida amb nosaltres. Percentatge que baixava al 30 % amb els nascuts a Amèrica Llatina, al 19 % amb els d'origen Nord-africà i al 16 % amb els nascuts a l'Àfrica subsahariana. El pes de les hores passades a l'escola en el cercle de relacions dels alumnes ens fan sospitar que aquesta enquesta encara donaria percentatges més baixos feta a alumnes de secundària.

3.- Malgrat el gran desconeixement que la majoria dels alumnes tenen sobre les cultures minoritàries avui presents a Catalunya no per això hem de considerar que estem treballant en un camp on no hi ha preconceptes i imatges creades.

Com demostren les enquestes d'opinió(3), molts dels prejudicis i estereotips, que presents a la nostra societat, són causa i efecte de la discriminació que pateixen algunes d'aquestes minories ètniques, no són aliens al que pensen els alumnes i a les actituds que tenen envers d'elles. Hem de treballar, doncs, partint d'unes imatges prèvies, uns conceptes i unes actituds, per posar-les en qüestió i, mitjançant el conjunt de les activitats, que els alumnes reconstrueixin tant les idees com les actituds que tenen al respecte.

4.-El dossier de treball previ per fer a l'escola volia fer reflexionar als alumnes i fer aflorar els preconceptes. El nostre objectiu ara és que els alumnes posin en relació aquestes idees prèvies (estereotips) i actituds (prejudicis) amb nous coneixements i amb noves experiències afectives, provocant la reconstrucció del discurs i les actituds que tenen sobre aquest temes.

5.- Som conscients que amb un matí no es pot fer un treball amb profunditat. Per això els dies 21 a 25 de Març hem treballat especialment la motivació i el contacte més afectiu. Les característiques de l'activitat (un dia fora de la escola, un espai diferent, possibilitat de contactes en viu, de música directa, etc..) ho facilitaven. El nostre desig es proporcionar prous elements perquè el treball posterior a l'aula -que en definitiva és on es poden dur a terme els objectius pedagògics plantejats-, sigui enriquidor.

6.- Tanmateix i malgrat les limitacions de temps no hem oblidat els continguts més conceptuals. A qüestionar els estereotips va dirigida la informació que conté el joc informàtic i la informació que subministraran els diferents col·lectius en les activitats a realitzar. Continguts conceptuals que s'amplien amb les activitats proposades en aquest dossier. Es tracta de donar elements informatius que trenquin els estereotips, que situïn determinats trets de cada cultura al seu context, que situïn la diversitat existent al si de cada cultura, que trenquin la visió de les cultures com quelcom perfectament definit e inamovible i sense cap relació amb les altres. En definitiva que vegin cada cultura des dels seus propis paràmetres i vegin la seva pròpia cultura des d'altres paràmetres.

7.- Però, a l'hora d'apropar-se a les diferents cultures des de dins, és convenient tenir present la crítica que des d'una perspectiva intercultural s'ha fet a la insuficiència "d'un apropament partint dels continguts exclusivament conceptuals.

"En todo caso, se trataría de propuestas superadoras de las estrategias de contacto. Propuestas que, conciliando información y vivencia, generan implicación afectiva y apoyan el trabajo en actitudes y valores en aquella información.

En este sentido, el llamado "enfoque socioafectivo"(utilizado en el campo de la "educación para la paz") puede muy bien sugerir diversas actividades dirigidas a la promoción de esta emoción "empática".(4)

Val la pena explicitar aquest enfocament sòcio-afectiu que, en la mesura del possible, ha estat present a l'hora de planificar l'activitat tant pel que fa als conceptes i actituds a treballar com especialment pel que fa als procediments i activitats.

"L' enfocament sòcio -afectiu: aprendre en la pròpia pell.

Poc després de les primeres experiències dels països pioners en educació per a la pau i el desenvolupament (nòrdics i anglo-saxons), es comprovà l'aparició d'un nou tipus d'alumne modèlic: capaç d'aprendre i memoritzar qualsevol cosa, fins i tot allò que hom, li ensenyava sobre les dures condicions de vida a l'Àfrica; tanmateix, mancat d'una concepció global i solidària del món. Aviat es comprovà que saber molt sobre una regió de l'anomenat Tercer Món no pressuposava canviar mecànicament l'actitud personal envers els seus habitants. Per aconseguir això darrer cal que el procés d'aprenentatge parteixi d'una emoció empàtica: naixia així l'enfocament sòcio-afectiu -d'acord amb l'expressió de David Wolsk i Rachel Cohen-, que vol combinar la transmissió d'informació amb la vivència personal per aconseguir l'aparició d'una actitud afectiva.

Es tracta d'aprendre a partir d'una emoció empàtica tot cercant l'aparició de conductes prosocials, entenent per "prosocial" les conductes que fomenten la cooperació, el desig de compartir, simpatitzar, etc. L'empatia, el sentiment de correspondència i concordància amb l'altre pressuposa seguretat i confiança en un mateix, així com habilitat comunicativa -verbal i no verbal; per aconseguir-ho és necessari crear un clima en què cada persona, -com individu que forma part d'un grup-, visqui una situació empírica, la senti, l'analitzi, la descrigui i sigui capaç de comunicar la vivència que li ha causat."(5)

8.- Aquest efecte d'implicació afectiva dels alumnes l'hem encercat a través de diferents estratègies:

En primer lloc hem volgut plantejar les activitats com quelcom que té a veure amb la vida dels alumnes. Així hem donat molta importància al fet que les diferents cultures no són alienes a la nostra pròpia cultura. Hem remarcat el llenguatge, la història, els dinars, la música....elements que reforcessin la visió de com la nostra cultura ha estat influïda per altres cultures i com a la vegada, nosaltres, les hem influïdes.(Treball amb preconceptes, Joc informàtic, activitats posteriors dels àmbits, suggeriments per treballar a l'aula)

En el tractament d'alguns temes (immigració) hem fet especial menció a experiències del seu entorn familiar, cercant una identificació d'algunes de les experiències de la Immigració amb experiències a les quals se sentin vinculats emotivament. (Activitats posteriors a l'aula)

Temes com la discriminació els hem treballat a través de Jocs de simulació intentant al màxim que la reflexió es fes després d'haver sentit a la pròpia pell situacions de discriminació. (Joc de simulació fet al Saló, suggeriments als materials per a treballar després a l'aula)

L'element, al nostre entendre, més important per crear una relació d'empatia és el contacte humà, conèixer les diferents ètnies i cultures a través del contacte directe amb persones d'aquests col·lectius. Per això els espais de les cultures i les activitats que allí es realitzen juguen un paper fonamental dins de tota l'activitat. (activitats fetes al Saló)

Les activitats a fer posteriorment a l'escola pretenen que els alumnes comparteixen un projecte comú amb els nou-coneguts que han fet aquests dies: explicar la seva cultura a la resta de companys. (treballs per fer a l'aula suggerits en les carpetes que us entreguem al Saló. Hi ha també adreces per si els alumnes volen aprofundir el contacte amb els col·lectius que han conegut).

9.- Hem volgut també que la relació es fes per mitjà d'activitats lúdiques i molt atractives -com la música-, ja que, si sempre compartir és la millor forma de conèixer, és en el joc i amb les activitats lúdiques la millor manera d'aconseguir una apertura i un estat d'ànim que propiciï l'actitud de compartir. Tanmateix, una relació d'empatia que vulgui ser fonamentada no pot prescindir dels problemes que avui pateixen aquestes minories a la nostra societat i, més concretament, els problemes del racisme i la xenofòbia.

" El racisme tiene diversos rostros, es un fenómeno complejo en el que intervienen múltiples factores: económicos, políticos, históricos, culturales, sociales, psicológicos, etc. Por tanto, desde la acción educativa no será posible combatir eficazmente el racismo sin tener en cuenta todos estos factores. Quizás debido a esta múltiple y compleja interacción de factores, el racismo tiende a confundirse con el prejuicio y a ser descrito como un sistema ilógico de creencias, como una forma de intolerancia o simplemente como el producto de la ignorancia."(6).

Tanmateix, " la principal característica dels racismos no es la hostilidad hacia otros seres humanos o el carácter erroneo de ciertas afirmaciones, sino la defensa de un sistema según el cual ciertos individuos gozan de unas ventajas sociales que derivan directamente de su pertenencia a un grupo determinado. La defensa de este sistema pasa fundamentalmente por asegurar la continuidad de este tipo de relaciones privilegiadas. Por ello para la Educación Anti-Racista se hace totalmente necesario ampliar la definición de racismo más allá de la noción de prejuicio y de este modo incluir en la definición sentimientos y conductas, que si bien no en sus intenciones pero sí en sus consecuencias, estan apoyando el mantenimiento del estatus-quo racial-racista de nuestras sociedades"(7).

A introduir els problemes que avui troben unes relacions de respecte i igualtat entre les cultures van adreçats el Joc de simulació fet al Saló i el material de la darrera carpeta d'aquest dossier.

2. VALORACIO DEL SALO

A. VALORACIO DE LA VISITA AL SALO: ALUMNAT

1. Dades dels/les alumnes que varen contestar l'enquesta després de visitar el Saló.

- . Nombre total 383
- . Primària 49.1%
- . Secundària 50.9%
- . Noies 56.9%
- . Nois 43.1%
- . Col·lectiu en el que van fer les activitats:
  - . negre-africans 19.8%
  - . filipins 18.0%
  - . gitanos 17.5%
  - . llatinoamericans .. 15.9%
  - . jueus 15.1%
  - . magrebins 13.6%

2. Resultats de les enquestes:

- . Activitats que més t'han agradat:
  - . Taller de música i ball ... 23.5%
  - . Manualitats 18.3%
  - . Jocs de simulació 17.5%
  - . Explicació de la història i cultura del col·lectiu ..13.1%
  - . Menjar-beguda 11.0%
  - . Concert de música 5.7%
  - . Conèixer gent 5.2%
  - . Tot 2.9%
  - . Altres 2.3%

- . Coses noves que has après:
  - . Informació sobre altres cultures .. 74.4%
  - . A fer treballs manuals 21.1%
  - . Els problemes que pateixen les
minories i/o els immigrants 4.2%

. Creus que t'ha servit per alguns cosa?:

- . SI 62.9%
- . NO 37.1%

. Per què?:

- .NO: Ja no era racista 21.0%
- No especifica 16.1%

- .SI: Per a canviar les idees negatives
que tenia sobre algú col·lectiu .. 18.5%

Per conèixer millor cultures
diferents a la meva 14.1%

Per adonar-me dels problemes
que han patit per ser diferents 9.1%

Per veure que tots som persones
iguals 8.1%

Per veure que hi han moltes
maneres de fer i pensar 3.7%

Per conèixer que altres pobles
tenen valors més positius 2.9%

. T'agradaria tornar-hi?:

- . SI 92.2%
- . NO 7.8%

- . Per què?
  - . Per estar en altres col·lectius 33.2%
  - . Va ser molt divertit. M'ho vaig passar molt bé. M'ha agradat molt ... 41.0%
  - . Per conèixer gent nova 7.3%
  - . Va ser un dia inolvidable 2.9%

COMENTARI:

Van contestar l'enquesta un nombre similar de nois/es de Secundària i mica més de noies que de nois, el que podria fer pensar que elles van quedar més interessades o van assistir-hi en major nombre que els nois.

Segons el col·lectiu amb el que van treballar hi ha també petites diferències, entre un 20% dels que van estar amb els negre-africans i un 13.6% dels que van estar amb la cultura àrab. Tenint en compte que els nois i noies de cada escola es repartien per igual entre tots els col·lectius, podem pensar també que van quedar més interessats/des els que van visitar unes cultures i menys els que van estar amb unes altres.

Les activitats que varen fer els van interessar totes, essent la música, les manualitats i els de simulació les que més els van agradar. I amb menys quantitat l'explicació sobre la història i cultura, els menjar i el concert, el que mostra que les activitats en les que ells/es podien participar més activament són les que van tenir més èxit.

Entre el que van aprendre destaca, en una gran majoria, tot allò que fa referència a la història i cultura dels col·lectius, i en menys grau les manualitats, el que mostra que, malgrat no fos el que més els agradés, tenen consciència d'haver après coses que no sabien sobre les maneres de fer i pensar d'altres cultures.

En un percentatge molt baix mencionen els problemes dels diferents col·lectius, el que fa pensar que van posar molt poca atenció en aquest aspecte i també que les persones que realitzaven els tallers van explicar més

les peculiaritats de les cultures enlloc de ressaltar la seva problemàtica.

Una gran majoria creuen que els va servir la visita al Saló per a canviar idees i actituds. Dels que responen que no, una gran quantitat especifiquen que "no han sigut mai racistes". Entre les coses que mencionen destaca el reconeixement que els va ajudar a desfer els estereotips negatius vers algunes cultures, a comprendre que "tots som persones iguals" i a adonar-se de la diversitat cultural com a una realitat propera.

Finalment, una quasi totalitat li agradaria tornar-hi, tant per poder conèixer altres cultures com perquè s'ho va passar molt bé.

Podem resumir que la valoració que varen fer els/les alumnes és altament positiva i que es varen complir els objectius de les persones que van organitzar el Saló.

3. DIFERENCIES PER EDAT I/O NIVELL ESCOLAR

En general, les respostes dels nois i noies no varien segons l'edat. Només trobem diferències significatives en les dues últimes preguntes.

. Creus que t'ha servit per a canviar alguna cosa?

. de 12 a 14 anys .....NO.... 29.5 %
. de 15 a 18 anys .....NO ... 45.0%

. T'agradaria tornar-hi?

. de 12 a 14 anys .....NO.....1.6%
. de 15 a 18 anys .....NO 13.2%

COMENTARI:

Quasi la meitat dels nois/es més grans no consideren que els hi hagi servit per a canviar les seves idees, actituds, etc. Podem pensar que les seves idees prèvies ja eren favorables a les minories (tal com especifiquen alguns/es alumnes), però, donades les dades de l'enquesta anterior, en la que els nois/es de secundària eren molt més intolerants que els de primària, crec que aquesta no és la raó.

En tot cas respon més a l'actitud negativa vers les minories ètniques que ja tenien abans de visitar el saló i que, pel que diuen, no han canviat. També es pot interpretar com una actitud de "prepotència", pròpia d'aquesta edat, en la que no volen reconèixer que uns esdeveniments externs (i dins del marc escolar) els han fet "canviar d'idees".

Seguint la mateixa tònica, un nombre més gran dels nois/es de secundària contesten que no els agradaria tornar-hi.

Podem concloure que va ser més útil i va agradar més als nois/es més petits que als més grans.

4. DIFERENCIES SEGONS EL SEXE

Tampoc hi han diferències significatives en la majoria de respostes excepte les dues últimes.

. Creus que t'ha servit per a canviar alguna cosa?

. Noies ..... NO 31.2%
. Nois ..... NO .... 13.3 %

. T'agradaria tornar-hi?:

. Noies ..... NO .... 2.8 %
. Nois ..... NO .... 13.3 %

COMENTARI

De manera similar a les diferències per edat, les noies tenen més consciència de què els ha servit per a canviar les seves idees i actituds, en comparació als nois. Igualment, un nombre més gran de noies els agradaria tornar-hi.

Aquestes respostes es correlacionen també amb l'enquesta anterior, en la que les noies tenien una actitud més positiva vers la immigració i les minories ètniques.

5. DIFERENCIES SEGONS EL COL·LECTIU AMB EL QUE
VAN TREBALLAR

Les activitats que més els van agradar, les coses que van aprendre i l'actitud generals vers la visita al Saló, estan molt condicionades per la cultura en la que van estar. Recollint les diferències més importants trobem:

. El que més els va agradar:

- . Manualitats ..... 36.1% llatinoamericans
5.3% negre-africans
- . Taller de música ... 50.7% gitans
5.8% filipins
- . Explicació història i cultura:
..... 21.0% àrabs
..... 4.5% gitans
- . Jocs de simulació... 55.3% negre-africans
... 1.7% jueus
- . Menjar típic ..... 30.8% àrabs
..... 1.3 % negre-africans

. Coses que han après:

- . Informació sobre història i cultura:
. 94.8 % jueus
- . Problemes que han patit a l'emigrar:
. 21.1 % negre-africans
0.0 % altres cultures

. Creus que t'ha servit per a canviar les teves idees, actituds, etc.?:

SI: ..... 76.3% negre-africans
..... 69.2% àrabs
..... 65.6% llatinoamericans
..... 60.3% jueus
..... 58.2% gitanos
..... 47.8% filipins

. Per a canviar els estereotips:

..... 27.6% jueus
..... 25.4% gitanos
..... 23.1% àrabs
..... 15.8% negre-africans
..... 14.8% llatinoamericans
..... 7.2% filipins

. Per entendre els seus problemes:

..... 32.9 % negre-africans
..... 6.6% llatinoamericans
..... 4.3 % filipins
..... 3.4% jueus
..... 1.9% àrabs
..... 0.0% gitanos

. T'agradaria tornar-hi?:

SI: ..... 98.1 àrabs
..... 97.0 gitanos
..... 94.7% negre-africans
..... 93.4% llatinoamericans
..... 89.7% jueus
..... 84.1% filipins

COMENTARI

Les activitats que més els han agradat estan molt relacionades amb aquells aspectes que, dins de cada cultura, tenien un atractiu més gran: els llatinoamericans van ensenyar a fer braçalets que després es poden emportar "posades"; els gitanos tenien un grup de músics molt atractiu i participatiu; els àrabs van treballar l'alfabet, els vestits i diferents aspectes que els va captar molt l'atenció; els negre-africans van fer un joc de simulació sobre els problemes legals a l'entrar per la frontera, que era molt vivencial i els va agradar molt.

Les respostes sobre si els va servir o no, destaca que, en les respostes globals, els que més pensen que van canviar idees i actituds són els/les que van estar amb els col·lectius més allunyats (cultural i geogràficament) i també aquells que varen fer activitats que més els van agradar.

Es molt important ressaltar que "el canvi d'esterotips" està directament relacionat amb els prejudicis negatius que tenien prèviament dels diferents col·lectius (menys els jueus i filipins que no sortien a l'enquesta prèvia). Així, els gitanos que eren els més rebutjats, són els que van lograr que els nois i noies que van estar amb ells canviessin més els estereotips, i els llatinoamericans, que eren els menys rebutjats, són el que van canviar menys estereotips. El que ens indica que el Saló va servir molt positivament per a canviar els prejudicis vers els col·lectius més rebutjats.

El percentatge més gran dels nois i noies que diuen que els va servir "per entendre més els problemes del col·lectiu" és el dels/les que van estar amb els negre-africans, això està molt relacionat amb el tipus de joc que van fer, que, a més de ser estimulants i participatius, els donava una idea molt "vivencial" de tota la problemàtica la immigració.

Finalment, és també molt positiu que els percentatges més grans dels nois/es que hi voldrien tornar, estan entre els que van visitar els col·lectius més rebutjats prèviament: gitanos i àrabs. Això implica que l'actitud negativa vers aquests col·lectius va ser modificada, al menys per aquells nois i noies que van treballar i jugar amb ells.

B. VALORACIO DE LA VISITA AL SALÓ; PROFESSORAT

Els/les mestres que van contestar l'enquesta després de visitar el Saló són 16, d'un total de 24 grups/escola.

. Com valoreu les activitats del Saló:

. Molt positivament ..... 100 %

. Creus que ha servit per a canviar alguna actitud dels/les alumnes?:

. SI ..... 81 %

. NO grans canvis ... 19 %

. En quins aspectes creus que ha influït?:

. Més respecte, tolerància i interès.. 31.2 %

. Sentiments. Part emocional ..... 25.0 %

. Més sensibilitat i reflexió

sobre les minories i immigrants..... 25.0 %

. Canviar estereotips negatius..... 6.3 %

. Els que tenien reserves, les

segueixen tenint..... 12.5 %

. Què t'ho fa pensar?:

. Comentaris dels/les alumnes a l'aula ... 43.7%

. Actituds en els debats, treballs, etc.. 18.7%

. Activitats que han realitzat després... 25.0%

. Els que tenen reserves no les expressen.12.5%

COMENTARI

La valoració del professorat és altament positiva. Més enllà de les respostes a les enquestes, en una reunió posterior, van expressar que els/les alumnes van estar molt contents i van sortir molt impactats.

Majoritàriament creuen que va servir per a canviar les actituds dels nois i noies i es basen en les opinions i activitats que tenien els/les alumnes després d'haver visitat el Saló.

Unànimament expressen que els ha servit a nivell personal, per a conèixer més coses del tema i per haver vist una manera de tractar la diversitat cultural en positiu.

Tots els/les mestres demanaren que el Saló tingués continuïtat els propers cursos i que s'ampliés i descentralitzés, per tal de poder anar-hi tothom.

Es important ressaltar que el professorat que va portar els alumnes al Saló ho va fer d'una manera totalment voluntària i, per tant, implica que tenia un interès i una sensibilització prèvia per al tema. Això, però, no invalida les seves opinions sobre el Saló, ans el contrari, ja que el fet d'estar sensibilitzats pel tema els feia també més exigents sobre les activitats i també sobre els resultats.

Finalment, dins de les activitats generals que va fer cada escola sobre el tema, vull assenyalar dues que crec són especialment positives: a) En una escola d'EGB, els nois i noies que van anar al Saló, al final de curs van preparar un "mini-saló" per a la seva escola, intentant reproduir al màxim tot el que havien vist i escoltat, per tal de poder transmetre-ho a tots els nois i noies, pares i mares de l'escola. b) En una escola de Formació Professional, els nois i noies que van visitar el Saló van fer un muntatge amb video explicant cada una de les cultures que havien treballat, escenificant algunes de les coses que els hi havien explicat i fent entrevistes a algunes persones de diferents col·lectius que viuen a la seva localitat. Aquest video, després, es va passar per a tota l'escola.

3. AVALUACIO GLOBAL

. Després de la visita al Saló i després que haguessin treballat el tema a les classes, es va passar una enquesta per tal de veure si hi havien canvis en les actituds dels nois i noies, respecte a la primera enquesta d'opinió. (2a. mostra)

1. DADES GENERALS

- . Nombre total ..... 324 (37 % dels que van contestar la 1ª)

- . Noies 49.7%
- . Nois 50.0%

- . Nivell d'estudis:
  - Primària ..... 54.3 %
  - Secundària 45.4%

2. GITANOS

- . Diferències entre els gitans i tú:
  - . cultura 56.0%
  - . cultura i raça 22.0%
  - . Raça 9.7%
  - . Res 3.4%
  - . Pobresa 2.2%
  - . Altres 5.9%

. Coses similars entre els gitans i tú:

. Són persones com jo	58.5%
. Tot	8.5%
. Llengua	4.8%
. Nacionalitat	3.4%
. Cultura	2.5%
. Raça	1.7%
. Altres	20.1%

. Coses positives de la cultura gitana:

. Música	24.1%
. Cultura en general	19.3%
. Caràcter (alegre)	18.7%
. Cuiden els vells	6.4%
. Altres	10.2%
. Tot	16.0%
. Res	4.3%

. Coses negatives de la cultura gitana:

. RES	20.6%
. Agressivitat-delinq....	19.3%
. Costums	8.4%
. Roben	6.1%
. Són bruts	5.3%
. Endogamia	5.3%
. Són vagos	3.1%
. Són pobres	3.1%
. Altres	32.1%

COMENTARI: La visió que tenen del poble gitano ha millorat una mica i també la percepció de que tots som iguals dins de les diferències. Són més capaços de dir coses positives (4.3% de RES) que de negatives (20.6%), el que implica una millora vers les opinions d'abans. Malgrat tot, alguns dels estereotips negatius continúen: són bruts, són vagos, etc.

3. IMMIGRACIO

. D'on venen els immigrants?:

- . Del Primer i Tercer món 56.3%
- . Del Tercer Món 32.9%
- . Del Marroc 10.5%

. Per què han emigrat?:

- . Motius econòmics 64.1%
- . Motius polítics 1.3%
- . Ambdues 34.6%

. Quins problemes tenen aquí?:

- . Discriminació/racisme 61.3%
- . Treball/explotació 21.3%
- . Papers/legalitat 7.5%
- . Les tres anteriors 6.9%
- . Altres 3.0%

. S'hauria de deixar entrar a tothom?:

- . SI 52.9%
- . NO 47.1%

. Aspectes que tenen en comú els àrabs, negres i
gitanos:

- . Discriminació/racisme..... 52.5%
- . Són immigrants 19.1%
- . Pobresa 10.0%
- . Altres 15.4%
- . Res 3.0%

COMENTARI:

La informació que tenen els nois i noies sobre la immigració ha millorat, en el sentit que han incorporat dins de la immigració a les persones que provenen del Primer Món (aspecte que es treballava en els materials didàctics).

També tenen una percepció més clara de les dificultats i problemes, tant pel que fa a les causes de la immigració com dels problemes en què es troben aquí.

Malgrat tot, continua havent-hi un gran percentatge (47 %) de nois i noies que limitaria l'entrada dels immigrants. Aquesta xifra és lleugerament inferior que les enquestes inicials (50.7%), el que implica que no hi ha hagut un canvi profund en les seves opinions.

4. MINORIES ETNIQUES/CULTURALS

. T'agradaria tenir amics/gues:

	<u>Molt</u>	<u>Poc</u>	<u>Gens</u>
. Gitanos	55.1%	35.2%	9.6%
. Arabs	59.7%	31.7%	8.6%
. Negres	86.1%	12.9%	1.0%
. Llationamericans	87.1%	11.6%	1.3%
. Assiàtics	77.0%	19.3%	3.6%
. Nord-americans	85.6%	10.7%	3.7%
. Alemanys	76.6%	19.5%	4.0%

. Quina creus que seria la reacció de la teva família si un germà o germana es casés amb:

	<u>Bé</u>	<u>Regular</u>	<u>Malament</u>
. gitano/a	62.3%	10.9%	25.4%
. àrab	61.7%	12.8%	24.5%
. negre	72.9%	11.3%	14.8%
. Llatinoamericà/na ..	84.9%	7.7%	6.3%

. Què faries en el cas que reaccionessin malament?:

- . Res ..... 53 %
- . Enfrontar-me .... 47 %

. Voldries saber més coses de:

	<u>SI</u>	<u>NO</u>
. Poble gitano	85%	15%
. Poble àrab	87%	13%
. Poble llatinoamericà.	92%	8%
. Poble filipí	87%	13%
. Poble jueu	87%	13%
. Poble negre-africà ..	96%	4%

COMENTARI

Les actituds davant les minories són molt similars a les que tenien abans i continua havent-hi la mateixa graduació del rebuig: més grans vers els gitanos i àrabs i més acceptació vers els negres i llatinoamericans.

En aquest sentit, malgrat tot l'entusiasme que mostraven després de la visita al Saló, les actituds davant els fets concrets (tenir amics, casar-se, etc.) no han variat substancialment.

5. NACIONALITAT/IDENTITAT CULTURAL

. Les persones àrabs nascudes a Catalunya són catalanes?:

. SI	85.0%
. NO	15 %

. Les persones d'altres cultures que viuen a Catalunya s'han de comportar igual que nosaltres:

. SI	17.5%
. NO	82.5%

. Les persones d'altres cultures que viuen a Catalunya han de:

. Saber parlar català	35.0%
. Entendre el català	33.4%
. No cal que parlin ni entenguin el català	27.7%
. Han de parlar sempre el català	2.3%
. Han de parlar només el cat.	1.6%

. Creus que la presència de persones d'altres cultures entre nosaltres és:

. Positiva	90.1%
. Negativa	9.9%

COMENTARI:

Mostren, en general, una actitud més positiva vers la diversitat cultural i defensen una noció d'identitat/nacionalitat més àmplia i menys excloent. També tenen una actitud menys assimilacionista i tolerant front a les diferències culturals.

CONCLUSIONS GENERALS

El Saló de la Diversitat estava pensat com una activitat important, però no única, per a treballar el tema de la diversitat cultural, sinó que s'enmarcava dins d'un treball previ i posterior dins de l'aula. Malgrat això, quasi cap escola va poder treballar el tema a la classe ni fer totes les activitats proposades en el material didàctic que es va donar al professorat. Les raons varen ser diverses: manca de temps, programacions ja fetes, etc.

Això vol dir que, per a la majoria de nois i noies, la visita al Saló va ser una activitat més o menys aïllada. En aquestes circumstàncies era molt difícil que es poguessin canviar, realment, totes les actituds dels nois i noies.

Els estereotips i prejudicis negatius vers les minories i la immigració, tal com hem anat veient, són producte d'influències varies i acumulades: cultura dominant, mitjans de comunicació, entorn familiar, i escolarització. Per a canviar aquests estereotips, doncs, fa falta una tasca llarga i no és pas suficient una sola activitat, per impactant que sigui.

Hem vist, també, que l'escola té una influència molt important en la consolidació i/o modificació d'aquests estereotips, per això penso que activitats com aquest Saló, si bé no són suficients, són molt necessàries i positives en varis sentits:

. Serveixen per interessar als nois i noies en un tema nou.

. Els sensibilitza front a un problema social (la discriminació) i els fa prendre consciència dels prejudicis que tenen.

. Els posa en contacte directe amb persones d'altres cultures i això afavoreix el coneixement i l'apropament afectiu.

. Els transmet informació sobre la diversitat cultural que hi ha en la nostra societat i dels problemes de les minories, i ho fa d'una manera vivencial i divertida.

. Aporta elements als mestres per a treballar el tema a classe i aprofundir en els diferents aspectes.

Concluïnt, podem dir que el Saló i el treball fet a les escoles va ser molt positiu però no suficient per a modificar la majoria de les opinions, estereotips i actituds dels nois i noies.

TERCERA PART :

**V. LA DIVERSITAT CULTURAL
A L'ESCOLA**

VI. CONCLUSIONS I PROPOSTES

VII. ANNEXES

VIII. BIBLIOGRAFIA

**V. LA DIVERSITAT CULTURAL
A L'ESCOLA**

1. LA PRESENCIA DE NENS I NENES DE CULTURES MINORITARIES

Resum de les enquestes i entrevistes fetes a 35 mestres d'E.G.B., de tots els nivells (des de P.3 fins a 8è) que tenen alumnes de minories ètniques a la seva classe.

1. Dificultats específiques dels/les alumnes minoritaris

Una gran majoria (87 %) dels/les mestres que tenen alumnes de cultures minoritàries opinen que aquests nens i nenes tenen dificultats específiques. Aquestes dificultats es centren en tres aspectes:

A. La llengua. Un 56 % opina que el més important és el desconeixement total o parcial de la llengua, el castellà, i sobre tot, el català. Aquests problemes són especialment greus amb els i les alumnes que s'incorporen tardanament a l'escola, ja que això implica, casi sempre, que acaben d'arribar al nostre país i el desconeixement és molt gran.

El problema de llengua augmenta també amb l'edat: els nens i nenes que arriben de petits a l'escola no es ressenteixen tant, ja que els altres alumnes no dominen encara la lecto-escriptura i estan en condicions més igualitàries. D'altra banda, els aprenentatges, en els nivells més baixos són menys verbals i més manipulatius, el que facilita la participació i integració dels nou-vinguts.

Si l'escola té un bon programa d'immersió lingüística, els nens i nenes que comencen a parvulari tenen força facilitat per aprendre ràpid el català, sobre tot els d'origen magrebi.

Seria molt important que les escoles tinguessin un bon material d'aprenentatge de la llengua i recursos pedagògics, per a poder fer un reforç a tots els i les alumnes que arriben sense conèixer el català.

Alguns/es mestres, també, es pregunten si té sentit ensenyar amb català a uns nens i nenes que estaran a l'escola just dos o tres anys i que potser seria molt millor reforçar el poc castellà que ja coneixen i que, al menys, dominessin una llengua que els permetés de comunicar-se amb fluïdesa.

B. La diferència cultural. Un 60 % d'aquests mestres opinen que les dificultats dels alumnes minoritaris estan marcades pel gran desajust entre els codis, normes i valors de l'escola i els de la seva família i cultura d'origen, el que els fa viure en una situació de "constant contradicció"

El fet que la nostra escola no s'hagi plantejar d'una manera global i seriosa la diversitat cultural agreuja aquests problemes. En aquest sentit, el fet que l'escola no valori-accepti ni tingui en compte altres codis culturals, fa que aquests alumnes, no sols es trobin amb normes diferents, sino que senten que els seus valor i costums són considerats per l'escola com a "dolents", i es veuen obligats a canviar-los, sota l'amenaça del rebuig.

Una conseqüència d'això és la poca auto-valoració que tenen molts d'aquests alumnes, sobre tot les nenes. Es molt clar que el fet de silenciar i subvalorar les seves tradicions culturals, fa que aquests nens i nenes se sentin infra-valorats pels seus companys i companyes de classe, o pel propi professorat, el que els dificulta molt la seva possibilitat d'integració.

C. L'altre font de conflicte són tots aquells factors que es deriven de les males condicions econòmiques i socials en que viuen molts d'aquests nens i nenes: "Volen ser com els demés, però veuen que no poden. Volen anar d'excursió però no hi han diners. Senten la pobresa en la roba, les cases, el material i s'adonen que els seus pares no són iguals que els dels altres nens i nenes. Alguns no tenen llum ni aigua corrent, viuen en espais molt reduïts amb molta gent, dormen poc i mengen malament...Aquesta insatisfacció creix amb l'edat, quan s'adonen més de les grans diferències i llavors rebutgen l'escola". (comentari d'una mestre respecte als nens i nenes àrabs de la seva escola)

2. Dificultats del professorat

Respecte a les dificultats en què es troben els i les mestres davant aquest alumnat, el 13 % manifesta no tenir-ne casi cap, mentre el 87 % té algun tipus de dificultat.

Les que manifesten no tenir problemes coincideix amb les mestres que treballen amb els més petits, parvulari, el que corrobora la hipòtesi que quan s'incorporen a l'escola des d'un principi la integració no és conflictiva per a ningú.

Les dificultats en que es troben la gran majoria de

mestres són de varis tipus:

A. Les derivades de la llengua. La meitat dels i les mestres manifesta que el problema més gran és el fet de no poder comunicar amb els alumnes o amb els pares i mares. El fet de no parlar la llengua angoixa molt al professorat, que se sent molt impotent i sense mitjans per a fer gran cosa.

B. Una altre dificultat molt esmentada es la "manca de temps" per atendre correctament a aquests nens i nenes, ja que això implica preparar material específic, donar-els-hi una atenció més individualitzada, buscar estratègies organitzatives, coordinar-se amb altres serveis, informar-se sobre les seves cultures, etc. En aquest sentit hi ha una queixa explícita cap a l'Administració que no ha posat els mitjans suficients i tot l'esforç ha recaigut sobre els i les mestres.

C. La manca de preparació és una altre dificultat molt esmentada. La manca de formació i de línies d'actuació crea una gran inseguretad i angoixa: "el més difícil és no saber què s'ha de fer per integrar-los i al mateix temps valorar la seva cultura". "No tenim coneixement de les seves cultures i això dificulta la nostre tasca". Això es concreta, més endavant, amb la demanda del professorat sobre la necessitat de formació i reciclatge en aquests temes.

Només una quarta part d'aquests mestres manifesten tenir coneixement de les cultures dels seus alumnes minoritaris, mentre un 69 % diu saber-ne molt poc o ben res. D'altre banda, unanimitament (un 88 %) manifesten que seria molt important saber-ne més.

Tots i totes les mestres pensen que si sapiguessin més coses de les cultures a que pertanyen els seus alumnes podrien comprendre'ls millor, facilitar els intercanvis, afavorir la integració, tractar amb més respecte aquestes cultures, i poder donar una educació més intercultural.

3. Valoració sobre la presència d'aquests alumnes

Malgrat les dificultats que tenen, tant els/les mestres com els nens i nenes minoritaris, una gran majoria del professorat manifesta que la presència d'aquests alumnes és positiva, tant pels propis mestres, com per l'escola, i sobre tot, per al conjunt dels i les alumnes de la classe.

Aquests/es mestres creuen que la presència de nens i nenes de cultures diferents:

- . Augmenta el coneixement i el respecte vers tot allò que és diferent.
- . Obre les mentalitats i incorpora nous horitzons
- . Facilita el trencament d'estereotips negatius
- . Facilita l'intercanvi cultural i l'enriquiment d'un i altres
- . Ajuda a educar i viure en la diversitat
- . Potencia la tolerància i la solidaritat.
- . Aprenen a valorar a les altres cultures i persones diferents.

4. Canvis a l'aula

La majoria de mestres manifesta no haver introduït gaires canvis o modificacions en les seves activitats escolars.

El material pedagògic és l'aspecte en el que menys canvis s'han fet (un 68 % no n'ha fet cap). La resta han introduït nous materials per tal d'adaptar-los a la realitat multicultural de l'aula: nines de diferents ètnies, fitxes, llibres per a la biblioteca. Alguns/es mestres han elaborat material propi i d'altres han utilitzat material de l'ICE, Intermón, i altres.

Els continguts són l'aspecte que més modificacions han sofert. Un 48 % del professorat ha ampliat els continguts oficials amb informacions que "fessin referència a les cultures dels nens i nenes minoritaris".

Les activitats a l'aula, un 60 % no les ha modificat substancialment. En molts cassos la raó és que ja contemplaven la diversitat, no tant la cultural, però sí els diferents nivells d'aprenentatge i de coneixements, i aquestes activitats serveixen igual per atendre als alumnes de minories que tenen retards escolars.

La resta sí ha modificat les activitats, sobre tot aquelles que tenen relació amb l'expressió oral, el reforç de

llengua i les que fomenten la participació. Altres canvis que s'han fet són a nivell d'organització per tal de poder atendre aquests alumnes d'una manera més individualitzada: grups flexibles, desdoblaments, reforç a l'aula, etc.

Les raons per a no fer molts canvis en la seva pràctica escolar no és pas que aquests/es mestres no la considerin necessària, sinó la manca de temps, bàsicament, i la manca d'informació, preparació i formació que els i les mestres tenen respecte a les diferents cultures.

Això ho podem deduir del fet que, si bé una majoria no havia modificat els continguts, a l'hora de respondre sobre la "necessitat de fer-ho", un 84 % creu que s'haurien de canviar i/o modificar, sobre tot en aquells aspectes que fan referència a la diversitat cultural:

- . El tractament que es fa de les altres cultures
- . L'enfoc assimilacionista dels actuals continguts
- . L'etnocentrisme

Tot això s'hauria de canviar per:

- . Una informació respectuosa sobre les diferents cultures
- . Ressaltar els aspectes positius de l'intercanvi cultural.

Aquests canvis s'haurien de fer, segons la majoria del professorat (78 %) a totes les assignatures i a totes les escoles, i no pas només a las que tenen alumnes de minories culturals.

Un 40% opina que ho hauria de canviar l'Administració i un 30 % creu que ho haurien de fer els/les mestres i els claustrats .

5. Relacions entre els i les alumnes

La relació entre els nens i nenes de la cultura majoritària i els de minories ètniques és, en general, bona, però no exempta de problemes.

El 64 % de mestres manifesta que a la seva aula no hi ha "cap tipus de marginació" envers els nens i nenes de cultures diferents.

El 36 % manifesta que sí hi han hagut manifestacions de marginació i rebuig per part d'alguns alumnes autòctons. Aquestes manifestacions augmenten amb l'edat (a parvulari i primera etapa són menors que a segona etapa).

El rebuig es manifesta, bàsicament:

. de forma verbal: comentaris menyspreuats vers el color de la pell, insults i provocacions verbals.

. en les actituds: negatives a compartir una activitat amb aquests nens i nenes, rebuig a l'hora d'integrar-se al grup, marginació-exclusió dels jocs col·lectius, etc.

. O, simplement, amb la relació de "superioritat" que la majoria d'alumnes autòctons demostren en tant "els nens i nenes immigrants s'esforcen molt per assimilar i aprendre totes les nostres costums, llengua, etc., però mai es dona al revés".

6. Actitud dels pares i mares

Respecte a l'actitud dels pares i mares autòctons front a l'entrada a l'escola d'alumnes d'altres ètnies i cultures, un 33 % de mestres manifesten no haver tingut cap problema, un 28 % diu que "de moment" tampoc ha tingut problemes, i la resta (un 39 %) manifesta que, si bé no hi han hagut problemes greus, sempre existeix algun tipus de rebuig. Molts/es pensen que el rebuig existeix però no es manifesta obertament.

7. Serveis que han estat més útils

Per enfrontar totes les dificultats derivades de la presència de nens i nenes de minories ètniques i de la manca de formació i informació que tenen els i les mestres, la quasi unanimitat (85 %) manifesta que l'ajut i el suport de les persones d'Educació Compensatòria han estat els més útils i importants.

Les tasques que més han ajudat als/les mestres són:

. Aportació de recursos pedagògics: planificació del

treball, material didàctic, adequacions curriculars, preparació d'entrevistes, etc.

. Aportació d'elements de reflexió i discussió sobre la diversitat cultural. Aquestes aportacions, manifesten un 23 % de mestres, els han ajudat a prendre consciència davant les diferents cultures i les ha ajudat a avançar cap a un plantejament més intercultural de l'ensenyament.

. Informació sobre diferents aspectes de les cultures dels seus alumnes minoritaris, el que les ha ajudat a poder entendre millor a aquests nens i nenes.

. Y, en menys importància, ressalten el fet de "tranquil·litzar" i "donar suport individual als/les alumnes minoritaris".

8. Realitat de l'escola actual vers les minories culturals

Respecte a la visió que tenen aquests/es mestres de l'escola actual, una gran majoria opinen que aquesta és "Assimilacionista" i "no respectuosa amb les altres cultures", un 12 % opina que "algunes escoles" sí són respectuoses, però no l'Administració i l'escola en general, i només un 16 % opinen que l'escola no és assimilacionista.

Les raons per opinar aixís són:

. Manca d'informació i negació de les altres cultures

- S'imposa la llengua i el model occidental a tots els i les alumnes: es pretén "catalanitzar" i "occidentalitzar" a aquests/es alumnes.

Aquests/es mateixes mestres opinen majoritàriament que el model d'integració que s'hauria de promocionar consisteix en una combinació entre "adaptar als i les alumnes a la nostra cultura: llengua, normes, costums, valors, història, etc., al mateix temps que promocionar les cultures d'origen de tots els/les alumnes: llengua, normes, història, costums, etc."

Un 39 % es defineix per una educació "intercultural" a favor del respecte i l'intercanvi. "Potenciar a totes les cultures, majoritàries i minoritàries, cercant l'intercanvi i deixant la marginació i l'indiferència".

Cap mestre està a favor de continuar amb una escola assimilacionista.

9. Formació del Professorat

Per a dur a terme aquest tipus d'escola, que la majoria de mestres voldrien, una de les coses més fonamentals és la formació del professorat.

Un 95 % de mestres considera que és molt necessària una formació específica sobre la diversitat cultural i que aquesta hauria de tractar, bàsicament, el temes de: (per ordre d'importància)

- . Informació sobre diferents cultures
- . Educació intercultural, principis i objectius
- . Estratègies pedagògiques per abordar la diversitat cultural a l'aula.
- . Aspectes curriculars: programació dels continguts
- . Aspectes personals: prendre consciència de la discriminació, el racisme encobert, et.
- . Tècniques d'aprenentatge individualitzat
- . Coneixement de les llengües minoritàries

Aquesta formació hauria d'anar adreçada a TOT el professorat de TOTES les escoles, opina el 89 % i només al professorat de les escoles que tenen minories ètniques segons un 6 %.

Les raons per a fer extensiva a tot el professorat la necessitat de reciclatge en el tema de la diversitat cultural són:

- . Perquè si l'educació ha de ser Intercultural ho ha de ser per a tothom. Cal formar a tots els nens i nenes i no només als immigrants del tercer món.
- . Perquè en algú moment tothom pot tenir alumnes de minories
- . Perquè ens afecta a tots i totes i hem d'estar preparats.
- . Perquè la nostra realitat és ja multicultural.

10. Recursos i demandes

Sobre els mitjans que l'Administració ha posat per a poder atendre correctament la diversitat cultural a les escoles, una gran majoria de mestres (89 %) opina que han estat:

- . Insuficients i inadequats: "s'ha reaccionat tard i amb recursos miserables".

Les demandes que fan a l'Administració són, per ordre d'importància:

- . Més personal de suport i d'orientació. Alguns/es ho concreten dins del Servei d'Educació Compensatòria. Altres demanen una persona amb horari complet en les escoles que tenen un cert nombre d'alumnes immigrants, per a poder orientar, informar i participar en els reforços dins de l'aula.

- . Més formació i reciclatge del professorat

- . Material didàctic adequat

- . Més recursos econòmics: que hi hagi un pressupost especial destinat aquest tema

- . Una política compensatòria de dificultats i desigualtats.

- . Atenció a la problemàtica social de les minories ètniques i/o immigrants: recursos socials, vivenda, salut, etc.

- . Que dins de Compensatòria hi hagués alguna persona que conegués les llengües minoritàries per tal de facilitar l'entrada d'alumnes que acaben d'arribar, així com la comunicació amb els pares i mares immigrants.

2. CULTURA, DISCRIMINACIO I SITUACIO SOCIO-ECONOMICA

La pertinença a un col·lectiu o a un altre també condiciona el tipus i el grau de dificultat que viuen els nens i nenes a l'escola. Aquesta dificultat està relacionada amb: les característiques culturals específiques de cada cultura, el grau d'acceptació o rebuig (discriminació, racisme) que pateix un grup cultural determinat i les condicions socio-econòmiques i laborals en que es troba la majoria del col·lectiu.

Atenent a aquests tres factors, podem fer tres grans grups d'alumnes de minories: els que pertanyen a una minoria nacional, els gitanos majoritàriament, els immigrants del Tercer Món, africans principalment, i els immigrants del Primer món, sobre tot europeus.

a) Minoria nacional: els gitanos

Els nens i nenes gitanos, si bé ja fa molt de temps que estan entre nosaltres i que van a l'escola, continuen tenint moltes dificultats i el grau de fracàs escolar i d'abandó és molt més elevat que la mitja dels "païos". Les causes les poden centrar a tres nivells:

. El grau de discriminació social i cultural que pateixen els gitanos, històricament, ha marcat l'evolució d'aquest col·lectiu i les seves relacions amb els no-gitanos.

Més enllà de les qüestions econòmiques, el poble gitano és la minoria ètnica/cultural més nombrosa i la més rebutjada dins de la nostra societat. La seva cultura i formes de vida han estat constantment sub-valorades i, a l'actualitat, continua essent el col·lectiu que més polaritza els estereotips negatius típics de les postures racistes: tot allò que la societat actual considera "rebutjable" és atribuït als gitanos.

Això també es visualitza a l'escola. En els llibres de text mai es fa menció a la seva història, al seu origen, les seves aportacions, la seva idiosincràcia, els seus valors i tot allò que d'ells hem integrat a la cultura majoritària. No són contemplats com un grup amb cultura pròpia, amb el respecte que això implica, sinó com a ciutadans de "segona categoria". L'escolarització dels nens i nenes gitanos no s'ha fet des de la perspectiva de la interculturalitat, en

pocs cassos s'ha revisat el material escolar per adaptar-lo a la seva realitat, no surten mai representats ni verbal ni gràficament, la seva existència a la nostra societat està totalment absent.

Tot això fa que els nens i nenes gitanos pateixin, majoritàriament, de tots els mals que comporta una constant a-culturació: rebuig de l'escola, agressivitat, des.estructuració, poca auto-valoració, marginalitat, etc.

. La distància cultural entre l'escola i el col·lectiu gitano fa que, en la majoria de cassos, els coneixement que dona l'escola no són considerats "rel·levants" per les famílies gitanes i, per tant, l'interès per l'escola acostuma a ser molt feble. Tot allò que els nens i nenes aprenen a l'escola, no sols no té cap connexió amb la seva cultura, sinó que a més, no és gens "funcional" per a la seva vida social i laboral.

I viceversa, tot allò que conforma el món cultural gitano no té cap mena de valoració ni representativitat en la cultura escolar. Tots els valors i especialitats dels nens i nenes gitanos no són tinguts en compte a l'escola. El que aquests alumnes poden aportar no es considera positiu.

L'escola no acaba de ser "atractiva" per a la majoria i no estimula el seu interès. Això, junt amb un grau d'autonomia (a vegades abandó) que normalment tenen els nens i nenes d'aquest col·lectiu, dona com a resultat que són els mateixos infants que decideixen si volen o no anar a l'escola, i això provoca un grau molt elevat d'absentisme i una dificultat per a seguir els aprenentatges.

En molts cassos si no fós per les pressions legals molts nens i nenes no anirien mai a l'escola. Malgrat que aquestes pressions es consideren positives (fins i tot per algunes Associacions de gitanos) no és molt clar que aquesta sigui la millor via. De fet, és una intromissió a la seva vida familiar i als seus valors i, si l'escola hagués fet un esforç per apropar-se i considerar més les especificitats d'aquests alumnes, potser no faria falta recorre a mesures coercitives per escolaritzar-los.

Malgrat tot, els fills i filles dels gitanos/es que van assistir a l'escola, tenen una actitud més positiva i un major interès, i aquests pares/mares (ex.alumnes) comencen a veure ja a l'escola com un mitjà de promoció i d'accés al món del treball per als seus fills i filles. El problema és que, si l'escola no canvia i continua amb uns paràmetres tant assimilacionistes com els d'ara, aquests nens o nenes potser tindran un millor èxit escolar però hauran de pagar el preu de renunciar a la seva "identitat cultural", amb tots els

problemes que això comporta.

Una concentració elevada de problemes econòmics i laborals que pateixen moltes famílies gitanes derivats, sobre tot, de la impossibilitat, cada cop més gran, de poder sobreviure amb les seves pautes laborals i culturals (venda ambulant, vivenda itinerant, artesanía, etc.). La falta de treball, les males condicions de vida i la des-estructuració dels clans i les seves pautes familiars, són elements que influeixen en negatiu sobre els nens i nenes d'aquest col·lectiu.

La crisi econòmica ha agreujat la situació, ja precària, del col·lectiu gitano: són poquíssims els que tenen contracte fixe, la majoria estan a l'atur i molt pocs cobren subsidi. Les vivendes són insuficients per la qualitat de persones que hi viuen, i moltes d'elles, es queden sense llum o sense aigua per a no poder pagar-les. En aquestes condicions és molt difícil que els nens i nenes trobin el mitjà per a seguir una escolaritat "normal".

En algunes escoles, el grau de marginació s'ha anat acumulant amb el temps i, actualment, en una d'elles: 20 alumnes tenen el pare o la mare a la presó i 8 estan sota la Protecció de menors.

b) Immigrants del Tercer Món

Els nenes i nenes que pertanyen a aquests grups són encara molt minoritaris i les seves característiques i dificultats són també diferents.

En general, el grup que té menys dificultats a l'escola són els llatino-americans, per dues raons: per un cantó la similitud amb la cultura, llengua i religió fa que el xoc culturals sigui menor que en altres col·lectius, i d'altre banda, una gran majoria d'immigrants d'Amèrica Llatina pertanyen a un status socio-econòmic molt més elevat que la majoria dels altres col·lectius del tercer món. Finalment, molts nens i nenes d'origen llatino-americà porten molts anys a Catalunya i això els facilita molt la seva integració a l'escola.

Els col·lectius més nombrosos actualment a l'escola, dins dels immigrants del tercer món, són els magrebins i els centre-africans (gambians sobre tot), i en menys nombre,

assiàtics. Aquests nens i nenes, si bé presenten dificultats a l'escola, en general, tenen una actitud positiva i les famílies tenen un gran interès per la seva escolarització.

D'altra banda, la presència d'aquests nens i nenes ha evidenciat la "monoculturalitat" de la nostra escola i ha ajudat a impulsar reflexions i accions vers una educació que tingués en compte la diversitat i fos més respectuosa amb les seves cultures.

Els aspectes més remarcables d'aquests alumnes a l'escola es poden centrar en tres aspectes:

. L'estatus d'immigrant, o de fill/a d'immigrant, i totes les dificultats legals que això implica és un dels elements més determinants per aquests nens i nenes. La inseguretat sobre la possibilitat de continuar o no en el país, la precarietat dels treballs i les condicions generals de vida, dificulten una integració tranquil·la a l'escola. La idea del retorn, a vegades més mítica que real, fa que sigui contradictori l'esforç per integrar-se aquí i adaptar-se a totes les pautes culturals i, al mateix temps conservar alguns dels trets fonamentals de la cultura originària, pensant en el possible retorn.

Això fa que molts nens i nenes d'aquests col·lectius visquin "a cavall" entre les seves ganes d'integració i de promoció en el nostre país, que es demostra amb un gran interès per aprendre la llengua i per escolaritzar-se el millor possible, i l'adscripció cultural al seu grup amb normes i valors molt diferents.

. La no valorització de la seva cultura a l'escola i el rebuig social que viuen des de molt petits aguditza aquesta contradicció donant actituds extremes que van des de l'assimilació total i el menyspreu cap a la seva pròpia identitat cultural a la desvalorització personal i agressivitat cap a un mitjà que els hi és hostil.

Alguns trets culturals i religiosos de les seves societats, sobre tot per aquells que són musulmans, xoquen obertament amb les normes de la nostra escola donant situacions que, si no es busquen solucions poden arribar a ser molt conflictives:

- El fet que en aquestes cultures es practiqui una disciplina molt severa, que pot arribar al càstig físic, xoca amb la nostra concepció d'autoritat i els nens i nenes, acostumats a aquest tracte de "mà dura" tenen moltes dificultats per auto-controlar-se en un ambient més relaxat.

- Les pràctiques religioses, el Ramadà, la prohibició de menjar carn de porc, pintar-se les mans amb "hanna", són aspectes que també poden crear disfuncions a l'escola. En general, però, són totes elles qüestions superables, sempre i quan l'escola i els companys/es siguin respectuosos amb aquestes pràctiques.

- Les relacions entre els sexes, i en concret el paper de la dona, és un altre dels aspectes que crea dificultats: és difícil arribar a les "mares", ja que aquestes surten poc de la casa i amb prou feines entenen l'idioma. És difícil imposar l'autoritat quan la mestra és una dona, sobre tot per part dels nois que no accepten més autoritat que la masculina. Quan les nenes arriben a la pubertad tenen molts més problemes per continuar assistint a l'escola. Aquests i altres aspectes que s'aniran presentant quan aquests nens i nenes siguin més grans són temes que l'escola ha de treballar i trobar un equilibri entre el respecte a les seves normes i el respecte a les nostres.

. El problema de la llengua, menys per als llatino-americanos, és un altre element de dificultat per a la majoria d'aquests nens i nenes. El problema de la llengua té tres vessants:

- Els i les alumnes que acaben d'arribar al país i no coneixen res del català i molt poc del castellà i s'han d'incorporar als nivells alts d'EGB, sense entendre res.

- La polèmica, no resolta del tot, sobre si l'aprenentatge en català és o no un entrebanc per aquests nens i nenes que tenen que coexistir amb 3 o 4 llengües a l'hora: la llengua d'origen, el castellà que parlen al carrer, el català a l'escola i l'anglès com a segona llengua d'aprenentatge.

- L'aprenentatge de la seva pròpia llengua. És molt clar que els immigrants de països rics tenen les seves pròpies escoles, a les que les llengües maternes coexisteixen amb la llengua del país receptor. Aquest dret, però, no hauria de dependre del poder adquisitiu de les famílies, o del poder cultural del país d'origen, sinó que hauria de poder fer-se extensiu a tots els nens i nenes.

c. Els immigrants del primer món

Es molt difícil poder fer un anàlisi de l'escolarització d'aquests nens i nenes que, si bé pertanyen també a cultures diferents, mai són considerats ni com a "minories", ni com a "immigrants".

Els dos aspectes més rellevants d'aquestes minories "d'èlite" són, per un cantó l'estatus socio-econòmic elevat de la gran majoria d'ells, i per l'altre la "consideració social" de les seves llengües i cultures, derivada del poder polític i econòmic que gaudeixen els seus països d'origen.

El més remarcable és la poca presència d'aquests nens i nenes a l'escola pública.

Una perspectiva intercultural, però, hauria de tenir en compte també tots aquests nens i nenes i un estudi dels currículums i metodologies utilitzades a les seves escoles podrien, segurament, aportar elements de reflexió dins d'una visió global d'ensenyament intercultural.

3. EL PROGRAMA D'EDUCACIÓ COMPENSATORIA

El Programa d'Educació Compensatòria és l'única servei que, des de l'escola, es tracta el tema de la diversitat cultural i l'atenció als alumnes que pertanyen a minories.

Aquest Programa, però, no neix específicament per a tractar les qüestions derivades de la diversitat dels i les alumnes, sinó que neix com un servei per a tractar l'alumnat en situació de marginació.

Això crea molta confusió, tant teòrica com pràctica, ja que la no distinció entre les qüestions culturals i les qüestions socio-econòmiques fa visualitzar a les minories ètniques com a, bàsicament, "marginals. I, enlloc d'afavorir el respecte i la valoració d'altres cultures, fomenta tots els estereotips negatius envers elles. Els nens i nenes d'altres cultures són tractats com a "problemàtics" o com de "deficients", enlloc de "diferents".

Malgrat això, les persones que estant treballant en aquest Servei han fet un treball molt positiu de recolçament al professorat i d'estímul a reconsiderar l'actitud de l'escola vers els alumnes de minories culturals.

Tot i que els objectius i les directrius oficials del Programa són sumament confoses, les persones que hi treballen semblen tenir criteris comuns, realitzar activitats similar i tenir els objectius força clars.

1. Sense que s'hagi canviat el nom, els fets demostren que, més o menys explícitament, s'ha passat de fer una educació "compensatòria" a avançar cap a una educació "intercultural".

2. La línia d'actuació que s'ha demostrat més eficient és la de donar informació, formació i materials als/les mestres perquè puguin treballar amb els alumnes de cultures minoritàries dins de la propia aula, enlloc de fer una acció "individualitaza" amb aquests alumnes fora de la classe, tot i que això és el que, en principi, demana la majoria del professorat.

3. Totes les persones enquestades (que treballen a Compensatòria) defensen una acció "global" dins de l'escola, que vagi més enllà del grup-classe i abarqui a tot el professorat i a tota la comunitat educativa. L'objectiu no és tant, "compensar" el nen o nena minoritari, sino modificar el conjunt de l'escola: Projectes de Centre, formació del professorat, formació dels pares/mares, canvi de continguts, metodologia, material didàctic... adaptat a la diversitat cultural dels i les alumnes.

4. Malgrat hi han poques manifestacions de racisme clar, i malgrat que el nombre d'alumnes de minories és molt reduït, manifesten aquestes mestres que un dels problemes importants és el rebuig i les actituds negatives, tant d'alumnes, mestres i pares, envers els nenes i nenes de cultures i etnies diferents. Això demostra que hi ha una necessitat d'abordar aquest tema i que cal modificar dins de l'escola tot allò que afavoreix aquestes actituds.

5. Si bé hi ha una línia general d'actuacions i objectius, encara resten molts temes que no estan prou clars i sobre els que fa falta molta més reflexió i discussió. Alguns d'aquests temes són fundamentals com ara: Quin model d'integració proposa la nostra escola?. Com resoldre el problema de la llengua en aquells alumnes que s'incorporen tardanament, amb un desconeixement total del català i amb una escola totalment catalitzada?. Com, qui, quan, s'han d'introduir les llengües pròpies dels diferents col·lectius minoritaris?.

6. Les demandes d'aquests mestres de Compensatòria van en tres direccions:

A) Formació: tant de les característiques culturals dels alumnes que estan a les nostres escoles, com tot allò que està relacionat amb la immigració i la Interculturalitat. Aquesta formació ha d'anar adreçada a:

. Tots i totes les mestres i professores: imprescindible en els reciclatges i la formació permanent.

. Els propis mestres que treballen en el Servei: se suposa que si són els "capdavanters" i han d'assessorar i ajudar als mestres, necessiten una formació específica del tema, que hauria d'estar centralitzada i planificada.

. A tots els i les futures mestres: és imprescindible incloure aquests temes en tots els plans de formació de mestres: Facultats de Pedagogia, Escoles de Magisteri, etc.

b) Augment de recursos:

. Dins del mateix Servei: més persones per tal de poder abarcar més escoles i donar una atenció més adequada, i més pressupost per la confecció i difusió de materials: sobre cultures minoritàries, adequacions curriculars de diferents matèries i diferents nivells, aprenentatge de lecto-escritura.

. Dins de les escoles, sobre tot aquelles que tenen un nombre significatiu d'alumnes de minories, proporcionant mestres de reforça, especialistes, i donant temps als/les mestres per a la discussió i preparació de les activitats.

C. Accions des de l'Administració encaminades a recollir informació i avaluació del que s'està fent i dels resultats obtinguts. I una clarificació dels objectius i la organització del mateix Programa d'Educació Compensatòria.

7. S'han de considerar, d'altre banda, tota la problemàtica que presenten aquells nens o nenes que estan en situació de marginació, siguin o no de cultures minoritàries.

4. OPINIONS I DEMANDES DELS COL·LECTIUS MINORITARIS

Els tres col·lectius entrevistats, gitanos, magrebins i centre-africans estan d'acord amb els següents punts:

. L'escola no respon als interessos dels nens i nenes dels seus col·lectius i això provoca el gran fracàs escolar d'aquests/es alumnes.

. La realitat i la cultura dels nens i nenes de cultures minoritàries no està contemplat a l'escola. Està silenciada.

. Els continguts no recullen la diversitat cultural, ni les aportacions de les cultures minoritàries. Això que els nens i nenes dels seus col·lectius se sentin, a vegades, avergonyits de la seva cultura d'origen.

. El professorat té un gran desconeixement de les cultures minoritàries i això pot fomentar actituds de rebuig i xenofòbia.

. Les nenes tenen més dificultats per seguir a l'escola, a causa de les tradicions culturals i els problemes econòmics.

. El rebuig i la marginació social també estan presents a l'escola.

. Els problemes econòmics que pateixen moltes persones d'aquests col·lectius dificulten l'escolarització dels seus nens i nenes.

. Els diferents col·lectius valoren l'escola i tenen una clara voluntat perquè els seus nens i nenes puguin seguir un aprenentatge com tots els demés i aconseguixin un èxit escolar que els permeti millorar la seva situació laboral i social.

. Els col·lectius no pensen que l'escola hagi de fomentar les diferents cultures minoritàries, sino que demanen un tractament igualitari i respectuós amb la seva història, llengua, cultura, aportacions, etc., en els curriculumns escolars.

. Els col·lectius demanen una escola que tingui en compte la diversitat, que no faci que els nens i nenes de cultures minoritàries se sentin avergonyits dels seus orígens, i que puguin tenir una bona escolarització sense tenir que renunciar a la seva identitat cultural.

5. LES VELLES I LES NOVES MINORIES

La diversitat cultural a la nostre societat i a la nostre escola no són elements nous, sinó que ja fa molts anys que estàn entre nosaltres persones d'origens i cultures diferents. Malgrat això, la preocupació per la Interculturalitat és quelcom que apareix amb l'entrada dels nous immigrants, sobre tot d'aquells que provenen del Tercer Món i tenen cultures, religions, llengua i color de pell més diferents als nostres.

Això fa que, moltes vegades, quan es parla de diversitat i de minories culturals, es pensi només en els nous immigrants i s'oblidi la "vella" diversitat: els gitanos i les persones que van immigrades de la resta de l'Estat.

A partir de l'estudi realitzat, una conclusió que s'en pot treure és que s'han fet més activitats, reflexions i actuacions vers els nenes/nenes d'origen cultural africà (magribins i negre-africans) que no vers els gitanos o els fills/es d'immigrants nacionals.

La majoria d'esforços i d'intents per a "respectar les cultures diferents" van dirigits vers els col·lectius dels nous immigrants, mentre la cultura dels gitanos i dels fills/es d'immigrants no són considerades "respectables".

La presència de gitanos al nostre país des de fa 500 anys, la seva història, les seves aportacions, culturals linqüístiques, etc., les seves costums, valors; els seus problemes i les causes de la seva marginació no són qüestions rellevants quan s'estudia la història del nostre país. El respecte a les seves formes de viure i pensar són totalment desvaloritzades dins de la cultura escolar, fins i tot en aquelles escoles on els nens i nenes gitanos en són majoria.

Tampoc es contempla a l'escola la presència d'un 60 % d'alumnes que tenen el seu origen familiar fora de Catalunya. Els fills/es dels immigrants de la resta de l'Estat han sigut totalment "assimilats" des del punt de vista de l'escola i les seves particularitats, els seus orígens, la seva història han estat oblidats, amb el que això implica d'infra-valoració

de la seva cultura familiar, que si bé no és llunyana, no per això deixa de ser diferent.

No hi cap estudi que contempli aquesta variant dins, per exemple, del fracàs escolar, o de l'accés a la Universitat, ni tampoc la incidència que ha tingut per aquests nois i noies l'acció assimiladora de l'escola.

El fet que tots aquests nois i noies, igual que molts gitanos, hagin nascut a Catalunya i siguin, per tant, catalans, no implica que hagin d'oblidar o negar els seus orígens familiars. Acceptar la diversitat cultural implica, justament, tenir clar que en una mateixa societat (la catalana, en aquest cas) hi poden conviure cultures diferents i que totes elles formen part del conjunt de "catalans i catalanes".

VI . CONCLUSIONS I PROPOSTES

CONCLUSIONS GENERALS

---

1. RACISME I/O REBUIG VERS LES MINORIES ETNIQUES

A l'hora d'abordar el racisme en els nois i noies, una de les primeres coses que apareix és el fet que no podem parlar en termes globals sobre les seves actituds o opinions vers els diferents col·lectius, ni tant sols entre aquells que estan en condicions similars (com poden ser els immigrants àrabs i negres).

Els estereotips dels nois i noies varien constantment segons a quin grup es refereixen i, per tant, no podem parlar de racisme o de rebuig als "altres" d'una manera general.

En aquest sentit, és important ressaltar que no es tracta tant d'una actitud negativa vers les persones d'ètnies i cultures diferents, sinó de construccions socials vers cada grup en particular.

Analitzar les diferències en el grau de rebuig entre uns col·lectius i altres ens aporta nous elements a l'hora de formular les actituds xenòfobes o racistes.

Buscar quins elements juguen un paper en l'elaboració més o menys negativa que tenen els/les joves vers els diferents grups ens pot ajudar a entendre com es construeixen els estereotips negatius i, a partir d'aquí, quines poden ser les propostes d'acció per a canviar aquests estereotips.

Aquests factors no són, a més, constants, el que implica que no podem parlar d'un únic factor com a desencadenant del rebuig vers les minories ètniques o culturals, sinó que els elements que intervenen en la promoció negativa d'un grup són diferents en cada cas.

Així, en el cas dels gitans, podríem dir que són els més rebutjats perquè són el col·lectiu més nombrós, però el factor nombre no és determinant a l'hora d'aplicar-lo als llatinoamericans, que són més nombrosos que els àrabs i en canvi són menys rebutjats.

Tampoc podem dir que la distància cultural sigui una constant, ja que tant els negres com els àrabs tenen el mateix tipus de diferències respecte als autòctons (religió, llengua, costums, vestit, color de la pell, etc.) i en canvi els àrabs són molt més rebutjats que els negres.

El contacte o convivència tampoc és un factor que faci augmentar sempre el rebuig, ans el contrari, moltes vegades el fet d'estar més propers a un col·lectiu fa que els nois i noies tinguin una actitud més oberta vers ell, com és el cas dels gitanos més rebutjats pels nois i noies de classe més alta i que viuen en zones en les que és molt difícil que entrin en contacte amb persones d'aquest col·lectiu.

Així doncs, la quantitat, la distància cultural i el contacte, tres dels factors que s'esmenten normalment com a determinants de l'augment del racisme no són més que un factor que incideix en alguns cassos, però que no determina el rebuig vers un col·lectiu determinat.

D'altre banda, podem citar dos altres factors que ajuden a construir una imatge negativa d'un grup ètnic o cultural:

1) el discurs que té la cultura dominant sobre un col·lectiu: en aquest cas trobem una coincidència entre la quantitat d'informacions negatives vers els àrabs i els gitanos que surten als mitjans de comunicació i el grau de rebuig dels nois i noies vers aquests dos col·lectius, front a la visió positiva que apareix sobre Amèrica Llatina i Sud-Africa i el poc rebuig de manifesten els nois/es vers negres i llatinoamericans.

2) el tractament històric que dona l'escola vers els diferents grups ètnics o culturals. Trobem també una coincidència entre el tractament negatiu que es fa del poble àrab en tots els nostres llibres d'història escolar i les poques, però negatives, referències al poble gitano, amb el grau de rebuig que tenen els i les alumnes vers aquests dos col·lectius.

Finalment, el grau de prestigi econòmic i social que té un grup cultural determina també el grau de tolerància o rebuig que rep per part de la població majoritària. El classisme com element del racisme, apareix també en les opinions dels nois i noies a l'hora de mostrar el seu rebuig vers els diferents col·lectius.

2. XENOFOBIA, IMMIGRACIO I ATUR

Les opinions i actituds dels nois i noies vers la immigració estan, també, més determinades pel tipus de discurs que sobre aquest fenomen s'està fent des del poder, que no pas pel nombre real d'immigrants, per la seva distància cultural o pels enfrontaments que provoca la convivència entre immigrants i autòctons.

El nombre real d'immigrants no el coneixen la quasi totalitat dels nois i noies, per tant, la preocupació i la idea que s'hauria de limitar la seva entrada no està en funció de la quantitat d'immigrants que creuen hi ha, sinó de la propaganda que s'està fent sobre el fenomen per qüestions polítiques i econòmiques.

Molts pocs nois i noies mostren preocupació per qüestions culturals, el que implica que el fet que tinguin cultura i costums diferents no és pas rellevant per a ells i elles.

Tampoc mostren més rebuig vers els immigrants aquells nois i noies que tenen més contacte amb ells (els que pertanyen a sectors socials més baixos), ans el contrari. Per tant no és la convivència o el conflictes que es generen amb la proximitat allò que augmenta el rebuig.

D'altre banda, la majoria de nois i noies, quan parlen d'immigració es refereixen quasi exclusivament a les persones del tercer món, el que coincideix exactament amb la terminologia oficial que mai parla dels immigrants de la C.E.E. o d'altres països dels primer món, i quan ho fa els designa amb qualsevol altre nom, però mai com a immigrants.

La raó més important de la preocupació i el rebuig vers la immigració és el treball. Com ja assenyalava al començament, la inestabilitat laboral i l'augment de l'atur són factors que poden promocionar la xenofòbia i el racisme, sobre tot quan no hi ha una resposta social organitzada front al malestar i la inseguretat i es promociona la idea que els immigrants ens prenen el lloc de treball.

En aquest sentit, seria l'atur i la manca d'un futur laboral els que creen el malestar i la xenofòbia és, només, una de les possibles respostes a aquest malestar, que s'activa o no en funció d'altres elements. La manca d'informació objectiva sobre el nombre d'immigrants, la seva situació, els llocs de treball que ocupen, i la manca d'anàlisi sobre les causes de l'atur, són elements que ajuden a fomentar el rebuig vers els immigrants.

D'altra banda, el grau de preocupació i rebuig que manifesten els nois i noies no està directament relacionat amb el grau d'inseguretat que pateixen: els fills/es d'obriers no qualificats es mostren més oberts a l'entrada d'immigrants i menys preocupats per la competència laboral que no pas els fills/es de professionals i empresaris, i fins i tot, els joves que tenen els seu pare a l'atur es mostren més tolerants. El que implica que, més enllà de la competència pels llocs de treball, altres factors, ajuden a activar o desactivar el rebuig.

L'escola, la cultura, la classe i el gènere, són variables que intervenen en la construcció d'actituds més o menys xenòfobes, com analitzarem més endavant.

Aquestes dades ens ajuden a repensar les tesis clàssiques que afirmen que la inseguretat genera feixisme, però també ens fa pensar en els perills vers el futur: si la inseguretat i la desocupació continuen augmentant i la solidaritat de classe, la cultura popular arrelada a la comunitat, la tradició de lluita col·lectiva, etc, s'acaba perdent, llavors es possible que, realment, la inseguretat fomenti el feixisme.

3. CULTURA, CLASSE I TOLERANCIA

En les opinions dels nois i noies trobem una tendència que es va repetint al llarg de tots els ítems: els/les alumnes que pertanyen al nivell socio-econòmic més elevat, que a més són fills/es de pares catalans i que viuen en una zona amb poca diversitat social i cultural, tenen opinions i actituds més intolerants vers la immigració, mostren més rebuig vers les minories ètniques desprestigiades (gitanos i àrabs) i manifesten actituds més conservadores front als problemes socials.

Contràriament, els nois i noies que pertanyen al sector d'obrers no qualificats, que tenen pares nascuts fora de Catalunya i viuen en barris en els que hi ha una tradició d'associacionisme i activitat social (Associacions de Veïns, Centres d'Esplai, Comitès de Solidaritat, etc.), tenen actituds més obertes i tolerants vers els immigrants, les minories ètniques i són més crítics amb els valors de la societat actual.

Això ens fa aventurar una hipòtesi: els nois i noies que estan més a prop de la cultura dominant o hegemònica (classe social mitja i alta, origen català) tenen una visió més unilateral de la realitat, ja que les seves experiències personals (família, barri i escola) són molt properes i coincidents amb la ideologia dominant, i això fa que tinguin més interioritzats tots els prejudicis vers algunes minories ètniques i vers la immigració. Aquests nois i noies, d'alguna manera se situen entre els "privilegiats", i estan menys disposats a compartir: barri, escola, treball, cultura, llengua, nacionalitat, etc., amb aquells que tenen menys recursos, altres cultures, manca de treball, etc.

Quan la cultura i llengua familiar coincideix plenament amb l'escolar i amb la cultura majoritària, no hi ha necessitat de fer esforços per adaptar-se a altre maneres de fer, parlar, etc, i els intercanvis culturals són menors.

Contràriament, el fet de conviure amb persones d'origens diferents (andalusos, gallegos, aragonesos, etc.) i el fet que la cultura i llengua familiars no coincideixin totalment amb l'escolar ni amb la majoritària, permet un aprenentatge d'adaptació i tolerància front a la diversitat cultural.

D'altre banda, els fills i filles d'obrers no qualificats, han rebut una influència familiar a partir d'experiències de lluites sindicals i una cultura de solidaritat obrera, tenen la vivència de la immigració molt propera, viuen en barris pluriculturals i amb una xarxa comunitària estructurada. Tot això faria que participessin d'una "cultura popular" amb valors diferents a l'oficial o hegemònica, i per tant, tinguessin punts de referència

diversos, el que els ajuda a estructurar actituds menys intolerants, més solidàries i crítiques front els problemes socials.

Aquests resultats, si bé no són pas definitius, i caldria explorar i constatar més àmpliament, obren un camí per a repensar les relacions entre classe i racisme, i les tesis que defensen que a més nivell cultural i econòmic menys racisme hi ha, i que són les classes populars les que són més vulnerables de caure en el racisme i la xenofòbia. Aquests anàlisis donen per suposat que una condició socio-econòmica més favorable i una més elevada educació, permeten no entrar en conflicte amb els sectors minoritaris i marginals alhora que un grau més elevat d'informació i formació acadèmica asseguren idees més democràtiques, però no tenen en compte altres factors, com poden ser la solidaritat de classe, els valors populars, i la influència de la cultura dominant.

4. GÈNERE I DISCRIMINACIÓ

El fet de pertànyer a un o altre sexe, i els diferents rols socials que, encara avui, s'adjudiquen als nens i nenes és un factor que intervé en el grau de tolerància o rebuig vers les minories ètniques i la diversitat cultural.

Una gran majoria de les actituds de rebuig vers els/les alumnes de minories ètniques dins del marc escolar, es donen preferentment en nens i, en molta menys freqüència, en les seves companyes femenines.

D'altra banda, les respostes dels/les alumnes mostren que les noies tenen una actitud més tolerant i positiva que els seus companys masculins. Les diferències no són molt grans (de 5 a 15 punts) però es repeteixen al llarg de totes les preguntes.

Donat que aquests nois i noies han rebut les mateixes influències, tant a l'escola com fora d'ella, les diferències només poden atribuir-se a la diferent educació que han rebut pel fet de pertànyer a un o altre sexe, i als diferents rols i valors que això implica:

- . L'actitud conciliadora davant els conflictes que s'acostuma a fomentar en les nenes, front a l'agressivitat pròpia dels nens; pot estimular maneres de resoldre els possibles conflictes que no passin per l'enfrontament com a única sortida.

- . els valors de comprensió i cura dels altres, més interioritzats en les nenes que en els nens; pot estimular la solidaritat vers les persones més desfavorides social i econòmicament.

- . la diversificació d'activitats que realitzen la majoria de noies (combinant els rols més tradicionals, com participar a les feines de casa, cuidar al germans petits, etc., amb els estudis, viatges, sortides, etc.); pot donar diferents punts de referència a l'hora d'analitzar la realitat i una més gran flexibilitat davant les diferents situacions.

- . l'esforç que moltes vegades han de fer les noies per aconseguir tenir els mateixos drets que els seus companys (dins de la família, a la societat, etc.), el fet de sentir la discriminació en la pròpia pell; pot afavorir una comprensió més gran davant els que pateixen altres tipus de discriminació.

Tot això són elements que poden explicar aquesta actitud més oberta i tolerant de les nenes vers les persones d'altres cultures i ètnies.

En aquest sentit, el gènere pot ser un concepte important per entendre el racisme i els valors i circumstàncies que afavoreixen la seva aparició o que poden, contràriament, prevenir-la.

5. IDENTITAT CATALANA

Tres fets ressalten a l'hora d'analitzar la identitat i origen cultural dels nois i noies:

1) el percentatge elevat de fills i filles de pares/mares no nascuts a Catalunya (70 %) en les escoles de la mostra (totes públiques menys una);

2) l'alt percentatge de pares catalans en el nivell socio-econòmic més elevat: 70 % dels pares professionals/empresaris són catalans, mentre el 68 % de pares obreres no qualificats són nascuts fora de Catalunya;

3) la diferència d'origen familiar entre els nois/es que estudien BUP i el que estudien FP.

D'aquests tres fets podem aventurar algunes hipòtesis:

. L'escola pública és utilitzada, majoritàriament, per fills i filles d'immigrants de la resta de l'Estat i, per estrangers (2.5%). No tinc les dades de l'escola privada, però podem pensar que la proporció és justament al revés. Si l'escola privada gaudeix d'un major prestigi, més enllà que sigui realment millor o pitjor, podem pensar que hi ha algun tipus de segregació escolar entre els fills/es de catalans i els no catalans.

. La gran coincidència entre el nivell socio-econòmic dels pares/mares i el seu origen cultural, fa pensar que existeix, també una certa estratificació social els nascuts a Catalunya i els nascuts fora d'ella.

. El fet que la majoria de nois i noies de pares no catalans estiguin estudiant Formació Professional, i, en canvi, la majoria de fills de catalans estiguin estudiant BUP, fa pensar que la estratificació social dels pares es consolida en les noves generacions: mentre els fills de pares catalans es preparen per anar a la Universitat, els fills d'immigrants de la resta de l'Estat es preparen per a ser obrers més o menys qualificats.

Si aquestes hipòtesis són reals podríem afirmar que la nostre escola no ha pogut anivellar totes les desigualtats socials i culturals dels nois i noies, i, per tant, ha acabat per consolidar les diferències.

Respecte al concepte d'identitat catalana, en una gran majoria, tant de fills de catalans com de no catalans, tenen una idea oberta de nacionalitat i/o identitat catalana, en la que hi inclouen totes aquelles persones que estan a Catalunya, independentment del seu lloc d'origen. Ressalta, però, un 20 % de joves que tenen una idea molt més tancada i restringida, considerant catalans només a aquells que siguin "fills i nets de catalans". Un percentatge similar, considera que la llengua catalana és l'única que s'hauria de parlar a Catalunya i que els millors llocs de treball haurien de ser pels catalans.

Aquesta visió tancada de catalanitat és compartida, tant pels fills/es de catalans com pels fills/es d'immigrants de l'Estat, el que fa pensar que no es tracta solament de la "defensa" de la pròpia identitat, sinó de la imatge que tenen els fills/es de no catalans sobre la possibilitat de ser acceptats com a catalans. Això podria explicar el perquè, tot i que el 95 % de nois i noies han nascut a Catalunya, només un 38 % se senten catalans.

Aquesta dada ens aporta també elements per entendre com elaboren aquests/es joves la seva identitat cultural. Un primer aspecte és que aquesta no està directament vinculada al lloc de naixement, per tant, no és una qüestió purament geogràfica, sinó que té altres implicacions. Per una banda, l'origen cultural dels pares i mares sembla ser important a l'hora de definir la seva identitat, però d'una manera global, en el sentit que no es defineixen tampoc com andalusos o gallecs, sinó com a "espanyols", o com a "catalans-espanyols".

La doble nacionalitat es pot explicar a partir de dues raons: una d'ordre cultural, en el sentit que engloba l'origen de la família i l'origen propi. Es pot explicar, també, per qüestions purament legals, en el sentit que l'única nacionalitat legalment acceptada és l'espanyola, i amb la doble identitat s'engloba l'adscripció cultural pròpia i la legal.

Finalment, tots aquells/es que, malgrat haver nascut aquí no se senten catalans, podem pensar, també en diferents explicacions:

- . La voluntat d'englobar en una sola identitat, l'origen propi i el familiar.

- . El rebuig a reconèixer la identitat i/o nacionalitat catalana com a diferent de l'espanyola.

- . L'adscripció a la cultura familiar més que a la pròpia.

- . La percepció de rebuig que poden tenir alguns fills/es d'immigrants per part d'un sector catalans que, de fet, no els tracte com a tals. En aquest cas es tractaria d'una auto-exclusió

a partir de les vivències de rebuig per part de tots aquells/es autòctons que mantenen i practiquen una catalanitat excloent.

Existeix, doncs, el perill que la recuperació de la nostre llengua i cultura estigui essent confosa per una part d'aquests nois i noies amb un nacionalisme essencialista que, evidentment, no pot afavorir les relacions entre persones de cultures i orígens diferents.

L'escola, sobre tot en el tractament de la llengua i història, poden jugar un paper molt important en aquesta construcció d'una identitat catalana suficientment dinàmica com per integrar-hi trets culturals procedents d'altres cultures i/o societats.

Si analitzem, però, les últimes orientacions curriculars de la Reforma, veurem que no sembla pas que aquest sigui el camí escollit, ja que ens presenten una visió de la nostra identitat col·lectiva força estàtica i essencialista: Així un dels objectius de les Ciències Socials a la Reforma és: "Conèixer els trets fonamentals de Catalunya en els seus aspectes naturals, socials, culturals i històrics, en tant que medi definidor de la identitat nacional i progressar en el sentiment de pertinença al país". (Article 2, apartat 2.9 del Decret 96/1992 del 28 d'abril) (1)

Al llarg dels diferents cicles, la identitat catalana hi és "centrada en fets força llunyans i d'impacte molt relatiu, mentre que fets més recents i d'un enorme impacte, com per exemple la immigració intraestatal, no són tractats o tenen un tractament sols de passada" (2)

NOTES

(1) i (2): NAVARRO, J.M.I altres: "Anàlisi crítica del marc curricular de la Reforma des d'una perspectiva Intercultural."

I.C.E. Universitat de Barcelona, Setembre 1993

Veure també: "Anàlisi dels Dissenys Curriculars en realció al tractament que rep la diversitat cultural".

EQUIP ICE-UAB 1992-92

6. LES DIFERENTS ETAPES DE L'EDUCACIO

L'escola, com a agent educatiu i socialitzador, és fonamental en la transmissió de valors, conceptes i informacions, i, en aquest sentit, juga un paper molt important en la formació dels nois i noies.

Una de les diferències més grans que hem trobat en les opinions dels nois i noies és la que està relacionada amb el nivell escolar: els/les alumnes de primària es mostren més tolerants vers la diversitat cultural, tenen menys rebuig vers les minories ètniques i participen menys dels estereotips negatius vers la immigració, front als/les alumnes de secundària que, en totes les preguntes, es mostren força més intolerants.

Donat que aquestes diferències es mantenen en tots els nivells socio-econòmics i en tots els orígens culturals, i que la diferència d'edat és molt poc significativa (1 o 2 anys) podem pensar que l'activitat escolar està jugant un paper molt important en les opinions i actituds d'aquests nois i noies.

Les diferències entre els alumnes de Primària i Secundària es poden explicar per dos fets: 1) en general, per les diferències intrínseques a les dues etapes escolars; 2) pel fet que algunes de les escoles de Primària (una quarta part d'elles) havien tractat a l'escola el tema de la diversitat cultural des d'una perspectiva no etnocèntrica i de valoració de les diferents cultures.

L'educació Primària està concebuda, en tots els aspectes, per a donar una "formació global", per a preparar als nens i nenes a "ser persones", i, per tant, tots els aspectes relacionats amb els valors i actituds tenen un pes important en les activitats que es fan a l'escola. D'altre banda, les mateixes característiques de l'educació primària permeten connectar l'ensenyament amb els problemes de l'entorn i tenir una major flexibilitat amb els currículums i temes que es tracten, això possibilita que moltes escoles incloguin temes que formen part de les preocupacions i conflictes actuals: ecologia, interculturalitat, solidaritat, cooperació, educació anti-sexista, etc.

Contràriament, a Secundària, la preocupació màxima són els continguts i les notes. A partir de Secundària, es preparen als nois i noies per a la "competitivitat", sigui a nivell acadèmic-intel·lectual, com és el cas de BUP i COU, on passar la Selectivitat és l'únic objectiu de l'escolarització; sigui a nivell tècnic-professional, com a al F.P., on es prepara bàsicament per accedir al món del treball, insuficient i competitiu en aquests moments.

Aquestes dues diferents orientacions, segons l'estudi que he realitzat, té un impacte molt important en la formació d'estereotips negatius vers les minories i els immigrants.

No crec, però, que existeixi cap impossibilitat real de combinar una bona preparació intel·lectual, tècnica i professional, amb transmetre, al mateix temps, conceptes, informacions i valors que promocionin actituds tolerant i democràtiques. No hi ha cap contradicció intrínseca entre una bona formació de nivell superior i proporcionar eines intel·lectuals perquè els nois i noies puguin tenir una major capacitat d'anàlisi crítica de la realitat que els envolta.

7. TOLERANCIA, REBUIG I/O RACISME A L'ESCOLA

En general, es pot afirmar que a les nostres escoles hi ha un cert grau de rebuig i/o intolerància vers les minories ètniques i culturals, si bé els actes de xenofòbia o racisme són pocs i, normalment, es manifesten d'una manera encoberta.

Tant l'alumnat, com algun sector del professorat i de pares/mares, tenen una gran dificultat per acceptar i valorar la diversitat cultural com quelcom positiu.

Si tenim en compte que la quantitat de persones d'altres cultures és molt reduïda, tant a l'escola com a la societat en general, aquestes actituds d'intolerància esdevenen preocupants.

L'ensenyament, en general no ha contemplat aquest tema d'una manera seriosa i la majoria de mestres implicats/es visualitzen l'escola actual com "assimiladora" i no respectuosa amb les altres cultures. Això és fa present, també, en les opinions i actituds dels i les alumnes.

A partir de les opinions que manifesten aquests/es joves podem agrupar-los en tres grups:

a) una quarta part, més o menys (del 20 al 30 %) que manifesten actituds clarament intolerants i de rebuig vers la immigració, les minories ètniques i l'intercanvi cultural i que tenen una idea de la "pertinença nacional" totalment exclouent.

b) una altre quarta part que manifesta una actitud clarament positiva vers les persones d'altres ètnies i cultures, que està a favor de la diversitat cultural i que considera "catalana" a tota aquella persona que ha nascut i/o viu a Catalunya.

c) l'altre meitat es mostra més o menys "neutre" davant els temes més concrets (anar a viure a un barri amb molts gitanos;

deixar entrar a tots els immigrants, etc.) i favorables en les qüestions més generals (convivre entre persones de cultures diferents)

La quasi totalitat d'aquests joves tenen un gran desconeixement, tant de l'actual immigració (nombre d'immigrants, llocs de procedència), com de la història i cultura de les minories ètniques (tant dels col·lectius que fa molts anys que viuen entre nosaltres, com els gitanos, com dels actuals immigrants)

Malgrat el desconeixement (o per culpa d'ell) han interioritzat molts dels estereotips negatius vers aquests temes:

." Els immigrants ens treuen la feina"

. "Les persones del tercer món ens estan "invadint" i aviat seran més ells que nosaltres".

. "La convivència amb gitanos, àrabs, és una cosa molt negativa".

, "Les nostres pautes culturals són les "vàlides" i s'han d'imposar a tothom".

Aquests estereotips formen part de la cultura dominant i són difosos, moltes vegades, pels mitjans de comunicació i afavorits pels propis continguts escolars.

La desinformació, les actituds clarament racistes d'un sector de joves, la indefinició d'una gran part d'ells/es i l'acceptació acrítica de tots els estereotips negatius envers la immigració i les minories ètniques són elements molt perillosos que poden desembocar, si no s'hi posa remei, en actituds majoritàriament intolerants.

L'escola, com agent de formació cultural i ideològica, no pot restar al marge i cal, doncs, una revisió seriosa de tots aquells elements que, dins de l'escola, poden contribuir a fomentar aquestes actituds.

Es difícil determinar en quin grau l'acció de l'escola fomenta aquestes actituds intolerants, però en tot cas és impres-

cindible analitzar aquells factors que contribueixen a consolidar aquest tipus d'actituds. En aquest sentit en podem assenyalar, com a mínim, quatre:

a) L'omissió d'informacions que poden ajudar a desfer els estereotips negatius envers les minories ètniques i la immigració. No hi ha, en els actuals curriculum, temes que expliquin i valoritzin les cultures minoritàries, les causes de la immigració, les dades, les condicions, etc.

El desconeixement és sempre una bona base per la manipulació. El fet que la majoria d'alumnes desconegui el nombre d'immigrants hi ha actualment a Catalunya, però se senti "preocupat" davant aquest fet, és una mostra de com el desconeixement afavoreix la interiorització de la propaganda negativa vers la immigració.

b) L'etnocentrisme present a tots els continguts escolars. Les referències negatives i/o peioratives sobre altres pobles i cultures. La idea de superioritat de la cultura occidental que es desprèn dels actuals llibres de text. La visualització de la cultura catalana com estàtica i autosuficient, sense considerar ni valorar les aportacions de tots els altres pobles que han enriquit i fet evolucionar la nostra llengua i cultura.

c) La manca d'activitats i accions que promocionin actituds crítiques front la discriminació, el racisme i la xenofòbia. La manca d'activitats que promocionin intercanvis culturals, actituds de tolerància i solidaritat, relacions respectuoses i igualitàries entre persones de diferents ètnies i cultures.

d) La manca de recursos, línees d'actuació, formació del professorat, recolzament institucional per a poder atendre els nens i nenes de minories dins les nostres escoles.

Si no existeixen elements que afavoreixin la integració no assimiladora d'aquests alumnes a l'escola, les dificultats que sorgeixen fomenten la imatge de que els "conflictes" apareixen "per culpa de la diversitat", enlloc de posar en qüestió la inadequació de l'escola actual a una realitat pluricultural.

Finalment, la discriminació cultural i la marginació econòmica que pateixen la majoria de persones que pertanyen a minories ètniques, dificulta l'escolarització dels nens i nenes d'aquests col·lectius. Els problemes legals dels immigrants, i el racisme Institucional (Llei d'Estrangeria, contractes il·legals, deten-

cions arbitràries, etc.) mantenen als col·lectius d'immigrants dels països pobres en una situació de marginalitat i unes condicions de vida molt precàries, el que fomenta la xenofòbia i dificulta la integració dels seus nens i nenes a l'escola i, en un futur, a la societat.

PROFESSORAT

No tinc dades del professorat en general, només d'aquells/es que treballen amb alumnes de minories. L'actitud d'aquests/es mestres és majoritàriament positiva front a la diversitat cultural i, malgrat els hi suposa un esforç de temps, de preparació, de preocupació, valoren com a molt positiu tenir alumnes de diferents etnies i cultures a la classe i estan fent esforços per a introduir un ensenyament que tingui en compte la cultura d'aquests nens i nenes.

Aquestes accions, però, acostumen a ser a nivell molt individual per part dels i les mestres que tenen alumnes minoritaris a la seva classe o que treballen a Compensatòria, però manca una acció "global" d'escola que integri aquestes preocupacions i accions a tot el claustre. Fa falta, també, que això es faci extensiu a totes les escoles, encara que no tinguin alumnes de cultures minoritàries.

Quan els alumnes de cultures diferents es concentren i són majoria a l'escola, sobretot en el cas dels gitanos en algunes escoles, l'actitud dels i les mestres no és tant positiva front a la cultura minoritària i el tipus d'ensenyament és totalment assimilador. Els esforços del professorat que treballa amb una majoria de nens i nenes gitanes va més adreçat a compensar la marginació que no a valorar la seva cultura i adaptar l'escola a les seves necessitats.

En general, el professorat manifesta la manca de preparació, formació i recursos que tenen per afrontar l'educació d'aquests nens i nenes, el que dificulta molt la seva tasca.

PARES I MARES

Respecte a l'actitud dels pares i mares hi ha poca informació, però els fets apunten a un augment d'actituds intolerants poc "explícites", essent una de les més freqüents el treure els fills i filles de l'escola quan aquesta rep alumnes minoritaris.

Aquest rebuig d'alguns pares/mares autòctons a escolaritzar els seus fills/es juntament amb nens i nenes de cultures minoritàries pot respondre a tres causes:

. D'una banda és una expressió de la cultura dominant que considera a les "altres" cultures (sobretot aquelles que no tenen poder econòmic) com a inferiors i portadores de "mals hàbits".

. D'altra banda, se situa en la mateixa dinàmica de moltes escoles que viuen l'entrada d'alumnes de cultures diferents com una expressió de "desprestigi" de l'escola.

. Un altre factor està lligat a qüestions de classe social, en el moment en que "minoria ètnica" està associada a "marginació econòmica". En aquest sentit, algunes accions de l'Administració afavoreixen aquesta actitud (Objectius del Programa d'Educació Compensatòria, Circular sobre la matriculació de l'alumnat de minories ètniques).

. Finalment, la visualització dels nens i nenes de minories com a "conflictius" i amb una "baix nivell acadèmic" fa que molts pares i mares pensin que l'entrada d'aquests alumnes farà baixar el nivell de la classe i això retardarà el procés educatiu dels seus fills i filles.

En aquest sentit, seria molt important una acció educativa vers els pares i mares autòctons i una campanya que promocionés els aspectes positius de la diversitat i l'intercanvi cultural, tant a la societat en general, com a l'escola en particular.

EL SALO "VIU LA RIQUESA DE LA DIVERSITAT"

Les activitats pedagògiques, com el Saló de la diversitat, són elements molt vàlids, en el sentit que apropen a l'escola a la realitat social. La participació de mestres i alumnes a una activitat organitzada i protagonitzada per diferents col·lectius, tant autòctons com de minories, és un bon exemple d'interacció escola-societat.

El fet que quasi 2.000 nois i noies poguessin passar un dia alegre i festiu tenint un contacte directa amb persones de diferents ètnies i cultures, coneixent aspectes i realitats d'altres pobles i fent activitats conjuntes amb ells i elles, és una manera molt positiva d'estimular la tolerància i les actituds obertes vers la diversitat cultural.

Si bé en un sol dia, no es poden canviar tots els estereotips i actituds prèvies, tal com demostra l'estudi, aquest tipus d'activitats són elements que poden ajudar a l'escola a avançar cap una educació veritablement intercultural.

PROPOSTES

Donat que aquest estudi tracta, bàsicament, de l'educació i l'escola, les propostes estan centrades en aquest àmbit. No vull, però, deixar d'apuntar algunes qüestions d'àmbit més general.

1. PROPOSTES MACRO-POLITQUES

El racisme en els nois i noies, com hem vist, està més relacionat amb el discurs oficial, la inseguretat laboral i el malestar social, que no pas per la quantitat d'immigrants o pels conflictes entre les minories i la població autòctona.

En aquest sentit, si volem anar construint una social tolerant i no discriminadora, si volem que els/les nostres joves assoleixin actituds obertes i no racistes, hem de tenir en compte aquests tres elements.

Cal que els mitjans de comunicació tinguin molta cura a l'hora de donar informacions sobre persones que pertanyen a altres etnies i cultures, cal no sobredimensionar el fenomen de la immigració, cal que els nostres polítics no fomentin la idea falsa que la immigració repercuteix en la manca de treball, cal que la política econòmica abandoni el discurs neo-liberal i proposi noves formes de repartiment del treball, la riquesa i el benestar social.

Cal una nova Llei d'Estrangeria menys restrictiva i repressiva, calen actuacions policials més correctes i menys discriminatòries amb les persones "de color", cal un control més estricte dels abusos per part d'empresaris que contracten immigrants per sota els límits legals, cal facilitar l'estatus de ciutadà amb tots els drets a totes aquelles persones que viuen i treballen al nostre país.

Calen noves orientacions econòmiques que resolguin el problema de l'atur més enllà d'una "recuperació de l'economia" sense benefici per als treballadors/es i aturats. Calen polítiques de re-industrialització que ofereixin un futur digne als nostres joves.

Cal tornar a fomentar els valors de solidaritat i lluita col·lectiva per enfrontar els mals socials. Cal exigir als governs

polítiques de serveis socials, educació, formació, sanitat, i no acceptar el "laissez faire" de l'Estat com preconitzen els nous profetes lliberals, que no fa més que afavorir a un sector molt reduït de la societat, deixant cada cop més abandonada a la majoria de la població.

Cal retornar als/les nostres joves la confiança amb l'acció col·lectiva, la necessitat d'organització i la capacitat d'intervenció a la societat.

Cal fomentar un nacionalisme que no sigui exclouent, que no s'utilitzi per fins polítics i partidaris, que no identifiqui la "identitat catalana" del sector dominant amb la identitat de tots els catalans i catalanes. Cal anar construint una societat catalana on hi puguin conviure diferents identitats, llengües i cultures.

2. PROPOSTES EDUCATIVES

Si bé és clar que en la formació dels nois i noies intervenen diferents factors: família, barri, cultura, política, etc., també és evident que la intervenció de l'educació té un pes molt important, tant en la transmissió d'informacions, com d'ideologia, comportaments i actituds.

Un sector molt majoritari dels nois i noies que avui són estudiants s'haurà d'enfrontar, d'aquí a pocs anys, amb una realitat molt dura i adversa, i depèn de la manera com s'hi enfrontin que podran avançar cap una societat més justa i tolerant o, pel contrari, més inhumana i competitiva.

El grau d'escolarització dels nois i noies ha anat en augment en els últims 20 anys, el que és, evidentment, un gran avenç, però malgrat això, el grau de consciència crítica, d'implicació social, de participació i organització dels joves actuals és terriblement baixa.

Això ens fa pensar en el paper de l'escola en tots els aspectes que van més enllà de la instrucció tècnica i acadèmica: les qüestions ideològiques cada cop estan menys presents en les nostres escoles, en els debats pedagògics, en els plans de formació, en els currículums, a la Universitat, i tot això té una repercussió en les actituds dels/les nostres joves.

La funció ideològica de l'escola és obviada constantment i cada cop és més important el què i el com ensenyar, que no pas el per a què ensenyar. I aquesta pretesa neutralitat de l'escola no fa més que amagar la transmissió de tota la ideologia dominant: competitiva, individualista, etnocèntrica, classista, sexista i racista.

Cal recuperar aquesta funció ideològica de l'ensenyament, cal reflexionar sobre quin tipus de societat volem anar construint i quines pràctiques pedagògiques hem de dur a terme per aconseguir-ho. Cal donar una formació als nois i noies que els permeti analitzar de forma crítica la situació actual, per tal que puguin implicar-se en la recerca de solucions col·lectives que avancin cap una societat més justa on hi hagi lloc per a tothom.

Cal, per tot això, una revisió crítica dels actuals continguts, valors i metodologies a l'ensenyament:

. Els continguts escolars no poden ser aliens a la realitat socio-cultural dels nois i noies, i han de ser, a més de

significatius, funcionals per enfrontar les seves necessitats i interessos. (1)

La proposta curricular no pot partir d'uns continguts estàtics, prèviament seleccionats per l'Administració, els tècnics o les editorials, ja que l'escola ha de ser un lloc de construcció de coneixement i no sols de transmissió, i aquesta construcció ha de formar part del mateix aprenentatge.

La selecció dels continguts no és un acte "tècnic", ja que per ells es reforça i legitima un determinat tipus de coneixement, es prioritzen uns fets sobre els altres, uns protagonistes sobre altres, i es deslegitimen i marginen altres formes de pensar i d'interpretar el món. La justificació d'un curriculum determinat a partir de la seva "coherència interna" o de la seva capacitat per esdevenir "significatiu" (2) és del tot correcta, però totalment parcial, ja que obvia tots els components ideològics que hi ha darrera de tota selecció de continguts.

El professorat, i totes les forces socials vinculades a projectes de transformació social han de poder participar en la selecció del coneixement que es considera més vàlid per a una proposta progressista i democràtica del curriculum. La proposta curricular no pot estar vinculada a una única opció cultural: la dominant.

Els continguts no es poden separar de la seva dimensió ètica i ideològica, i per això, cal afavorir processos constants de revisió i crítica dels curriculums, que permetin als i les alumnes, i al mateix professorat, una reflexió crítica de la realitat que ens envolta i dels processos socials que porten a les discriminacions i desigualtats.

Els materials curriculars han de donar elements que facilitin la comprensió de com i per què es donen situacions d'injustícia i d'opressió, el perquè del racisme, del sexisme, del classisme, de la misèria al Tercer Món, etc., i han d'incloure els diferents punts de vista i la veu dels grups minoritaris o silenciats, potenciant la diversitat i el respecte a cultures diferents a la oficial.

Un curriculum emancipatori ha d'incloure, també, models socials alternatius i oferir experiències positives que s'han donat al llarg de la història i que es donen avui dia: lluites i victòries de grups oprimits, formes d'organització econòmica i política diferents a la nostra, grups de resistència, altres formes de relacionar-se amb la natura, altres maneres d'apropar-se a la realitat física, altres formes d'aprofitar la tecnologia, etc.

Si volem que l'escola contribueixi a un progrés qualitatiu de la nostra societat, cal que capacitem a les futures generacions per a vincular-se en processos de canvi, i per això, els hem d'oferir models alternatius i estimular la recerca de noves utopies.

Els i les alumnes han de poder connectar aquests continguts amb les seves experiències pròpies i la construcció del coneixement ha de partir sempre d'aquestes vivències prèvies de cada noi i noia, vivències que han de ser valorades i analitzades i no simplement "modificades" per tal d'adequar-les a allò que és "correcta" segons les normes escolars i/o acadèmiques.

La participació activa dels nois i noies a l'aula, la formulació de les pròpies experiències i opinions, l'anàlisi i les valoracions personals sobre els fets, ajuden a una formació crítica i estimulen la participació social.

Finalment, una educació emancipadora ha de tenir molt clara la impossibilitat d'un ensenyament "neutral" i, per tant, ha de fer explícits els valors que pretén transmetre i les actituds que vol promocionar.

La transmissió de valors, però, no pot ser només una "assignatura" més, o un crèdit variable sobre el racisme o la solidaritat, sinó que els valors es transmeten a partir de tots els elements que componen l'acció educativa, des dels continguts, la metodologia, el material escolar, l'actitud del professorat a l'aula, l'organització escolar, etc.

Fer explícits els valors que volem transmetre no significa fer "una declaració de principis" en el Projecte de Centre o "afegir" un apartat a la programació oficial, sinó buscar les eines materials i les pràctiques pedagògiques que facin possible que els i les mateixes alumnes s'adonin de les avantatges, ètiques, socials i personals d'un o altre esquema de valors.

Es contradictori, com apareix en els Dissenys Curriculars de la Reforma, fer tot un seguit d'afirmacions sobre el que es pretén (afavorir la solidaritat, la igualtat social entre sexes, la integració social, respectar la diversitat, etc.) i després concretar aquest currículum amb uns continguts que res tenen a veure amb els objectius proposats.

En tot cas no es tracta "d'ensenyar" la solidaritat o el respecte a les altres cultures, sinó de donar tots els elements que ajudin a fomentar aquestes actituds. La transmissió d'uns valors determinats ha d'estar avalada per qüestions ètiques o humanitàries, però també s'han d'introduir elements de realitat social: per exemple, la cooperació o la solidaritat front a la

competitivitat i el individualisme no són solament "millors" moralment parlant, sinó que tenen unes avantatges socials, en el sentit que una societat competitiva com l'actual margina a una gran quantitat de ciutadans i ciutadanes en el repartiment del treball, la riquesa i el poder, i la majoria dels i les nostres alumnes formaran part d'aquests "exclosos" sinó es modifiquen les relacions socials.

Cal explicar els mecanismes per els quals es promocionen uns o altres valors, i quines estructures de poder hi ha darrera, quins interessos i a qui afavoreixen.

Cal afavorir valors alternatius en tota la seva dimensió política i econòmica:

- . la solidaritat, no solament com una forma de "caritat", sinó com una lluita contra les injustícies.

- . La igualtat, no com una utopia, sinó com l'única forma de poder conviure sense violència.

- . El respecte a totes les cultures, no com un favor als "altres", sinó com una font d'enriquiment personal i cultural.

- . El respecte a la natura, no només com una actitud ètica, sinó com l'única forma de sobreviure en el nostre planeta.

- . La rebel·lia contra tot tipus de discriminació i l'acció col·lectiva com a úniques possibilitats de promoure un canvi social.

Cal, finalment que els i les ensenyants, i la societat en general, recuperem la confiança amb la possibilitat de l'educació com a instrument de transformació social i com a eina per a contrarrestar les desigualtats, tant de gènere, com de classe o d'etnia i cultura.

NOTES:

(1) V.V.A.A.: "Manifest per un currículum públic, popular i democràtic al País Valencià"
Rev. TEMES de Renovació Pedagògica
M.R.P.C., n.13, gener 1994

(2) COLL, C.: MARC CURRICULAR PER A L'ENSENYAMENT OBLIGATORI
Generalitat de Catalunya, Barcelona 1989.

3. PROPOSTES DIDACTIQUES

1. Creació d'un PROGRAMA D'EDUCACIO INTERCULTURAL que cobreixi els tres objectius següents:

A) Atendre les necessitats específiques dels nens i nenes que pertanyen a minories ètniques i/o culturals. Això implica:

- . Coneixement de les seves cultures, costums, valors, hàbits, etc.
- . Coneixement dels països i llocs d'origen, característiques de les escoles d'allà, ritme de vida, etc.
- . Coneixement de la seva situació en el nostre país: laboral, legal, econòmica, etc.
- . Adaptacions curriculars i material de l'aprenentatge de la llengua., sobretot per els alumnes d'incorporació tardana.
- . Pla de prevenció vers les possibles actituds de rebuig per part dels pares/mares, alumnes i/o professorat.
- . Valoració per part de l'escola de la història i cultura dels col·lectius minoritaris: erradicació del material, continguts, llenguatge que pugui ser peioratiu i desvalorització amb les altres cultures.
- . Adaptar les activitats, jocs, tallers, música, extra-escolars, etc., per tal que totes les cultures hi estiguin representades.
- . Afavorir els aprenentatges de les diferents llengües minoritàries dins del marc de l'escola.

B) Donar una formació a tots els nens i nenes, nois i noies, que contempli la diversitat cultural que hi ha a la nostra societat, que respecti i valori les cultures diferents, que estimuli

l'intercanvi cultural com a font d'enriquiment i fomenti actituds positives vers les minories ètniques i culturals. Això implica:

- . Modificar el material pedagògic (llibres, dibuixos, jocs, il·lustracions, etc.) per tal que siguin representatius de tots els grups socials i culturals: homes/dones, classes altes/classes populars, cultures majoritàries/cultures minoritàries, ètnies diferents.

- . Introduir informació, en els currículums de totes les assignatures i/o matèries, sobre les diferents cultures i les seves aportacions, història dels col·lectius que conviuen entre nosaltres, immigració, causes i conseqüències.

- . Suprimir tot allò que sigui negatiu i/o menyspreatiu vers els diferents pobles i cultures: informacions, llenguatge, il·lustracions, etc. per tal de reduir l'etnocentrisme i el darwinisme cultural i social del discurs escolar.

- . Fomentar l'intercanvi cultural com a font d'enriquiment personal i cultural.

- . Respectar les diferents identitats culturals dels i les alumnes i erradicar les postures assimilacionistes o de superioritat vers els col·lectius minoritaris.

C) Lluitar contra el racisme, la xenofòbia i la discriminació. Això implica:

- . Donar als i les alumnes elements de reflexió i crítica front a aquestes actituds.

- . Donar informació que ajudi a entendre els mecanismes, les causes i els objectius de les actituds discriminatòries.

- . Elaborar materials alternatius per a desenvolupar a l'aula aquests temes: en forma de crèdits, dins de les Ciències Socials, a ètica, etc.

. Promocionar actituds de solidaritat i de compromís front als problemes socials.

. Fomentar la recerca, l'intercanvi d'experiències i les activitats escolars i extra-escolars que ajudin als nois i noies a tenir actituds tolerants i anti-discriminatòries.

. Apropiar als i les alumnes a les diferents realitats dels col·lectius minoritaris, els seus problemes, la seva situació, etc.

. Buscar mecanismes de col·laboració de l'escola i els/les alumnes amb els col·lectius i organitzacions que lluiten contra el racisme i la discriminació.

D. Impulsar plataformes de DISCUSSIO, REFLEXIO I RECERCA sobre els temes relacionats amb l'educació intercultural, les minories ètniques, el racisme, la xenofòbia i la immigració:

. Amb la participació de TOTA la comunitat educativa: Administració, pares/mares, professorat, especialistes, institucions pedagògiques, institucions ciutadanes i col·lectius representants de les minories ètniques i els immigrants.

. Recollint i difonent les diferents experiències de totes les persones que ja estan treballant, en la pràctica, amb nens i nenes de minories i amb projectes d'educació intercultural.

2. Adequar els currículums de les diferents etapes a la diversitat cultural existent a la nostre escola i societat.

. Suprimir totes les informacions i il·lustracions que siguin desvaloritzadores vers les altres cultures.

. Introduir en els continguts de les diferents matèries referències sobre la història, cultura i aportacions d'altres pobles i cultures, sobretot dels que conviuen entre nosaltres. Hi ha molts aspectes (llenguatge, menjars, medicina, ecologia, etc.) en els que les aportacions i les costums d'altres cultures són molt importants. Cal no transmetre la idea que la nostre cultura és la "única" que ha fet aportacions a la humanitat.

. No silenciar tots els intercanvis culturals que, al llarg de la història han conformat la nostra cultura, tant quan parlem de la cultura "occidental" com de la "catalana". És molt important no donar la falsa idea que les cultures són quelcom estàtic i que es fa "a si mateix": totes les cultures són el resultat d'evolucions i d'intercanvis i és aquesta constatació la que ens ajuda a visualitzar la diversitat cultural com a positiva i els intercanvis com enriquidors, enlloc de "perillosos".

. No silenciar les diferents cultures que conviuen en la nostra societat. Cal que la història, cultura, llengua, literatura, costums, etc. de les minories ètniques que viuen entre nosaltres formin part dels continguts escolars.

I això per dues raons: 1) perquè tots els nens i nenes es puguin sentir "representats" en la cultura escolar, sigui quin sigui el seu origen cultural i, 2) per donar una idea molt més real de la composició de la nostre societat.

. Diversificar les activitats i els exemples, enunciats de problemes, etc, per tal que tots els diferents sectors socials hi estiguin representats. Quan es programen els treballs manuals cal incloure materials i objectes representatius de diferents cultures i tradicions, sobretot les dels nens i nenes de l'escola. Quan es fan els enunciats dels problemes, de física, de matemàtiques, cal apropar-los a les diferents realitats, socials i culturals, dels i

les alumnes. Quan es programa un taller de música, la celebració d'una festivitats, una activitat extra-escolar, etc., s'ha d'incloure les diferents músiques, instruments, celebracions, etc. de totes les cultures.

. Incloure il·lustracions, dibuixos, contes, jocs, etc. que representin les diferents ètnies i cultures, els diferents sexes, i els diferents nivells socials.

. Aportar informació sobre els fenòmens migratoris, la immigració actual al nostre país, les causes, els problemes, etc., per tal que els nois i noies puguin entendre i analitzar aquests fenòmens a partir de les dades reals i no dels estereotips que s'estan creant respecte aquests temes.

. Donar elements de reflexió i anàlisi crítica sobre els fenòmens de la discriminació, xenofòbia i racisme, buscant elements de superació i erradicació d'aquestes actituds negatives.

3. Buscar mecanismes compensatoris de les desigualtats socio-econòmiques dins del marc escolar;

. Ampliant els Serveis Socials i la seva coordinació amb l'escola, per tal d'atendre les necessitats materials dels nens i nenes en situacions precàries.

. Ampliant els Serveis d'Educadors de carrer i d'Assistents Socials, per tal d'atendre els problemes de les famílies i que això no recaigui sobre l'escola i els/les mestres.

. Apropant l'escola, (els materials, els continguts, el llenguatge, les activitats, etc.) als nens i nenes de classes populars, per tal de no consolidar les diferències socials i econòmiques.

. Una educació que considera que tots els alumnes "són iguals" no fa més que obviar les diferències econòmiques i socials dels i les alumnes. El diferent bagatge cultural i lingüístic dels nens i nenes està en funció de l'estatus familiar, i una educació que considera que tots els alumnes arriben a l'escola amb igualtat de condicions no fa més que fomentar el fracàs dels/les alumnes dels sectors més desafavorits.

. Cal considerar, no només la "diversitat individual" sinó les diferents diversitats "socials": de cultura, de gènere i de classe, i buscar mecanismes que assegurin la superació de les discriminacions o situacions de desigualtat.

4. PROPOSTA DE NOVES RECERQUES

Les conclusions d'aquest treball obren un seguit d'hipòtesis, que seria molt interessant anar corroborant en posteriors treballs. En aquest sentit, proposo noves línies de recerca:

1. A partir de les diferències en les actituds de rebuig i/o racisme entre els nois i les noies, seria molt interessant obrir una nova recerca que explorés a fons les diferències per gènere en els joves, fent una comparació de la ideologia i valors actuals, tractant d'esbrinar amb quines variables es relacionen i quines conseqüències poden tenir.

2. A partir de les diferències entre els nois/es de nivells més acomodats i els fills/es d'obrers no qualificats, seria important una recerca que corroborés o no la meua hipòtesi sobre la incidència: de la ideologia de classe, l'origen cultural i el barri o lloc de residència, en les actituds dels nois i noies vers les minories ètniques i altres temes.

3. La major presència de fills/es d'immigrants a l'escola pública i, sobre tot a la Formació Professional, fa pensar que hi han evolucions escolars diferenciades segons l'origen cultural dels pares/mares. Seria important tenir una informació comparativa de l'evolució escolar, acadèmica i laboral, entre els fills/es de pares nascuts a Catalunya i els fills/es d'immigrants de l'estat i estrangers. Esbrinant, al mateix temps, les altres variables que incideixen, classe, sexe, lloc de residència, i les conseqüències que pot tenir per a la consolidació de les desigualtats socio-econòmiques vinculades amb l'origen cultural.

4. El meu treball demostra la incidència de l'escola en la transmissió d'ideologia i, en concret, en la formació d'estereotips negatius vers alguns col·lectius minoritaris. En aquesta línia, proposo un estudi sobre situacions concretes d'aula o d'escola, en les que es poden comparar les opinions i actituds dels nois i noies que han treballat el tema (la Interculturalitat, el Racisme, o altres) i els que han fet el currículum normal.

5. Com a complement a l'estudi actual, seria important un estudi comparatiu del tractament de la diversitat cultural a l'ensenyament entre aquí i algún país, com per exemple E.E.U.U., que tenen una experiència des de fa molts anys, per tal de veure quines metodologies estan implementant i quins resultats tenen en els nois i noies.

6. Fora de l'àmbit de l'escola, però dins la temàtica dels joves, proposo una recerca sobre els efectes de l'atur i la inseguretat laboral en les noves generacions, i com els enfronten els diferents grups de joves, segons el seu nivell socio-econòmic, sexe, nivell d'estudis, origen cultural i ideologia. . Estudiant diferents àmbits: Secundària, Universitat, treballadors/es, aturats; diferents nivells socio-econòmics i diferents grups ideològics: Objectors de consciència, Okupas, Grups de Solidaritat, etc.

VII . ANNEXES

1. ENQUESTES ALUMNES SECUNDARIA
(1A. MOSTRA)

Edat:
Sexe:
Estudis actuals:
Llengua que parles normalment:
Lloc de naixement:

Lloc de naixement del pare:
mare:

-----

1. Et preocupa l'augment d'immigrants al nostre país? SI/NO
Perquè? .....
2. Saps el nombre aproximat d'immigrants que hi ha actualment
a Catalunya? .....
3. Saps de quins països han emigrat? .....
4. Explica algunes coses que sàpigues sobre els gitans:
  - . Lloc de procedència:
  - . Arribada al nostre país:
  - . Es dediquen a .....
  - . Tenen problemes de .....
  - . Estan marginats (SI/NO) perquè .....
  - . Jo penso d'ells .....
5. Explica algunes coses dels marroquins:
  - . Origen:
  - . Religió:
  - . Costums:
  - . Alguns emigren perquè.....
  - . Tenen problemes de .....
  - . Jo penso d'ells .....
6. Jo crec que (SI/NO) haurien de deixar entrar al nostre
país a totes les persones que ho vulguin o ho necessitin,
perquè.....

7. Els immigrants "il.legals" ho són perquè .....
8. Jo penso que si una persona d'una altra cultura ve al nostre país s'ha de comportar com nosaltres: SI/NO, perquè.....
9. Jo (SI/NO) faria fora del nostre país a totes les persones de color, perquè .....
10. Jo (SI/NO) aniria a viure a un barri on hi viuen moltes famílies gitanes, perquè .....
11. Si una amiga meva s'enamorés d'un noi àrab, jo .....
12. Si al Tercer Món hi ha molta misèria, nosaltres (SI/NO) hi tenim res a veure, perquè .....
13. Jo considero catalana només a aquella persona que és filla i néta de catalans: SI/NO, perquè .....
14. Jo penso que les persones que tenen cultures diferents a la meva (SI/NO) em poden ensenyar moltes coses, com per exemple.....
15. Jo penso que la meva cultura (SI/NO) pot ensenyar moltes coses a les persones d'altres cultures, com per exemple.....
16. A mi (SI/NO) m'agradaria conviure amb persones de costums diferents a la meva, perquè .....
17. Jo penso que els països rics ho són perquè.....
18. Jo penso que els països pobres ho són perquè.....

19. Jo penso que hi ha tant d'atur perquè .....
20. Jo penso que els sindicats (SI/NO) serveixen per .....
21. Jo crec que els canvis als països de l'Est són (POSITIUS/
NEGATIUS), perquè .....
22. Jo crec que la nostra democràcia (SI/NO) és el millor
sistema de govern, perquè .....
23. Jo crec que la competitivitat és (POSITIVA/NEGATIVA)
perquè .....
24. Jo crec que les dones (SI/NO) estan discriminades,
perquè.....
24. De la societat en la que visc, a mi (SI/NO) m'agrada...
25. Jo (SI/NO) puc fer alguna cosa per a canviar-la, com per
exemple.....
28. Jo (SI/NO)estic en un grup o associació de .....
- ....., perquè .....

. Digues quins d'aquests temes has tractat a l'escola:

- . Immigració actual
- . Característiques de cultures diferents: quines?
- . Primer Món-Tercer Món:
- . Socialisme:
- . Democràcia:

. Jo penso que el que m'ensenyen a l'escola em serveix per:

.....

.....

.....

2. ENQUESTES ABANS DEL SALO
(2A. MOSTRA)

Edat:

Sexe:

Estudis actuals:

Llengua que parles normalment:

Lloc de naixement:

Lloc de naixement del pare:

mare:

Treball del pare:

mare:

Instruccions: Quan hi hagi més d'una opció *encercla* la que vulguis contestar.

1. Penses tu que els gitanos són estrangers? (SI/NO)

Per què? .....

2. De què viuen els gitanos? .....

3. En quines coses creus que són diferents els gitanos?

4. Per què creus que la majoria de gitanos són pobres?

5. Penses tu que els gitanos estan discriminats? (SI/NO)

Per què? .....

6. Saps quina diferència hi ha entre una "minoria ètnica nacional" i una "minoria ètnica estrangera"?

Edat:

Sexe:

Estudis actuals:

Escola:

Llengua que parles normalment:

Lloc de naixement:

Lloc de naixement del pare:
mare:

Treball del pare:
mare:

Instruccions: Quan hi hagi més d'una opció, encercla la que vulguis contestar.

1. Et preocupa l'augment d'immigrants al nostre país? SI/NO
Perquè .....
2. Saps el nombre aproximat d'immigrants que hi ha actualment a Catalunya? .....
3. Saps de quins països han emigrat? .....
4. Saps perquè han emigrat? .....
5. Jo penso que si una persona d'una altra cultura ve al nostre país s'ha de comportar com nosaltres (SI/NO)
perquè .....

6. Jo crec que la causa que hi hagi tanta misèria en els països del Tercer Món és:

. Per culpa d'ells mateixos, perquè tenen terres molt pobres, tenen masses fills/es i no tenen capacitat de superar-se.

. Perquè des de que varen ser colonitzats, han estat explotats pels països del Primer Món.

. Altres: .....

7. Jo penso que la gran quantitat d'atur que hi ha al nostre país és deguda, bàsicament, a:

. L'augment dels immigrants que ocupen molts llocs de treball.

. La política del govern del nostre país.

. El mal funcionament del sistema econòmic actual.

. Altres:

8. Jo crec que la delinqüència està relacionada, sobre tot, amb:

. La presència de persones d'altres ètnies, com els .....

. La crisi econòmica del país.

. Altres: .....

9. Digues amb quina d'aquestes afirmacions estaries més d'acord:

. S'hauria d'expulsar del nostre país a tots els immigrants, perquè .....

. S'hauria de limitar l'entrada de nous immigrants, perquè .....

. S'hauria de deixar entrar al nostre país a totes les persones que ho volguessin, perquè .....

. S'hauria d'ajudar més a tots els immigrants, fent .....

6. Jo crec que la causa que hi hagi tanta misèria en els països del Tercer Món és:

. Per culpa d'ells mateixos, perquè tenen terres molt pobres, tenen masses fills/es i no tenen capacitat de superar-se.

. Perquè des de que varen ser colonitzats, han estat explotats pels països del Primer Món.

. Altres: .....

7. Jo penso que la gran quantitat d'atur que hi ha al nostre país és deguda, bàsicament, a:

. L'augment dels immigrants que ocupen molts llocs de treball.

. La política del govern del nostre país.

. El mal funcionament del sistema econòmic actual.

. Altres:

8. Jo crec que la delinqüència està relacionada, sobre tot, amb:

. La presència de persones d'altres ètnies, com els .....

. La crisi econòmica del país.

. Altres: .....

9. Digues amb quina d'aquestes afirmacions estaries més d'acord:

. S'hauria d'expulsar del nostre país a tots els immigrants, perquè .....

. S'hauria de limitar l'entrada de nous immigrants, perquè .....

. S'hauria de deixar entrar al nostre país a totes les persones que ho volguessin, perquè .....

. S'hauria d'ajudar més a tots els immigrants, fent .....

10. T'has sentit alguna vegada discriminat/a per causa de la teva cultura, llengua o ètnia?
 SI/NO . Explica com t'has sentit .....

11. Jo acceptaria de bon grat:

	Persones			
	gitanes	àrabs	negres	sud-amer.
viure en un barri amb moltes	si/no	si/no	si/no	si/no
Jugar al mateix equip amb	si/no	si/no	si/no	si/no
Anar a una escola amb	si/no	si/no	si/no	si/no
Tenir amics/gues amb	si/no	si/no	si/no	si/no
Que el meu germà o germana es casés amb	si/no	si/no	si/no	si/no

12. Jo considero catalana només a aquella persona que és filla i néta de catalans: SI/NO,
 perquè .....

13. Jo crec que els millors llocs de treball haurien de ser primer per a les persones que
 han nascut a Catalunya, SI/NO perquè .....

14. Jo penso que el català hauria de ser l'única llengua que s'utilitzi a Catalunya, SI/NO
 perquè .....

15. Jo em considero:

- . català - catalana
- . espanyol-espanyola
- . andalús - andalusa
- . gallec - gallega
- . gitano - gitana
- . marroquí - marroquina
- . gambià - gambiana
- . .....

3. PRESENTACIO I ACTIVITATS DEL SALO

VIU LA RIQUESA DE LA DIVERSITAT

És una activitat dirigida als alumnes que tenen entre 12 i 16 anys,
organitzada conjuntament per:

Associació d'Ensenyants amb Gitanos de Catalunya

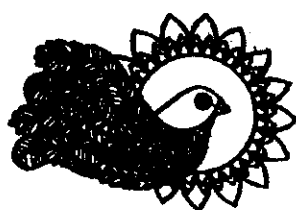
Associació d'Immigrants Filipins a Barcelona

Associació Jameiat Essalam d'Osona per la Pau

ASSOCIACIÓ JUEVA DE CATALUNYA

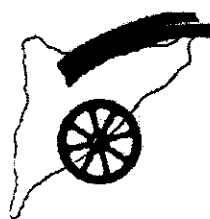
Associació Jueva de Catalunya

Associació de Suport a les Organitzacions Populars Xilenes

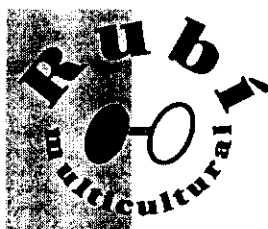
Centre d'Harmonització i Dinamització Intercultural de Catalunya

Federació d'Associacions Gitanes de Catalunya

Retruco Solidaritat amb Argentina

Rubí Multicultural

Associació pel Diàleg de les Cultures
SODEPAU

SODEPAU - Associació pel Diàleg de les Cultures

S.O.S. RACISME
SOS Racisme de Catalunya

Hem comptat amb la col·laboració de:

- Asociación Pro-Derechos Humanos
- ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona
- Departament Pedagogia Aplicada de la U.A.B.
  - ARQS - ONG per l'Arquitectura Social
- Masdeu Giménez Dogliotti - serveis gràfics i editorials

VIU LA RIQUESA DE LA DIVERSITAT
es celebra al marc de:

organitzada per:

S.O.S. RACISME

2 LES ACTIVITATS REALITZADES AL SALÓ

A continuació farem un breu esment de cadascuna de les activitats que els nois/es fan al Saló : jocs de presentació, de coneixement i d'afirmació fets al començament, joc informàtic, activitats desenvolupades als espais de les sis cultures, música final, tot això intentant explicar els objectius que s'esperen obtenir amb cadascuna d'elles. També fem un resum sobre la concepció arquitectònica del Saló :

JOCS DE PRESENTACIÓ I DE SIMULACIÓ

A fi de trencar el gel i que es creï un ambient més relaxat entre els/les alumnes de diferents escoles es realitzen dos jocs de presentació:

EM PICA AQUÍ

OBJECTIU

Es tracta d'aconseguir aprendre el nom de tothom.

DESENVOLUPAMENT

Tot el grup es posa en un cercle. La primera persona diu "Em dic Carles i em pica aquí" (s'ha de rascar alguna part del cos, per exemple el cap). La segona persona diu "Em dic Maria i em pica aquí"(rascant-se). I així tothom, fins a completar el cercle. Dependent de la dimensió del grup, es poden repetir els noms de totes les persones anteriors o només de les darreres.

LLIMONA-LLIMONA

DEFINICIÓ

Es tracta de dir el nom d'un mateix/a o de la persona que és al costat dret o esquerra, responent a una pregunta que es fa.

OBJECTIU

Aprendre els noms, amb un exercici de moviment.

DESENVOLUPAMENT

Tots/es asseguts en un cercle. L'animador/a (sense lloc) comença el joc apropant-se a la gent de manera ràpida, senyalant i dient:

-llimona-llimona: haurà de dir el nom de la persona que és a la dreta.

-taronja-taronja: el nom de la persona asseguda a l'esquerra.

-maduixot-maduixot: el nom de la persona assenyalada.

Si algú s'equivoca es canvia al centre i continua el joc.

Sempre hi ha l'opció de dir "cistella de fruites", amb la qual cosa tothom ha de canviar de lloc, intentant el del centre ocupar-ne un. Només asseure's, cadascun/a haurà de preguntar ràpid el nom als seus veïns/nes.

JOC DE CONEIXEMENT

EL MEU MÓN, EL MEU PAÍS, LA MEVA REGIÓ

DEFINICIÓ

Es seleccionen 5 coses o característiques que puguin definir el planeta, el país o la regió que habitem, i s'han de contrastar amb la resta del grup.

OBJECTIUS

Conèixer els símbols i els fets del lloc en que vivim, amb els que'ns identifiquem. Aprendre a relativitzar i a evitar xovinismes, així com apropar-nos al coneixement d'altres llocs i els seus valors.

DESENVOLUPAMENT

Cada jugador/a escriu al seu paper les cinc coses que portaria del seu planeta, país o regió a un altre, com a mostra de la seva essència. Una vegada fet això, es reuneixen en grups per a contrastar el que s'ha seleccionat i fer una llista única en el cas de fer el joc sobre el planeta, o en el cas de fer-ho sobre el país o la regió, si tots/es són de la mateixa. De qualsevol manera, després hi haurà una exposició en un grup gran.

AVALUACIÓ

Contrastar la idea que cadascun/una té del seu planeta, país o regió. Comparar aquestes idees, amb les que seleccionen altres persones de cultures i llocs diferents.

Podria donar lloc a un debat sobre identitats culturals, nacionalisme, xenofòbia, etc.

La idea del dos jocs següents, és que ens apropem a crear de bon principi l'empatia, la solidaritat, la tolerància que tothom desitgem aconseguir en els/les nostres alumnes.

JOC D'AFIRMACIÓ

UN MÓN DE COLORS

DEFINICIÓ

Es tracta de formar grups en base a una enganxina col·locada al front.

OBJECTIUS

Descobrir com afecta la igualtat o la diferència a l'hora d'apropar-nos a altres persones i quins són els nostres criteris per fer-ho.

DESENVOLUPAMENT

Els/les participants es col·locaran en cercle i tancaran els ulls. L'animador/a col·loca l'enganxina mentre explica "us estic col·locant una enganxina al front, quan acabi -SENSE PARLAR- heveu de formar grups clarament separats". Quan els grups estiguin formats i separats clarament, es procedirà a l'avaluació.

AVALUACIÓ

Quin ha estat el criteri per a formar els grups? Perquè?. És molt habitual que els grups es formen en base al mateix color, no hi ha altres possibles criteris: grup arc de Sant Martí, varis, ningú igual...? Per què ens apropem a quin més se'ns assembla? Perquè és més fàcil i habitual? Fins quin punt acceptem les normes que ens venen de fora i/o ens deixem emportar? Què van pensar i sentir els que es van quedar sense grup?. Què van pensar els/les altres? Se'n van adonar? Trobes cap paral·lelisme amb la realitat: discriminació, racisme, xenofòbia...?. Quines són les conseqüències d'aquesta mena de comportament, a l'àmbit escolar, a l'àmbit social...?

JOC INFORMÀTIC

El joc informàtic parteix d'un personatge d'una de les ètnies representades que viu a Catalunya, a fi de provocar la proximitat de tot allò que s'exposa i facilitar l'abordament de la concepció antropològica de l'heterogeneïtat intracultural (Teoria de la diversitat: tots som diferents) que es dona a les experiències vitals dels jugadors.

OBJECTIU DEL JOC

Hom parteix de dos premisses bàsiques tals com:

-La diversitat provoca riquesa, i Catalunya és rica perquè al llarg de la història ha estat una cruïlla de cultures, oberta a pobles molt diversos que s'han anat instal·lant o passant i han deixat una forta petjada (llengua, riquesa econòmica relacionada amb la immigració dels anys 50 i 60).

-L'aïllament cultural, com a contrapartida, genera al grup cultural un estancament que condueix a restar al marge de les relacions interculturals que es produeixen i al successiu empobriment de la seva interpretació de la realitat.

-Això porta a concebre el joc com un espai a partir del qual els nois/es aniran "enriquant-se" de coneixements sobre les cultures participants al Saló amb l'objectiu lúdic de completar un qüestionari que els anirà proporcionant unes claus interpretatives per a desvetllar una frase secreta.

ESTRUCTURACIÓ EXTERNA

El joc va adreçat als tres jugadors i consisteix en una interacció entre un treball a l'ordinador i la pantalla, i amb una fitxa de paper amb espais buits que s'haurà d'anar omplint.

El monitor d'acompanyament ha d'especificar la dinàmica, al començament del joc, i ha de motivar els nois/es a repartir-se diferents càrrecs per la tasca: control de la fitxa, control de la pantalla, introducció de dades.

ESTRUCTURACIÓ INTERNA

El joc té una primera part en la qual un personatge "A" fa una presentació de l'objectiu del joc i explica el funcionament de la dinàmica.

La segona part suposa l'entrada en acció i el recorregut a través de diferents àmbits significatius per als nois/es dels aspectes instrumentals de la cultura escollida, dels quals han de recuperar determinada informació necessària per a completar la fitxa.

La correcta execució de cadascun dels àmbits anirà proporcionant una paraula o síl·laba clau que després plegades i ordenades pels mateixos jugadors/es donen la frase secreta:

"EN LA DIVERSITAT DELS ÈSSERS HUMANS NEIX LA SEVA RIQUESA"

ÀMBIT MAGRIB

TALLER DE CONVERSA

ACTIVITAT

A l'espai d'aquesta cultura s'exposa el màxim d'elements culturals propis de la cultura magribina, vestits, peces d'artesanaria..., com si fóssim dins d'una casa del Marroc. A les parets del voltant hi ha una exposició fotogràfica "Vida quotidiana en un poble del Magrib" (on es recullen els trets fonamentals : escola, mercat, barri, mesquita...) i també fotografies de la vida quotidiana dels magribins al nostre país. És el moment de parlar i es fa mentre es pren un te, una de les "eines" comunicatives i relacionals d'aquesta cultura.

OBJECTIUS:

- Aprofundir en la cultura i els costums magribins.
- Incidir en el xoc cultural dels magribins/es al nostre barri i en les discriminacions. Es tracta de reflexionar sobre els sentiments que experimenten els marroquins al nostre país, sobre la percepció que tenen del tracte que els donem.
- Aprofundir els elements culturals que ens són propers.

METODOLOGIA:

S'asseuran en rodona i cada un dels nois/es aniran explicant una de les fotografies, el monitor afegirà els elements desconeguts. Després de les explicacions a dues veus es farà un debat que estarà preparat pel monitor, tot i que s'espera que siguin els mateixos nois/es els protagonistes de la reflexió i del debat.

TALLER DE MÚSICA

ACTIVITAT

S'escolten dos tipus diferents de música:

-La música pròpia de festivitats concretes: la celebració del Mulut (el naixement del profeta Mohamed), cançons pròpies del casament...lligades més a festivitats tradicionals i actes religiosos. S'explica el contingut social de les pràctiques religioses i la seva música. També hi ha una explicació de com s'organitzen els balls (la separació de sexes).

-I la música Rai (música moderna) per a ballar i aprendre a moure's segons els ritmes.

S'exposen instruments musicals propis d'aquesta cultura.

OBJECTIUS

- .Conèixer els continguts musicals i la funció social de la música.
- .Evidenciar com les celebracions musicals manifesten aspectes de la cultura i formes de vida.
- .Tenir una primera relació i entendre una música entesa com a "exòtica i pesada" per tal de poder entrar-hi a dins.
- .Apropar-nos a les danses magribines.
- .Mostrar els lligams musicals que té la Mediterrània.

METODOLOGIA

Es presenten els instruments musicals.

S'escolta la música amb petites introduccions rel·latades pel monitor. Es separen dos grups en funció del sexe i s'ensenyen els passos i els moviments de la dansa.

TALLER D'ESCRITURA ÀRAB

OBJECTIU GENERAL

Donar a conèixer als nois/es assistents al taller què és l'àrab, d'on és, l'origen i les seves característiques més importants. Mitjançant l'alfabet bàsic que se'ls dona pretenem que puguin intentar combinar lletres per formar, per exemple, el seu nom, desvetllant així el seu interès a través de quelcom concret.

CONTINGUTS:

1.L'ÀRAB

L'àrab era l'idioma d'Aràbia Saudita abans de l'Islam. Mitjançant la religió islàmica es va anar estenen a diferents països. L'islam és originari del nord d'Àfrica. La referència més clara de l'àrab pur la trobem a l'Alcorà -llibre sagrat de les religions islàmiques. Amb l'Alcorà molts nens/es han après a llegir i escriure l'àrab. L'idioma àrab ha evolucionat poc des de els seus orígens, però es pot dir que és un idioma que està completament adaptat a la vida moderna.

2. CARACTERÍSTIQUES BÀSIQUES DE L'ÀRAB

- S'escriu de dreta a esquerra.
- No té vocals dites pròpiament, uns signes units a les consonants ajuden a la pronunciació.
- No hi ha diferència entre E-I ni entre O-U, la diferenciació és la pronunciació breu o llarga.
- L'àrab s'escriu i pronuncia igual.
- 160 milions de persones parlen àrab com a llengua materna i moltes altres l'entenen per la seva religió musulmana.
- Set mil paraules del castellà venen de l'àrab.
- Dins de l'àrab hi ha diferents dialectes.

PLANTEJAMENT DEL TALLER

Presentació.

Exposició de què és l'àrab i les seves característiques més importants (amb exemples i utilitzant la pissarra, possibles mapes, etc).

Distribució de l'alfabet àrab (alfabet àrab/castellà en una bossa de roba o plàstic per a poder portar-ho a casa després del taller).

Intent de combinar paraules senzilles.

ÀMBIT ÀFRICA NEGRA

TALLER DE XERRADES

Hem escollit el treballar i presentar a manera de joc una situació social de total actualitat, la immigració, concretament la negre-africana a Catalunya.

El joc es centra en una anàlisi pràctica i activa de la situació dels i les emigrants de l'Àfrica negra que resideixen a Catalunya.

OBJECTIUS:

El principal objectiu del joc és que en acabar aquest, els nois/es participants puguin tenir:

1. Una mínima idea de l'origen, les causes, els contratemps, les adversitats i situacions dels ciutadans/anes procedents de l'Àfrica Negra residents aquí.

2. Que durant les dues hores de que es disposa els/les alumnes hagin pogut conèixer i intentat identificar-se amb la situació dels nostres immigrants.

3. Que una vegada que hagi acabat aquesta activitat, tots els/les alumnes que han participat estiguin en possessió de les dades mínimes necessàries per, segons la seva edat, poder realitzar una crítica i donar una opinió objectiva i personal al respecte. I d'alguna manera deixar de ésser només assimilador i reproductor de la visió que ofereixen els adults i els mitjans de comunicació.

4. Conèixer i analitzar les situacions de discriminació per les quals, per alguns motius, estant essent objecte els/les immigrants de l'Àfrica Negra residents a Catalunya.

METODOLOGIA

El joc es divideix en tres parts:

. S'identifica l'alumnat amb habitants i països de l'Àfrica Negra. Cada alumne s'identifica amb un país i les circumstàncies d'aquest (situació política, econòmica, societat i cultura).

. Una vegada deixen el seu país d'origen (negro-africà) els/les alumnes faran un recorregut que els conduirà a Catalunya o bé directament o per rebuig d'altres països.

. Una vegada aquí han de passar totes les traves oficials, normals per a un/una immigrant d'Àfrica.

. Viuran aspectes socials, sociolaborals...Hi haurà un relat, una reflexió final d'aquesta part.

. Viuran un aspecte d'un dels pobles i cultures negro-africanes: l'hospitalitat com a tradició de l'Àfrica Negra.

TALLER DE DANSA I PERCUSSIÓ

Aquests tallers de dansa i percussió intenten que els nois/es es deixin portar pel ritme, que vegin que no és encorsetat per normes rígides, que apreïin l'aspecte de catarsi col·lectiva, d'acte quasi màgic que representa la dansa i la música negre-africana.

Uns monitors/res els introdueixen a la manera de tocar els tambors i de deixar-se emportar pel so d'aquests.

TALLER DE TRENES

Aquest és un aspecte significatiu de les formes externes de la població negra. Bob Marley entre d'altres ha revaloritzat la manera de pentinar-se i el tipus de cabell arrissats i l'ha exportat a tot el món fent que atragués a molts nois/es occidentals. Aquesta manera de fer-se les trenes requereix una elaboració una mica llarga si hom no n'és un tant expert. La idea és intentar transmetre aquesta experiència, per això un monitor/a ensenyarà a fer trenes i els/les alumnes se les podran fer els uns als altres.

ÀMBIT AMÈRICA LLATINA

Es plantegen quatre tallers:

OBJECTIU

Es pretén que els/les alumnes prenguin un contacte pràctic amb activitats que poden ésser per ells/elles relativament estranyes però que són part important de la cultura d'Amèrica Llatina. A la "ronda del mate" hem volgut donar l'oportunitat perquè es resolgui tota mena de curiositats que els nois/es es plantegen.

TALLER MUSICAL

Es centra en la música andina.

Introducció (teòrica): Espai geogràfic que ocupa aquesta mena de música. Una mica d'història. Descripció dels principals instruments autòctons. Peculiaritats de la seva construcció.

TALLER ARTESANIA DE TRENAT

Explicació i demostració de la construcció d'unes "boleadoras". Explicació d'altre ús del trenat ("aperos, lazos, revenques, etc..."). Activitat pràctica: fabricació d'una polsera trenada en cuir per a cada alumne. Activitat lúdica (opcional): joc de "bolear un ñandú".

TALLER D'ARTESANIA DEL COURE

Descripció de la importància dels metalls a la costa del Pacífic. Tècniques de manipulació del coure. Activitat pràctica: construcció d'un objecte de coure per part de cada alumne/a.

RONDA DEL MATE

La "ronda del mate" és l'entorn natural per a xerrar en molts països de Llatino Amèrica (Argentina, Uruguai, Paraguai i en zones de Xile, Brasil i Bolívia).

S'intenta crear un àmbit de conversació en torn a temes que poden crear expectatives entre els alumnes. Dos temes poden ésser l'eix de les xerrades:

D'un costat, la relació -errònia- que estableixen algunes persones entre els efectes del mate i els de la coca ens permet parlar de l'ús d'aquesta en alguns llocs d'Amèrica Llatina, la seva vinculació amb tradicions ancestrals, el seu valor alimentici i la seva utilització per a pal·liar l'esgotament. La diferència entre la fulla de coca i la cocaïna. L'escassa incidència del consum de cocaïna en aquestes àrees. El fenomen del conreu massiu de coca vinculat a la caiguda dels preus internacionals de les primeres matèries.

L'altre tema per parlar és el fenomen migratori entre Espanya i Amèrica Llatina. La direcció històrica del flux i la inversió del sentit en les últimes dècades. La relació -quasi inexistent- entre la immigració i les dificultats per a trobar treball.

ÀMBIT FILIPINES

EXPOSICIÓ-XERRADA

Comencem mostrant una exposició de Filipines de fotografies, mapes, la bandera, artesanía, roba singular dels "pinoys", una mostra de casa típica filipina "bahay kubo" feta de bambú, fusta, tronc de coco i altres materials naturals, que vénen a simbolitzar la tranquil·litat i la unitat de la família filipina. La idea és que els nois/es coneguin aquest país: la seva geografia, història, costums, tradicions, economia... amb això, a més a més, podran veure que tot i la gran distància, els filipins que estem aquí mantenim uns lligams culturals, afectius, solidaris...amb la nostra terra i la nostra gent. A la vegada que es comenta l'exposició els nois/-es podran tractar de resoldre totes les seves curiositats.

TALLER DE JOCS

La idea és plantejar tres jocs típics filipins per tal que es vegi la diversitat i a la vegada la coincidència entre jocs de llocs tant diferents com els que nosaltres coneixem a Filipines i els que es juguen a Catalunya. També tenen per objectiu:

.Que els nois/es puguin emprar l'energia, la imaginació i la intel·ligència.

.Que sàpiguen acceptar la victòria o pèrdua analitzant posteriorment aquesta situació.

1.SIPA: Joc similar al futbol. El juguen els nens i també els adults. La pilota es fa amb una moneda i roba tallada. Guanya qui tingui més puntuació.

2.TUMBA-LATA: Aquest joc requereix habilitat, força i punteria. Es juga amb una llauna buida. Hi ha un vigilant que aixeca la llauna cada vegada que cau, i intenta tocar a un jugador al mateix temps.

3.PATINTERO: Joc que es fa quan hi ha lluna plena. Requereix un espai gran. Es fan dos grups de 7 jugadors: uns seran els vigilants i uns altres els jugadors. Els jugadors han d'intentar creuar una ratlla que es fa a terra.

TALLERS

L'objectiu es fer veure la importància que té el treball manual a Filipines; això intentem reflectir-ho fent un cistell i elaborant un plat típic filipí.

A) BÀSQUET-MAKING O FER CISTELLA

És un treball manual que fan els camperols mentre esperen la collita de l'arròs, la verdura o altres productes del camp, també fan cistelles els pescadors.

Aquestes cistelles es fan de bambú, fusta i d'altres materials naturals. Les cistelles a part de l'ús habitual dels filipins s'exporten arreu del món. Un monitor ensenya a fer cistells i convida els nois/es a que l'imitin.

B) CUINA

La cuina filipina combina plats d'una gran elaboració i d'altres de molts senzills. Els nens/nes aprenen des de petits a cuinar ja que prou sovint han de fer el menjar quan la mare no és a casa.

Aquest són una mostra de plats filipins :

El "Pansit"(tallarins xinesos). Es pot menjar com a plat únic i és molt famós per a les festes, noces, aniversaris, batejos.

Som un país rodejat pel mar i el peix és un dels aliments bàsics filipins; molt plats es fan amb peix com el "paksiw na isda", el "Sinigang na isda"(peix amb brou). Es menja com a segon plat acompanyat d'arròs un altre dels aliments bàsics.

El plàtan és molt important a la cuina filipina. N'hi ha de diversos tipus i, com a postres se n'utilitza una varietat que es diu "saging na saba"(plàtan amb sabah)

Al Saló s'expliquen plats típics filipins intentant elaborar-ne un de senzill per repartir entre tots.

ÀMBIT CULTURA GITANA

TALLER DE XERRADES

Des del 1425 en què els gitanos vam entrar a Espanya hem sofert moltes injustícies i unes lleis marginadores que al llarg de la història han dictat els mandataris.

És per això que ens ha estat molt difícil viure a un lloc concret i estable, el que ha fet que visquéssim junts tota la família; el millor per nosaltres era viure apartats dels pobles per fer més difícil la nostra persecució o detenció. Moltes vegades se'ns adjudicaven tots els robatoris que es feien, era molt més fàcil fer-ho així. Per tot això, ara ens interessa als gitanos prendre la paraula, explicar com viu, com pensa, quina ha estat la història del nostre poble.

La xerrada l'hem dividida en tres blocs que presenten el passat, el present i el futur del poble gità.

Al passat fem menció de l'origen del poble gitano (la regió del Punjab-India) i la divisió en dues rutes: Turquia i Irak. La seva peregrinació per tota Europa fins l'entrada a Espanya.

A partir d'aquest moment fem una mica d'història del poble gitano a la Península amb els privilegis d'uns primers moments i les contínues persecucions a partir dels Reis Catòlics amb moments d'intents d'igualtat formal.

Després parlem del que és avui el gitano, dels canvis a la religió amb la introducció de l'església evangelista, dels treballs amb la transformació que ha comportat adaptar-se al canvi del treball artesanal a un altre d'una societat industrial, de l'educació -amb el que comporta el sedentarisme del gitano i la introducció dels nens a les escoles-.

Finalment parlem de com veiem el futur del poble gità.

TALLER D'ARTESANIA DEL VÍMET

Els nostres camins sempre han anat al costat dels rius on podíem trobar vímet per a fer les paneres, les cistelles, les butaques, els cosidors... a més a més, aquest material no ens costava diners amb la qual cosa els beneficis eren grans, moltes vegades servien de moneda de canvi per aliments com l'oli, el pa, els llumins... Aprofitàvem aquest moments de comunicació per demanar roba vella, palla per als cavalls que eren el nostre mitjà de transport.

Avui el vímet es fa en plantacions i l'elaboració dels cistells està més controlada per empreses o artesans que treballen segons la demanda.

Al taller intentem ensenyar a trenar una cistella amb l'objectiu de que els/les alumnes puguin valorar el treball artesanal. El material que utilitzem és medulla, cintes planes.

TALLER DE MÚSICA

Des de fa més de tres-cents anys es veu una constant a la música gitana i comença a sorgir el cant flamenc des dels primers "palos" que es canten quan es fa un ritus després d'una boda gitana. Més tard surten altres cants com "el romnca gitano", "la toná", "la debla", i altres més que són poc coneguts per a la majoria dels "payos". A finals de segle passat i principis d'aquest surten les "siguirillas", "la soleá", "los tangos", "las bularias", etc.

A principis dels anys 60 el flamenc comença a fer un canvi molt fort, generalment a "les bulerias" i especialment les rumbes; surten molts grups musicals de rumba: las Grecas, Pata Negra, grups que experimenten la rumba fent fusió amb altres ritmes: salsa, rock, jazz.

Avui tots els pals antics i moderns són molt coneguts gràcies a diversos "cantaors" que ha seguit mantenint les arrels pures i ortodoxes del flamenc.

El treball que fem amb els nens/es és iniciar-los a aprendre el sentit del compàs, per això la rumba és el ritme menys complex per adquirir una mica de sentit del compàs. S'explica també com es pot iniciar a tocar la guitarra amb uns exercicis dels dits que són molt bàsics.

ÀMBIT CULTURA JUEVA

Nosaltres ens plantegem tres àrees de treball amb els alumnes a fi de mostrar la nostra cultura: una exposició, un vídeo i un taller.

EXPOSICIÓ

L'exposició va guiada i es fa un recorregut per diferents temes de la història del poble jueu com :

- 1.L'holocaust del poble jueu.
- 2.L'expulsió dels jueus d'Espanya i la vida dels seus descendents avui.
- 3.Aspectes generals del judaisme i de Israel.

VIDEO

Es projecta un vídeo sobre la temàtica de la intolerància i la relació amb la persona diferent a nosaltres, com reaccionem?.

Un altre curtmetratge tractarà sobre la convivència entre veïns i la necessitat de marcar el nostre terreny i imposar les nostres pautes. Es tracta de debatre amb aquest material i el que els alumnes proposen intentant relacionar-ho amb la presència de jueus a Catalunya i la resta d'Espanya avui i en el passat.

TALLER

Es treballa sobre els estereotips i prejudicis que hi ha sobre els jueus. Es parteix d'un treball amb caricatures i dibuixos. Part d'aquest material el portarem nosaltres i un altre part la faran els/les alumnes.

S'intentarà fer una avaluació final de tot el treball fet.

ACTIVITAT FINAL

L'activitat final volem que sigui una fusió total del que és el Saló. A través de la música intentem fer veure als nois/es la riquesa que representa la diversitat. És per això que hem escollit a un grup que és capaç de combinar la música afro,àrab, salsa, disco, rock, jazz i un altre grup que interpreta música que ja forma part de la nostra cultura catalana: flamenc, rumba... Louis M'Bomio & Afrodijazz: Un conjunt format per en Louis M'Bomio (Guinea Ecuatorial) és la veu del conjunt i ell mateix ens introdueix en la música afro passant després a explicar-nos com aquesta ha influït en el rock, la música disco, com la música és la màxima representant de la barreja cultural i així també ens parla de la música àrab i de la salsa llatina interpretant algunes cançons, en quan als Afrodijazz està format per Toni el saxo, Quique el guitarra, Albert als teclats, Moises guitarra, Duke Pacheco (Ghana) el percussionista, Acelino (Brasil) baix i Agustín a la bateria. És un grup musical que parteix del mestissatge, tant en el terreny musical com en els seus components. El seu propi nom ja ens diu que a partir dels arrels africanes han arribat a la integració de diverses músiques. El seu repertori, com hem explicat abans, va des de la música africana al reagge, passant pel jazz, la salsa... la seva especialitat és el que ells denominen afro-occidental. La música gitana serà interpretada per el grup gità "Chupendi" format per Chenco, guitarra; José, percussió; José, baix; Basilio, vocalista i guitarra, que interpreta flamenc pur, buleries, tangos i rumba fent d'aquesta una fusió amb la salsa i el pop.

AMBIENTACIÓ DE L'ESPAI

El projecte del saló es troba ubicat a l'Estació del Nord, es tracta d'un lloc on hi seran representades les sis cultures gitanes, jueus, magrebins, llatí-americans, filipins i africans. El projecte s'ha pensat amb la voluntat d'integrar la saviesa popular constructiva de les diverses cultures en un únic espai. Tècniques com la toba, el bambú, els sostres de palla, la canya, la fusta, els entramats, catifes de coco, estores vegetals, etc... són mostra de la multivarietat de tecnologies autòctones que alhora ens agermanen a tots i que empleem en aquest projecte.

Hem de recordar com, encara avui dia, més d'un terç de la humanitat viu en habitatges fets amb fang i molts més si considerem altres tècniques. ARQS vol, fent ressorgir i millorar tècniques com aquesta, donar solucions tècniques als greus problemes de l'habitatge d'una manera solidària i amb una perspectiva de desenvolupament global i integral de les cultures. Per això el Saló pot ésser una mostra de respecte per allò heretat de totes les cultures i que alhora ens és comú. No podem oblidar com nosaltres aquí hem heretat tècniques com el tapiat o la teulaceràmica dels àrabs, la calç dels romans, el bambú i la canya d'orient, etc...I cal doncs obrir als/les alumnes noves perspectives futures de desenvolupament molt per sobre dels típics stands d'alumini i moqueta artificial amb un Saló fet amb materials autòctons, reciclables, naturals i recollint les diversitats de llenguatges formals de les cultures entorn un sol camí.

3 ACTIVITATS A REALITZAR DESPRÉS A L' AULA.

Hi han moltes maneres de treballar a partir dels elements generats al Saló i, de ben segur, el coneixement que cada professor té dels seus alumnes permetrà integrar l'activitat del Saló de la manera més convenient.

Tanmateix i a títol de suggeriment, proposem un conjunt d'activitats que al nostre entendre poden aprofundir i consolidar els objectius pedagògics que buscàvem amb el Saló.

Aquest conjunt d'activitats tenen un fil conductor que és el treball que cada grup de la classe farà per apropar als seus companys a la cultura que han conegut (millor dit tastat) al Saló. Aquesta exposició al conjunt de la classe pot fer-se des de la manera més senzilla: preparant una redacció sobre les seves impressions del saló fins preparar un treball a través de tot un conjunt d'activitats que hem preparat. Entre un extrem i l'altre hi caben totes les possibilitats.

Els materials donats sobre cada àmbit (carpetes 2 a 7) permeten un treball per part de cada grup per després ser presentat als seus companys. Això té la virtut de col·locar els alumnes amb la necessitat de sentir-se com a representants d'aquells que han conegut. És clar que el professor pot donar-les altres utilitats segons la seva planificació a l'aula.

Hem fet un esquema general a les 6 àrees, doncs pensem que això permetrà a l'hora de fer les exposicions a classe reforçar la idea que -més enllà de les característiques diferents de cada cultura-, allò que es comú des d'una perspectiva intercultural és la manera d'apropar-nos i els valors i conceptes que hi ha al darrera.

Els valors: Empatia, Tolerància, Solidaritat

L'objectiu, cal no perdre'l de vista, és el tractament d'aquests valors. No es tracta de fer un desenvolupament exhaustiu de cada cultura, el que d'altre banda ompliria fins l'infinit els coneixements del curricula, sinó de cercar un apropament a través d'aquests valors d'empatia, tolerància i solidaritat. Ja que és aquesta mena d'apropropament -comú a les sis cultures- el que pretenem treballar amb els alumnes, creiem que val la pena aturar-se a caracteritzar en què consisteix cadascun d'aquests valors i quines implicacions té pels processos d'ensenyament -aprenentatge. Ho farem de la ma d'Hegoa (ONG del País Basc), que ha treballat aquesta metodologia en diverses unitats didàctiques, especialment en la carpeta pel desenvolupament editada per la Diputació de Vitoria-Gazteiz:

1.- La empatia

Para ignorar a otros y no comprenderlos, nos basta con las ideas previas o con las generalizaciones de prejuicios; pero para entender la historia, la vida cotidiana, las actitudes de otras personas y otros pueblos, para tener empatia no es suficiente tener una buena disposición. Hay que conocer al "otro", interesarse por él, ponernos en su sitio, ya que la empatia es una identificación momentanea-transitoria que ayuda a comprender a los demás a través de la vivencia de situaciones similares . Eso significa además un grado elevado de madurez personal, de crecimiento y aprendizaje. Como dirian los indios lakota: "Sólo se alcanza la edad adulta cuando se es capaz de caminar dentro de los mocasines de otro".

Sin embargo, conviene aclarar que la empatia no significa apología u adopción. Comprender, interesarse , estudiar el Islam no significa que obligatoriamente nos tenga que gustar, que todo nos parezca bien, que debamos luchar para convertirnos en musulmanes, es decir, pasar de forma acrítica de la xenofobia a la xenofilia.

2.- La Tolerancia.

Ser tolerante significa apartar la ignorancia y la superficialidad, penetrar en las similitudes y diferencias y sobre todo aceptar que hay individuos y sociedades diferentes y que , unos y otras, suelen tener buenos motivos para ser como son.

Dicho de otra forma, tolerar es respetar la diversidad y tiene como contrapartida la intolerancia que impone la uniformidad que solo comprende y acepta al " otro" cuando lo ha moldeado a su imagen y semejanza.

Aunque parezca paradójico, profundizar en la tolerancia nos conduce a practicar una intolerancia positiva(Sutcliffe, 1991) a no tolerar las injusticias, las marginaciones, las violencias, las imposiciones, las humillaciones, sobre quienquiera que se ejerzan, so pretexto de raza, nación o género.

3.- La solidaridad

La solidaridad es una actitud consciente y volitiva que supone la intención de colaborar activamente con las culturas, sociedades o personas que lo necesiten.

Ser insolidario significa alzarse de hombros, aislarse, creer o pretender que los demás no existen y que, por tanto, sus problemas no nos atañen ni estan relacionados con los nuestros.

Ser solidario significa ser consciente de la diversidad, de la interdependencia entre individuos, pueblos, sistemas ecológicos y culturas; estar dispuestos a cooperar. De aquí se deduce que solidaridad es compromiso e insolidaridad es indiferencia.

Siguiendo el razonamiento anterior, está claro que la solidaridad es producto de las dos anteriores, pero que la tolerancia puede ser tanto causa como efecto de la empatía y viceversa.

Com hem dit abans aquests mateixos valors els volem treballar fonamentalment mitjançant l'apropament dels alumnes a les diferents cultures. Per això hem fet un esquema igual per aquesta tasca d'apropament.

ESQUEMA D'APROPAMENT A LES DIFERENTS CULTURES

- 1.- UNA CULTURA QUE ESTÀ MÉS A PROP DEL QUE PENSEM**
- 2.- ALGUNES COSES NOVES QUE HEM APRÈS**
- 3.- NOMÉS S'ARRIBA A L'EDAT ADULTA QUAN S'ÉS CAPAÇ DE CAMINAR ALS MOCASSINS D'UN ALTRE. (Proverbi del indis Lakota)**
- 4.- ENS HAN QUEDAT GANES DE PARLAR MÉS DE...**

1.- UNA CULTURA QUE ESTÀ MÉS A PROP DEL QUE PENSEM

Es tracta de treballar a cada cultura un element que ens mostri la influència que té a les nostres vides, o bé la influència que la nostra cultura ha tingut a la seva. Es tracta de constatar la proximitat entre cultures i remarcar els valors del mestissatge cultural.

2.- ALGUNES COSES NOVES QUE HEM APRÈS

Aquí cada cultura especifica quins aspectes els interessa més tractar. Es proporciona informació d'algun aspecte especialment desconegut i/o sobre els que els tòpics reflecteixen erròniament a la realitat.

Aquí seria on es treballaria més els continguts des del punt de vista dels conceptes. Guarda relació amb els temes que s'han treballat al Saló.

3.- NOMÉS S'ARRIBA A L'EDAT ADULTA QUAN S'ÉS CAPAÇ DE CAMINAR AMB ELS MOCASSINS D' UN ALTRE.(Proverbi del indis Lakota)

Aquí es tracta d'agafar un tema i comparar la visió que se'n té habitualment, amb com es veuria des d'una altra cultura. Aquesta és una de les actituds que considerem fonamentals per l'apropament a les altres cultures, per poder combatre els estereotips i els prejudicis, i establir un diàleg intercultural que realment sigui profitós i respectuós.

4.- ENS HAN QUEDAT GANES DE PARLAR MÉS DE...

En aquest punt es tracta que els alumnes facin una autovaloració. Proposem un treball més lliure . Una forma d'organitzar la reflexió pot ser entorn a les següents preguntes.

- 1)Del que has conegut de tal cultura, quines coses t' han agradat molt/ poc / gens
- 2)De quines coses penses que necessites més informació
- 3)Quines coses has canviat del que pensaves abans de conèixer als companys/es

Unes possibles pautes per valorar les preguntes anteriors poden ser:

- s'ha generat motivació per conèixer amb més profunditat
- ha canviat alguna cosa de les que pensaves abans?
- s'estigui d'acord o no amb aspectes d'altres cultures hi ha una actitud de respecte?

Potser el tema més important a treballar aquí es el respecte a les altres cultures al qual s'al·ludeix en la tercera pregunta. És important incidir en què els desacords se situïn de forma relativa. Que es tingui en compte fins quin punt hi ha un coneixement "des de dins" dels temes i si realment també dins de "l'altra" cultura hi ha pluralitat d'opinions i pràctiques sobre el tema en qüestió com probablement n'hi ha dins de "nostra cultura". En definitiva que es plantegin com a temes en que no és convenient tenir una opinió tancada i definitivament feta sinó temes on caldria més debat. Debat que, perquè fos enriquidor, caldria fer amb una actitud oberta és a dir: partir que tots podem canviar els nostres punts de vista després del diàleg i que totes les parts tenen els seus motius i raons dels que podem aprendre.

Per desgràcia perquè aquest debat sigui respectuós i entre iguals hi han alguns obstacles. Això dona peu a les activitats de la darrera carpeta: **OBSTACLES PER A UNA RELACIÓ D'AMISTAT**

Com hem dit abans, el fet de presentar un esquema de treball complet marca només una de les possibilitats que es poden desenvolupar a l'aula. En qualsevol cas esperem que les activitats siguin útils dins de les diferents planificacions d'aula que tingui cada professor. Si se'ns permet un últim suggeriment i donat que a les alçades dels curs en que estem poden haver-hi problemes de temporalització, pensem que una possible reducció del temps dedicat a aquesta activitat podria ser:

Pel que fa al treball en grups fer un treball de l'apartat " **ALGUNES COSES NOVES QUE HEM APRÈS**" incidint en l'actitud dels alumnes en parlar d'altres cultures.

Substituir les activitats de treball amb grup dels apartats " **UNA CULTURA QUE ESTÀ MÉS A PROP DEL QUE PENSEM**" i " **NOMÉS ES CONEIX A L'ALTRE QUAN SE'S CAPAÇ DE CAMINAR DINS DELS SEUS MOCASSINS**" per alguna activitat general feta a classe agafant una de les activitats proposades a les carpetes de les cultures, com a exemple d'una reflexió més general vàlida per a qualsevol relació intercultural.

Creiem necessari tractar l'ítem de " **ELS OBSTACLES A UNA RELACIÓ D'AMISTAT** " encara que sigui a un nivell exclusivament introductori. En aquest sentit el video " **IMMIGRACIÓ: UN FENOMEN ECONÒMIC; RACISME: UN PROBLEMA SOCIAL** " (ACTIVITAT 15 de la citada carpeta) pot donar peu a un primer comentari introductori.

1.El tratamiento de los valores desde una perspectiva intercultural.Confederación de Movimientos de Renovación Pedagógica.Encuentros de Cuenca .Mayo 1993.

2.La realidad social en España (1991-2)CIREs pag.472

3.Veure enquestes CIS sobre actituds dels catalans . Treball d'en Calvo Buezas sobre les actituds dels escolar(Pais 2 de gener de 1994)

4.IBIDEM.

5."El projecte linguapax del marc teòric a l'experimentació" Rafael Grasa,M.Dolors Reig,Miquel Siguan. Editat pel departament d'Ensenyament ,la Fundació Jaume Bofill i el Centre Unesco de Catalunya,1993

6."Racismo y educación " J.L.Alegret en Educación Intercultural:La Europa sin fronteras.Ed.Narcea,Madrid 1992

7.Wellman 1977, citado por J.L.Alegret o.cit.

4 AVALUACIÓ

Per tal de poder fer una avaluació final de totes les activitats, us adjuntem tres tipus d'enquesta i us demanem que les passeu als/les alumnes, i guardeu els resultats per a poder lliurar-los al final del curs.

La primera enquesta és sobre el Saló de la Diversitat i, per tant, seria desitjable que la passéssiu poc després de la visita al Saló.

La segona enquesta és per a passar als/les alumnes al final de curs. Seria molt interessant que aquesta enquesta la passéssiu també al grup "control" (un grup-classe de l'escola que no hagi participat en les activitats del Saló), per tal de veure si hi han diferències entre els nois/es que han treballat el tema i els que no ho han fet.

Aquesta enquesta la compararem amb la que varen contestar a l'inici de tot, per tal de veure l'evolució dels nois i noies i els possibles canvis que s'han donat després de treballar el tema a l'aula i de visitar el Saló.

Finalment, la tercera enquesta és per als professors i professores que heu treballat els materials i que heu assistit al Saló. Us demanem que feu la vostra pròpia avaluació i ens la lliureu, també, al final de curs.

4. ENQUESTES DESPRES DEL SALO
(3A. MOSTRA)

Enquesta sobre el Saló de la Diversitat

Edat: Sexe:

Escola: Curs:

1. Amb quina cultura has estat durant la teva visita al Saló?

.....

2. Què és el que més t'ha agradat de tot el que has fet?

.....

3. Digues tres coses que no sabies i has après en el Saló:

.....

.....

.....

4. Quines coses t'han agradat més de les que t'han explicat sobre la cultura del grup que has estat?:

5. Quines t'han agradat menys?

Per què?

6. Creus que la visita a aquest Saló t'ha servit a tu per a canviar alguna cosa (idees que tenies, actituds, etc.)? (SI/NO)
Quines?:

7. T'agradaria tornar-hi? (SI/NO) Per què?

Enquesta per al professorat

1. Com valores, globalment, totes les activitats fetes entorn al Saló de la Diversitat?

2. Quina ha estat l'actitud dels/les alumnes davant:
  - . La visita al Saló:

  - . El treball a l'aula:

3. Creus tu que ha servit per a canviar alguna actitud dels/les alumnes envers les persones d'altres cultures?
  - SI/NO
  - En quins aspectes?:
  - Què t'ho fa pensar?:

4. T'ha servit a tu personalment aquest treball?:
Per què?

5. Fés una valoració de:
  - Material previ a la visita del Saló:
  - Organització del Saló:
  - Activitats del Saló:
  - Material per a treballar a l'aula:

6. Vols afegir algun comentari, queixa, suggeriment, millora, etc.?:

Enquesta final per als/les alumnes

Edat:

Sexe:

Estudis actuals:

Escola:

Llengua que parles normalment:

Lloc de naixement

Lloc de naixement del pare:
mare:

Treball del pare:
mare:

---

1. Quina diferència important hi ha entre els gitanos i els àrabs que estan al nostre país?
2. Què tenen en comú la majoria de gitanos i la majoria d'àrabs o negres que viuen aquí?
3. En quines coses creus que els gitanos són diferents a tu?
4. En quines coses creus que els gitanos són similars a tu?
5. Per què creus que els gitanos estan discriminats?
6. Digues quines coses et semblen positives i/o negatives de la cultura gitana?

7. Què saps sobre els immigrants actuals:

- . De quins països venen?:

- . Per quins motius han emigrat?:

- . Quins problemes tenen aquí?:

8. Creus que hi ha alguna relació entre l'immigració i l'augment de l'atur? (SI/NO). Per què?:

9. Creus que existeix alguna relació entre l'augment de l'immigració i la delinqüència? (SI/NO).
Per què?:

10. Creus que s'hauria de deixar entrar al nostre país a tothom qui ho volgués o ho necessités? (SI/NO).
Per què?:

11. T'agradaria tenir amics i amigues: (Posa una creu)

Molt   Poc   Gens

- Gitanes .....
- Arabs .....
- Asiàtiques .....
- Negres .....
- Sud-americanes .....
- Alemanyes .....
- Nord-americanes .....

12. Com penses que reaccionaria la teva família si un germà o germana teva es volgués casar amb un noi/a que fós:

- Gitano/a:

- Negre:

- Arab:

- Llatino-america/na:

13. I tu què faries davant la seva reacció?

14. T'agradaria que a l'escola t'expliquessin més coses sobre les cultures del poble gitano (si/no), del poble àrab (SI/NO) dels llatino-americans (SI/NO), dels filipins (SI/NO), dels jueus (SI/NO), de .....?

15. Creus que les persones àrabs nascudes a Catalunya són catalanes? (SI/NO) Perquè .....

16. Hi ha alguna persona de la teva família que sigui immigrant? (SI/NO)

- . Qui és?:
- . D'on va venir?:
- . Saps com es va sentir?:

17. Creus que les persones que viuen a Catalunya però tenen altres cultures, han de deixar les seves costums i comportar-se igual que nosaltres? (SI/NO)

Perquè .....

18. Amb quina d'aquestes afirmacions estaries més d'acord?:
(Posa-hi una creu).

Les persones d'altres cultures que viuen a Catalunya:

- No cal que parlin ni entenguin el català:
- Han d'entendre el català:
- Han de saber parlar el català:
- Han de parlar sempre el català:
- Han de parlar només el català:

19. Creus que el fet que hi hagi entre nosaltres persones de diferents llengües i cultures és una cosa POSITIVA O NEGATIVA?
Per què?

20. Tu et consideres ..... (català/na, andalús/a, marroquí/na, gitano/a, etc.)

5. ENTREVISTES MESTRES

5. Has canviat alguna cosa a l'aula, des de que tens nens/nenes de cultures diferents?:

. Material escolar:

. Continguts:

. Activitats;

Perquè?:

6. Creus que és positiva o negativa la presència d'aquests alumnes a l'aula?

. Per a tú:

. Per a la resta d'alumnes?:

. Per a l'escola en general?:

. En quins aspectes?:

7. Quines dificultats creus que tenen aquests alumnes?:
Quina creus que és la causa?

8. Quines dificultats s'et plantejen a tú?

9. Heu fet, a la teva escola, algún treball de discussió, reflexió, formació, elaboració d'estratègies, material.... en funció de la nova diversitat cultural que teniu a les aules?

. A nivell de claustre:

. A nivell de cicle:

. A nivell de petit grup:

. A nivell individual:

10. Com responen els pares/mes dels alumnes autòctons? Heu tingut algún problema?

11. Quin grau de participació/integració tenen els pares i mares dels alumnes que pertanyen a minorías?

. Igual que els demás:

. Més:

. Menys:

. Heu fet alguna acció concreta per impulsar un major contacte?

12. L'escola té alguna relació amb organitzacions o associacions vinculades a aquests col·lectius?

13. Creus que l'Administració ha posat els mitjans adequats per a poder atendre correctament la diversitat cultural a les escoles?

14. Quines demandes li faries a l'Administració?

15. Quins serveis t'han ajudat més en la teva tasca dins de l'aula envers els/les alumnes minoritaris?

- . Ed. Compensatòria
- . E.A.P.
- . Educadors de carrer
- . Centre de Recursos
- . I.C.E.
- . Altres:

. En quins aspectes t'han ajudat o no?

16. Creus que és necessària una formació específica sobre la diversitat cultural? Quins aspectes s'haurien de tractar?

17. A qui s'hauria de dirigir?

- . Al professorat que té alumnes de minories a l'aula:
- . Al professorat que té alumnes de min. a l'escola:
- . A tot el professorat:

Perquè?

17. Quin model d'integració creus que ha de promocionar l'escola?
- . Adaptació a la nostre cultura: llengua, normes, costums, valors, història:
  - . Promoció de les cultures d'origen dels/les alumnes: llengua, normes, història, costums.
  - . Altres:
18. Creus que faria falta canviar els continguts de l'escola, en funció de la nova diversitat cultural?
- . a les Ciències socials
  - . a totes les assignatures
  - . a cap

  - . a la classe que hi han minoríes:
  - . a l'escola que hi han minoríes:
  - . a totes les escoles

  - . Què s'hauria de canviar?

  - . Qui ho hauria de fer?
19. Quina creus que és la realitat de l'actual escola catalana respecte a les minoríes ètniques o culturals?
- . Assimilacionista:
  - . Respectuosa amb les altres cultures:
  - . Altres:

  - . Com es manifesta?
20. Què penses sobre la Llei d'Estrangeria?

6. ENTREVISTES EDUCACIO COMPENSATORIA

. Treball concret que realitzes:

- .
- .
- .
- .
- .

. Qui decideix el tipus d'intervenció?

- . Tú:
- . L'escola: Direcció
- . El/la mestre
- . L'Administració
- . Altres:

. Quines són les directrius de l'Administració?

. Què en penses tú?

. Quins creus que són els problemes que tenen els/les alumnes de minories dins de l'escola?

. Com valores l'actitud i el treball dels/les mestres envers aquests alumnes?

. Com valores els mitjans que posa l'Administració?

VALORACIO ACTIVITATS A LES ESCOLES

. Activitats que creus positives:

. Activitat:

. Resultats:

. Activitats que no han donat resultat:

. Activitat:

. Perquè no:

. Activitats que voldries fer i no pots:

. Activitat:

. Motiu:

. Activitats que has de fer i no voldries:

. Activitat:

. Motiu:

6

- . Saps quin és el grau de fracàs escolar dels/les alumnes de minorïes de la teva zona?

- . Quins creu que són els principals motius?

- . Saps quines són les condicions econòmiques i socials d'aquests alumnes?

- . Hi han problemes legals amb alguns alumnes immigrants?

- . Quina formació específica tens tú sobre el tema:

- . Cultures minoritàries?
Lloc:

- . Immigració. Problemes:
Lloc:

- . Educació intercultural:
Lloc:

- . Creus que fa falta un tipus de formació específica sobre el tema de diversitat cultural per al professorat?:

- . que tenen alumnes de minorïes a les aules:
- . que tenen " " " a l'escola:
- . tot el professorat:

- . Temes:

. Quin model d'integració proposes:

. Definició

. Justificació:

. Accions per a fer-ho possible:

. Dificultats:

. Com és relaciona la Normalització Lingüística amb la interculturalitat?

. Quina creus que és la realitat de l'actual escola catalana respecte a les minories ètniques o culturals?

. Assimilacionista:

. Respectuosa amb les altres cultures:

. Altres:

. Quin col·lectiu creus tú que tenen més problemes:

. Fills/es immigrants resta de l'Estat:

. Gitanos:

. Mgrebins:

. Sudamericans:

VIII. BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA

- . ALEGRET, J. LL. i altres
Sobre Interculturalitat
Documents de Treball de la segona
Escola d'estiu sobre Interculturalitat
Girona 12 al 15 de setembre 1991
Ediciones Fundación Ser.Gi/Programa Trama

- . ALEGRET, J.LL. - MORERAS, J. - SERRA, C.
Cómo se enseña y se aprende a ver al otro
Ajuntament de Barcelona, 1991

- . APPLE, M.W.
Ideología y curriculum
Ed. Akal
Madrid 1986

- . ARGULLOL, R.; TRIAS, E.
El cansancio de Occidente
Ed. Destino, 1992

- . BUXARRAIS M. R. i altres
L'interculturalisme en el curriculum: el racisme
Colecció Dossiers ROSA SENSAT n. 45
Associació de Mestres Rosa Sensat
Barcelona 1991

- . BOTEY, F.
El gitano, una cultura folk a casa nostra
Ed. Nova Terra, Col. Síntesi
Barcelona 1988

- . CAMILLERI, C.
Antropología cultural y educación
Ed. UNESCO
Lausana, 1985

- . CALVO BUEZAS, T.
Los racistas son los otros
Ed. Popular
Madrid 1989

- . CALVO BUEZAS, T.
El racismo que viene
Ed. Tecnos
Madrid 1990

- . CANADELL, R., JULIANO, D., PEREZ, J., PUJOL, M.
Multiculturalisme a les escoles
Serveis de Cultura Popular
Barcelona, 1992

- . CANADELL, R.
"El aprojecte d'Escola i l'interculturalisme"
A PERSPECTIVA ESCOLAR, n. 171
Barcelona, gener 1993

- . FINKIELKRAUT, A.
La derrota del pensamiento
Ed. Anagrama, 1987

- . FREIRE, P.
La naturaleza política de la educación
Ed. Paidós, 1990

- . FLECHA, R.
La nueva desigualdad educativa
Ed. El Roure
Barcelona 1992

- . GALINO, A, ESCRIBANO, A.
La educación multicultural en el enfoque y desarrollo
del curriculum
Instituto de Estudios Somosaguas
Ed. Narcea. Madrid 1990

- . GIMENO SACRISTAN, J.
Curriculum y diversidad cultural
Ponencia 11 Jornadas de enseñantes de gitanos
Valencia, 1991

- . GIROUX, H.A., FLECHA, R.
Igualdad educativa y diferencia cultural
Ed. El Roure
Barcelona 1992

- . HACKER, A.
TWO NATIONS
Ballantine Books,
New York, 1992

- . HANNOUN, H.
Els ghettos de l'escola
Ed. Eumo, Vic 1992

- . HUSEN, T. , OPPER, S.
Educación multicultural y multilingüe
Ed. Narcea, Madrid 1984

- . JORDAN, J.A.
L'educació multicultural
Ed. Ceac, Barcelona 1992

- . JULIANO, D.
"Antropología pedagógica y pluriculturalismo"
A CUADERNOS DE PEDAGOGIA n 196
Octubre 1991

- . JULIANO, D.
Educación Intercultural
Ed. Eudema, 1993

- . LLUC B, X.
"Interculturalisme. Una lectura pedagògica de les
desigualtats sòcio-culturals"
a Rev. ESCOLA POPULAR. València, 1992

- . PASCUAL, J.
Immigració estrangera a Catalunya
Estat de la qüestió
Fundació BOFILL, 1991

- . PUIG, G i altres
Recerca i educació interculturals
Ed. Hogar del Libro
Barcelona 1992

- . SAN ROMAN, T.
"Pluriculturalitat i marginació"
A PERSPECTIVA ESCOLAR, n. 164-165

- . ROTHENBERG, P.
Race, Class, and Gender
St. Martin Press inc.
New York, 1993

- . TORRES, J.
El curriculum oculto
Ed. Morate, 1992

- . V.V.A.A.
Sobre Interculturalitat
Fundació SERGI
Girona, 1992 i 1993

. WIEVIORKA

El espacio del racismo

Ed. Paidós, 1992

AUTORA: ROSA MARIA CAÑADELL

Psicòloga/antropòloga
Professora de Formació Professional
Coordinadora Grup Interculturalitat de ROSA SENSAT
Membre EQUIP-ICE DIVERSITAT CULTURAL U.A.B.